

OPATROVNÍCTVO A PORUČNÍCTVO MALOLETÝCH BEZ SPRIEVODU V PODMIENKACH SR

Právny stav a návrhy vhodných postupov

Autorky:

Miroslava Mittelmannová

Katarína Fajnorová

Katarína Marinová

Alena Chudžíková

Liga za ľudské práva

Bratislava

1. vydanie

2011

OPATROVNÍCTVO A PORUČNÍCTVO MALOLETÝCH BEZ SPRIEVODU V PODMIENKACH SR

Právny stav a návrhy vhodných postupov

Autorky:

JUDr. Miroslava Mittelmannová

JUDr. Katarína Fajnorová

Mgr. Katarína Marinová

Mgr. Alena Chudžíková, MSc.

Prizvané právničky:

JUDr. Zuzana Številová

Alexandra Malangone, MA., MSc.

Recenzentka:

Mgr. Darina Macková, LL.M., M.A.

Obálka a grafická úprava:

Mgr. Daniela Jankelová

Jazyková korektúra:

Mgr. Mária Benčatová

Autorom básne na zadnej strane obálky je maloletý bez sprievodu z Bosny; báseň do slovenčiny z anglického originálu preložila Katarína Marinová.

© Miroslava Mittelmannová, Katarína Fajnorová, Katarína Marinová, Alena Chudžíková, 2011

ISBN 978-80-971002-0-9

EAN 9788097100209

Publikáciu vydalo Občianske združenie Liga za ľudské práva s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná Liga za ľudské práva.

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK	6
PREDSLOV	8
ÚVOD.....	10
1.Maloleťí bez sprievodu na území Slovenskej republiky.....	12
1.1. Vnútroštátna právna úprava.....	12
1.1.1. Prvotné úkony.....	13
1.1.2. Predbežné opatrenie.....	15
1.1.3. Všeobecne o opatrovníctve a poručníctve.....	17
1.1.4. Detský domov pre maloleťích bez sprievodu.....	21
1.1.5. Funkcia opatrovníka alebo poručníka a právne postavenie maloleťého bez sprievodu.....	21
1.2. Východisko: súčasná situácia.....	27
2.Medzinárodný a európsky rámec ochrany práv maloleťích bez sprievodu	31
2.1. Dohovor o právach dieťaťa a Všeobecný komentár č. 6 k dohovoru	31
2.2. Európska právna úprava a Akčný plán EÚ týkajúci sa maloleťích bez sprievodu	37
2.2.1. Prijímacia smernica.....	38
2.2.2. Procedurálna smernica	39
2.2.3. Kvalifikačná smernica.....	40
2.2.4. Dublinské nariadenie	41
2.2.5. Akčný plán EÚ týkajúci sa maloleťích bez sprievodu.....	42
2.3. Právne nezáväznú odporúčania medzinárodných organizácií.....	45
2.3.1. Návrh vhodného postupu Programu odlúčených detí v Európe - SCEP.....	45
2.3.2. Odporúčania UNHCR k maloleťím žiadateľom o azyl bez sprievodu	47
2.3.3. Odporúčanie UNHCR vo vzťahu k vyhodnoteniu najlepšieho záujmu dieťaťa	48
3. Opatrovník: sprievodca na ceste k novému domovu	50
3.1. O mlčaní.....	50
3.2. Hľadanie bezpečia.....	51
3.3. Hľadanie spolupatričnosti.....	53

3.4. Hľadanie úspechu.....	55
3.5. O jedinečnej funkcii opatrovníka v živote MBS.....	56
4.Psychologické aspekty starostlivosti o maloletých bez sprievodu.....	57
4.1. Rizikové faktory u maloletých bez sprievodu	57
4.2. Diagnostika traumatizácie u maloletých bez sprievodu	59
4.2.1. Zisťovanie miery traumatizácie MBS.....	59
4.2.2. Vplyv kultúrneho kontextu na prežívanie emocionálneho stresu	60
4.2.3. Interpretácia prežívania MBS	61
4.3. Podpora maloletých bez sprievodu na ceste k odolnosti	63
4.4. Úloha a možnosti poskytovateľov starostlivosti.....	63
4.4.1. Význam kultúry, viery a náboženstva pri zvládaní náročných situácií.....	64
4.4.2. Úloha zmysluplných aktivít pri prekonávaní záťažových situácií.....	64
4.5. Zhrnutie spôsobov poskytnutia podpory MBS na ceste zvládania ich náročnej situácie	65
5.Návrhy vhodných postupov	66
5.1. Umiestnenie MBS počas azylového konania.....	66
5.2. Včasnosť prvého rozhovoru s MBS	70
5.3. Azylový pohovor	71
5.4. Opravné prostriedky v azylovom konaní.....	74
5.5. Určovanie veku.....	75
5.5.1. Právna úprava.....	75
5.6. Obchodovanie s deťmi.....	81
6.Poručníctvo MBS v Holandsku a Belgicku.....	85
6.1. Poručníctvo MBS v Holandsku.....	85
6.1.1. Konanie o ustanovení poručníkov MBS v Holandsku.....	85
6.1.3. Základné funkcie poručníctva MBS	86
6.1.4. Druhy poručníctva	87
6.1.5. Kontakt medzi poručníkom a MBS	87
6.1.6. Úloha poručníka v azylovom konaní v Holandsku	87

6.1.7. Právne zastupovanie MBS v azylovom konaní.....	88
6.1.8. Supervízia	88
6.1.9. Pozitívne príklady z praxe v Holandsku:	88
6.2. Poručníctvo MBS v Belgicku	89
6.2.1. Prijímanie MBS	89
6.2.2. Ustanovovanie poručníkov	89
6.2.3. Dobrovoľní poručníci	90
6.2.4. Úlohy a povinnosti poručníka	90
6.2.5. Monitorovanie kvality výkonu opatrovníctva.....	91
6.2.6. Zánik funkcie poručníka	91
6.2.7. Pozícia poručníka MBS v súčasnej praxi.....	91
6.2.8. Problémy poručníkov MBS v Belgicku.....	91
6.2.9. Pozitívne príklady z praxe v Belgicku.....	92
ZÁVER	93
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	94

ZOZNAM SKRATIEK

Akčný plán – Akčný plán EÚ týkajúci sa MBS na roky 2010 – 2014

Dohovor – Dohovor OSN o právach dieťaťa

Dublinské nariadenie – Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003 z 18. februára 2003 ustanovujúceho kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov

EASO – Európsky azylový podporný úrad

FRONTEX – Európska agentúra pre vonkajšie hranice

Komentár – Všeobecný komentár č. 6 (2005) k Dohovoru o právach dieťaťa s názvom „*Zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu a odlúčenými deťmi nachádzajúcimi sa mimo krajiny ich pôvodu*“

Kvalifikačná smernica – Smernica Rady 2004/83/ES z 29. apríla 2004 o minimálnych ustanoveniach pre oprávnenie a postavenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva ako utečencov, alebo osôb, ktoré inak potrebujú medzinárodnú ochranu, a obsah poskytovanej ochrany

MBS – maloletý bez sprievodu/maloletí bez sprievodu

Migračný úrad MV SR – Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

OSP – Občiansky súdny poriadok

Príjmacia smernica – Smernica Rady 2003/9/ES z 27. januára 2003, ktorou sa ustanovujú minimálne normy pre prijímanie žiadateľov o azyl

Procedurálna smernica – Smernica Rady 2005/85/ES z 1. decembra 2005 o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca

PZ – Policajný zbor

SCEP – Program odlúčených detí v Európe

SPOD a SK – Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela

Správny poriadok – zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)

ÚHCP – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

UNHCR – Úrad Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov

ÚPSVaR – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

Výbor – Výbor OSN pre práva dieťaťa

Zákon o azyle – zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon o pobyte cudzincov – zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. januára 2012

Zákon o Policajnom zbore – zákon č. 171/1993 Zb. o Policajnom zbore

Zákon o priestupkoch – zákon č. 372/1990 Z. z. o priestupkoch

Zákon o SPOD a SK – zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ZR – zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine

PREDSLOV

„Vypselosť spoločnosti možno posudzovať podľa toho, ako sa správa k najzraniteľnejším.“

Ludwik Rajchman (1881 – 1965)

poľský lekár, humanista a prvý predseda Detského fondu OSN (UNICEF)

Je mi čťou a potešením uviesť ďalší z priekopníckych projektov Ligy za ľudské práva – publikáciu týkajúcu sa opatrovníctva a poručníctva detí utečencov, ktoré prišli na územie Slovenska bez sprievodu dospeljej osoby. Ide o publikáciu vychádzajúcu z potrieb praxe, s ambíciou jej zlepšenia, o čom svedčí rad relevantných odporúčaní a pozitívne príklady z vybraných krajín Európy – Holandska a Belgicka.

Z celkového počtu vyše 18 000 maloletých bez sprievodu (MBS), ktorí v súčasnosti prichádzajú na územie členských krajín Európskej únie, príde na Slovensko len zlomok. Vstúpiť mladým cudzincom do života a urobiť ho lepším, pomôcť im nájsť cestu k vlastnej emancipácii, stať sa ich učiteľom, opatrovníkom, poručníkom, vychovávateľom či právnym zástupcom si vyžaduje nemalé profesionálne a osobné nasadenie. Interdisciplinárny charakter publikácie pomáha vysvetliť aj situácie, ktorým často nerozumieme, pretože sme ich nezažili, a ktoré sa často nesprávne interpretujú ako nezájum a nespolupráca MBS. Každý ľudský osud je však jedinečný a stať sa jeho súčasťou môže byť poslaním, ktoré zmení aj náš život. Dodnes nás dojímajú osudy zachránených židovských detí, ktorým sa podarilo uniknúť z okupovaného Československa, ako aj osudy ľudí, ktorí sa po nútenej emigrácii napriek mnohým prekážkam etablovali v nových domovských krajinách. Nikdy by to nedokázali bez pomoci iných, bez ich odhodlania a odvahy.

Dnes však maloletí bez sprievodu nie sú odkázaní len na individuálne akty ľudskej spolupatričnosti. Dvadsať storočie nám po historickej skúsenosti s hrôzami vojny a rôznymi formami prenasledovania prinieslo celý rad medzinárodných, regionálnych a vnútroštátnych mechanizmov na ochranu práv utečencov s osobitným zreteľom na maloletých bez sprievodu. Práva všetkých detí vrátane detí utečencov garantuje aj Dohovor OSN o právach dieťaťa ako globálna spoločenská zmluva predstavujúca najrozsiahlejší katalóg práv prijatý najširším medzinárodným konsenzom v histórii medzinárodného spoločenstva. Je teda nielen otázkou dobrej vôle, ale aj povinnosťou zmluvných štátov vrátane Slovenska, realizovať naše ľudsko-právne záväzky voči maloletým utečencom, ktorí sú na území SR bez sprievodu dospeljej osoby.

Základným predpokladom zabezpečenia práv týchto detí je určenie ich právneho postavenia. Pociť bezpečia, ktorý potrebujú nielen vo fyzickom zmysle slova, nemôže vzniknúť v kontexte čakania a neistoty. Naopak, promptným a spravodlivým vyriešením otázky právneho statusu sa posilňuje ich vôľa uspieť ako jeden z najdôležitejších faktorov úspešného procesu integrácie. Naplnenie najlepšieho záujmu dieťaťa ako kľúčového princípu zaobchádzania s maloletými si vyžaduje zodpovedný prístup jednotlivých aktérov a rezortov, ale aj vzájomnú komunikáciu, koordináciu, ústretovosť a spoluprácu. Život nie je súborom atomizovaných častí a nikto z nás nemôže byť odborníkom na azylové právo, sociálno-právnu ochranu detí a mládeže, detskú psychológiu, interkultúrnú komunikáciu a ďalšie relevantné aspekty starostlivosti o maloletých bez sprievodu súčasne. Pre naplnenie všetkých práv tejto skupiny detí je potrebné spojiť naše sily.

Zapojenie maloletých bez sprievodu do vzdelávacieho systému, pochopenie kultúrnych odlišností a budovanie sociálnych vzťahov nie sú prítom prínosom len pre mladých cudzincov, ale aj pre ich slovenských rovesníkov a pre nás všetkých. Osud detí - utečencov nám pripomína význam hodnôt, ktoré často vnímame ako samozrejmé – ako sú každodenná prítomnosť najbližších, život v mieri, pocit bezpečia či dodržiavanie základných ľudských práv. Globálna solidarita vo forme poskytnutia útočiska ľuďom postihnutým ozbrojeným konfliktom, prírodnými katastrofami, politickým alebo iným prenasledovaním, je tak okrem principiálnej hodnoty uznávanej vyspelými demokraciami aj užitočným pripomenutím iných realít a svetov, hoci sú len trochu vzdialenou súčasťou toho nášho.

Mať domov – skutočný, láskyplný, poskytujúci porozumenie a radosť – je v živote dieťaťa najvzácnejším darom. Nikto si však nevyberá krajinu ani rodinu, v ktorej sa narodí. Autorkám publikácie preto patrí vďaka za podrobné a konštruktívne spracovanie témy poručníctva a opatrovníctva maloletých bez sprievodu v podmienkach SR spôsobom, ktorý poskytuje potrebné východiská a inšpiráciu do ďalšej práce v tejto oblasti. Prajem všetkým, ktorí sa podieľajú na budovaní nového domova a života pre túto zraniteľnú skupinu detí, aby pri svojom každodennom úsilí nachádzali dostatok legislatívnej, inštitucionálnej a systémovej podpory, ako aj dostatok osobného odhodlania vnímať a plniť túto neľahkú úlohu ako jedinečné a zmysluplné poslanie.

Darina Macková

ÚVOD

Myšlienka bližšie priblížiť inštitúty opatrovníctva a poručníctva v podmienkach Slovenskej republiky vznikla na základe osobných a priamych skúseností právnikov Ligy za ľudské práva z jednotlivých konaní, kde hlavnú úlohu zohrávajú deti. Tieto deti majú za sebou náročné životné skúsenosti, o ktorých dospelí často nemajú ani poňatia. Navyše ide o deti nepoznajúce našu krajinu, ľudí, kultúru a bežný slovenský život. Sú to cudzinci majúci menej než 18 rokov a na území Slovenskej republiky sa nachádzajú bez svojich rodičov alebo iných zákonných zástupcov. Zaužívaný termín pre túto najzraniteľnejšiu skupinu migrantov je „maloletí bez sprievodu“ (ďalej len „MBS“).

Predpokladá sa, že rodičia konajú v najlepšom záujme svojich detí pri rozhodovaní o zásadných otázkach ich života. Vychádzajúc z medzinárodných, európskych, ako aj vnútroštátnych štandardov, najlepší záujem MBS by mal byť zabezpečený a chránený zákonnými zástupcami určenými súdmi, čiže opatrovníkmi alebo poručníkmi, pričom netreba zabúdať na to, že práva a oprávnené záujmy MBS musia byť chránené aj pred ustanovením opatrovníka.

Pred začatím práce na tejto publikácii sme sa zamýšľali nad tým, akú formu priblíženia inštitútov opatrovníctva a poručníctva zvolíme, a komu bude táto publikácia primárne určená. Na základe viacerých diskusií s rôznymi aktérmi verejnej správy, ako aj so samotnými MBS sme dospeli k záveru, že by bolo vhodné pripraviť príručku určenú predovšetkým pre zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorí najčastejšie vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vo vzťahu k MBS, ako aj pre tých, ktorí by potenciálne mali záujem vykonávať funkciu opatrovníka/poručníka MBS. Našou ambíciou je poskytnúť odpovede aspoň na niektoré dôležité otázky súvisiace so zabezpečením práv a oprávnených záujmov tejto zraniteľnej skupiny migrantov. Budeme rovnako radi, keď táto publikácia poslúži aj ostatným, ktorí sa zaoberajú problematikou MBS na Slovensku, primárne tým, ktorí s MBS priamo pracujú (sociálni pracovníci, vychovávatelia, psychológovia, pedagógovia a ďalší) a pomôže im pri nachádzaní vhodných riešení zložitých právnych a sociálnych situácií, v ktorých sa MBS nachádzajú.

Funkcia opatrovníka alebo poručníka je sama osebe veľmi náročná. Vyžaduje si veľké nasadenie a osobné zanietenie pre prácu s touto cieľovou skupinou. Za každých okolností je však potrebné mať na pamäti, že je lepšie, ak sa starostlivosť poskytne radšej aj tým, u ktorých je pochybnosť o ich veku, ako keby sa neposkytla tým, ktorí skutočne sú MBS, nakoľko dopad prijatých opatrení by mohol mať nepriaznivé následky na ich celkový duševný alebo zdravotný stav, ako aj na ich právne postavenie.

MBS vo všeobecnosti čelia veľkým rizikám súvisiacim s ich zraniteľným postavením odlúčených detí nachádzajúcich sa bez ochrany mimo krajiny pôvodu, resp. obvyklého pobytu. Treba počítať s tým, že MBS mohli byť počas cesty na Slovensko vystavení ohrozeniu, násiliu alebo zneužívaniu. Úlohou opatrovníka/poručníka je vedieť odborne posúdiť stav MBS a prijať prípadné potrebné kroky na zabezpečenie čo najlepšieho záujmu dieťaťa. Dúfame, že táto publikácia Vám v tom aspoň čiastočne pomôže.

Publikácia sa v prvej kapitole zaoberá priblížením vnútroštátnej právnej úpravy a súčasného stavu z pohľadu aplikačnej praxe. Druhá kapitola obsahuje právnu úpravu opatrovníctva a poručníctva v súvislosti so zabezpečením ochrany práv MBS vyplývajúcu z medzinárodnej a európskej legislatívy, ako aj právne nezáväzných odporúčaní Programu odlúčených detí v Európe a UNHCR. Tretia kapitola je venovaná pohľadu na opatrovníka/poručníka ako sociálneho pracovníka a tomu, akú úlohu

zohráva opatrovník/poručník v ťažkej životnej situácii MBS. Štvrtá kapitola sa zaoberá psychologickými aspektmi starostlivosti o MBS. Piata kapitola sa venuje vybraným, z nášho pohľadu problematickým témam, ktoré súvisia s postavením MBS, a poskytuje návrhy vhodných postupov. Šiesta kapitola je komparatívna a približuje inštitút poručníctva MBS v Holandsku a Belgicku.

Pri príprave publikácie, ktorú držíte v rukách, sme vychádzali predovšetkým zo znalostí a skúseností realizačného tímu projektu skladajúceho sa z advokátky, právničky, sociálnej pracovníčky, psychologičky a prizvaných právnikov. Metodológia prípravy zahŕňala analýzu relevantných právnych predpisov SR, legislatívy EÚ a medzinárodných dohovorov; analýzu odporúčaní Výboru OSN pre práva dieťaťa, UNHCR a Program odlúčených detí v Európe; realizáciu osobných rozhovorov s bývalými MBS, ako aj s kompetentnými zamestnancami Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny; vyžiadanie si relevantných informácií písomnou formou od príslušných policajných útvarov a orgánov sociálnoprávnej ochrany detí; a komparatívnu analýzu (porovnanie so situáciou v Holandsku a Belgicku).

Chceli by sme vysloviť veľkú vďaku všetkým zamestnancom Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a detských domovov, s ktorými sme sa zhovárali pri práci na tejto publikácii a ktorí nám ochotne poskytli informácie a údaje týkajúce sa MBS na Slovensku. Poďakovanie patrí aj príslušníkom PZ z jednotlivých policajných útvarov prichádzajúcich do kontaktu s touto cieľovou skupinou, nakoľko ich vyjadrenia napomohli k objasneniu zaužívanej praxe s MBS. Špeciálne poďakovanie patrí aj bývalým maloletým bez sprievodu, ktorých názory a postrehy boli pre nás nesmierne dôležité pri písaní tejto publikácie. Na záver sa chceme poďakovať aj našej kolegyni Zuzane Števuľovej, ktorá pripravila časť o určovaní veku, ako aj Alexandre Malangone za prípravu časti o obchodovaní s deťmi, a nášmu externému spolupracovníkovi Christianovi Mommersovi, ktorý pre nás vyhľadal informácie o situácii poručníctva MBS v Holandsku, a v neposlednom rade našej milej podporovateľke a uznávanej právničke a odborníčke na ľudské práva v medzinárodnom kontexte Darine Mackovej.

1. Maloletí bez sprievodu na území Slovenskej republiky

Pri práci s maloletými cudzincami bez sprievodu (ďalej len „MBS“) a pri prijímaní akýchkoľvek rozhodnutí a opatrení, ktoré sa ich týkajú, treba mať na pamäti v prvom rade skutočnosť, že sú to deti, ktoré boli nútené opustiť svoje domovy ešte pred dosiahnutím plnoletosti. Pre väčšinu z týchto detí predstavuje nútený odchod z domu traumatický a stresujúci zážitok výrazne ovplyvňujúci kvalitu ich nasledujúceho života.

MBS sa od vstupu na územie Slovenskej republiky stretávajú z množstvom ľudí, od príslušníkov PZ, cez lekárov, zamestnancov ÚPSVaR, psychológov, vychovávateľov v detských domovoch, pracovníkov Migračného úradu MV SR, sudcov, učiteľov, právnikov a sociálnych pracovníkov, štátnych či mimovládnych organizácií, a iných, ktorí môžu zásadne ovplyvniť ich právne postavenie a stav.

1.1. Vnútroštátna právna úprava

Ochrana maloletých detí, ich práv a právom chránených záujmov, ktoré nie sú občanmi Slovenskej republiky, ale nachádzajú sa na našom území bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť dieťa zverené do osobnej starostlivosti, je v podmienkach Slovenskej republiky zabezpečovaná najmä zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o SPOD a SK“). Tento zákon upravuje sociálnoprávnu ochranu detí¹ a sociálnu kuratelu² ako súbor opatrení, ktoré sa vykonávajú pre dieťa, a to najmä prostredníctvom sociálnej práce a iných vhodných metód a postupov.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávajú orgány štátnej správy³, obec, vyšší územný celok, akreditovaný subjekt a právnická alebo fyzická osoba.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky vypracúva najmä koncepciu sociálnoprávnej ochrany detí, sociálnej kurately a sociálnej prevencie, riadi, kontroluje a metodicky usmerňuje výkon štátnej správy v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, kontroluje činnosť štátnych orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obcí, vyšších územných celkov, akreditovaných subjektov a ďalších právnických a fyzických osôb, ktoré pôsobia v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁴

---

¹ Podľa § 1 ods. 2 zákona o SPOD a SK: „*Sociálnoprávna ochrana detí je súbor opatrení na zabezpečenie a) ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa Dohovoru o právach dieťaťa,*

b) výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí,
c) náhradného prostredia dieťaťa, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine.“

² Podľa § 1 ods. 3 zákona o SPOD a SK: „*Sociálna kuratela je súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba.“*

³ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny) a Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže

⁴ Pre viac informácií ohľadom pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR pozri § 72 zákona o SPOD a SK

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny taktiež riadi, kontroluje a metodicky usmerňuje výkon štátnej správy v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a vykonávanie poradensko-psychologických služieb uskutočňované úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, vypracúva koncepcie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zriaďuje, kontroluje a metodicky usmerňuje detský domov a detský domov pre maloletých bez sprievodu, schvaľuje vnútornú organizačnú štruktúru detských domovov a vypracúva koncepcie zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v detských domovoch a v detských domovoch pre maloletých bez sprievodu, koordinuje činnosť úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, vykonáva úlohy podľa § 29 ods. 1 písm. b) a c)⁵ v záujme maloletého bez sprievodu.⁶

Ochranu života, zdravia a priaznivého vývinu MBS zabezpečujú v praxi najmä úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“), ako orgán sociálnoprávnej ochrany detí prostredníctvom svojich zamestnancov. ÚPSVaR vykonávajú zo zákona aj funkciu opatrovníka či poručníka, ak neexistuje iná fyzická osoba, ktorá by mohla byť ustanovená do funkcie zákonného zástupcu dieťaťa.⁷ Zamestnanci týchto úradov musia byť schopní pochopiť situáciu, v ktorej sa MBS nachádza, vedieť ju správne posúdiť, a v prípade potreby adekvátne zasiahnuť. V dôsledku prežitej traumy môžu mať MBS rôzne patologické prejavy, ktoré profesionálni sociálni pracovníci, vychovávatelia a zamestnanci ÚPSVaR musia vedieť zvládnuť.

ÚPSVaR vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately tak, aby ochrana života, zdravia, priaznivého psychického a sociálneho vývinu dieťaťa bola sústavne zabezpečená.⁸ V súvislosti s MBS, ÚPSVaR vykonávajú opatrenia počas jeho pobytu na území Slovenskej republiky na zabezpečenie starostlivosti primerane kultúre, jazyku, náboženstvu a tradíciám krajiny jeho pôvodu.

1.1.1. Prvotné úkony

Medzi prvými, ktorí sa stretávajú s MBS na našom území, sú príslušníci PZ. Ak nájdú osobu, ktorá nevie preukázať svoju totožnosť alebo oprávnenosť pobytu, predvedú ju na príslušný policajný útvar s cieľom spísať zápisnicu o podaní vysvetlenia. Neoprávnený vstup cudzinca na územie Slovenskej republiky alebo jeho neoprávnené zdržiavanie, či vycestovanie z územia sa považuje podľa ustanovení zákona o pobyte cudzincov za priestupok. V prípade, že počas prvotných úkonov alebo

---

⁵ Podľa § 29 ods. 1 zákona písm. b) zákona o SPOD a SK: „*Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznamuje zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej má maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt, opatrenia prijaté v záujme návratu alebo premiestnenia maloletého bez sprievodu a žiada o jeho návrat alebo premiestnenie do krajiny, v ktorej má maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt, ak je zrejmé, že má obvyklý pobyt v bezpečnej krajine a nevzťahuje sa na neho Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí,*

písm. c) navrhuje zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej nemá maloletý bez sprievodu obvyklý pobyt a v ktorej sa nachádza jeho rodič alebo osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa, ich zlúčenie a oznamuje opatrenie prijaté v záujme tohto zlúčenia.“

⁶ Pre viac informácií ohľadom pôsobnosti Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny pozri § 72 ods. 1 zákona o SPOD a SK

⁷ Pre viac informácií ohľadom pôsobnosti úradov práce, sociálnych vecí a rodiny pozri § 72 ods. 2 zákona o SPOD a SK

⁸ § 26 ods. 1 zákona o SPOD a SK

počas spisovania zápisnice o podaní vysvetlenia osoba vyhlási, že je maloletá, musí byť táto skutočnosť bezodkladne oznámená ÚPSVaR, v ktorého územnom obvode sa MBS našiel. Povinnosť oznámiť nájdenie dieťaťa je spojená aj s následnou povinnosťou bezodkladne odovzdať takúto osobu poverenému zamestnancovi ÚPSVaR.⁹ Je nevyhnutné, aby už príslušníci PZ pri prvotných úkonoch konali v súlade s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa a voči MBS vedeli prejavovať empatiu a porozumenie. Postup zvolený príslušníkmi PZ na policajnom útvarе môže mať ďalekosiahle následky na právne postavenie osoby, ktorá vyhlási, že je maloletá. Ak existuje pochybnosť o veku dieťaťa, môže polícia pred odovzdaním dieťaťa príslušnému ÚPSVaR nariadiť vykonanie lekárskeho vyšetrenia s cieľom zistiť vek. Lekárske vyšetrenie sa uskutočňuje v prípade pochybností o veku dieťaťa, pričom sa nevykonáva, ak je celkom zjavné, že cudzinec je maloletý.¹⁰ Bez ohľadu na to, či sa uskutočňuje lekárske vyšetrenie, alebo nie, musí byť nájdený MBS najneskôr do 24 hodín od obmedzenia osobnej slobody odovzdaný príslušnému ÚPSVaR.

Samotné lekárske vyšetrenie sa realizuje v priebehu pár hodín po nájdení MBS, teda v čase, keď MBS má zväčša za sebou náročnú cestu cez slovensko-ukrajinskú hranicu. Keďže ÚPSVaR vykonáva zo zákona opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí, je legitímne od zamestnancov príslušného ÚPSVaR vyžadovať, aby sa zúčastňovali aj na lekárske vyšetreniach osôb, ktoré o sebe tvrdia, že sú maloleté. Zabezpečí sa tým dohľad nad ochranou práv a oprávnených záujmov tejto zraniteľnej skupiny už od začiatku ich vstupu na územie. V prípade MBS treba mať neustále na pamäti, že sú to deti, ktoré sa ocitli na našom území bez svojich zákonných zástupcov a pravdepodobne majú za sebou traumatizujúce zážitky minimálne z cesty, ktorú absolvovali. Policajné útvary a ÚPSVaR musia čo najdôslednejšie zabezpečovať maximálnu ochranu záujmov detí už pri prvotných úkonoch, ku ktorým dochádza na policajných útvaroch. Zraniteľnosť MBS je okrem iného aj v tom, že v dôsledku svojej rozumovej vyspelosti, ako aj odlišného kultúrneho pôvodu nemusia mať vedomosti o svojich právach a o spôsobe, akým sa tieto práva uplatňujú. Je preto nevyhnutné, aby ÚPSVaR, ktoré zabezpečujú ochranu MBS, dohliadali aj na konanie iných štátnych inštitúcií s cieľom ochrániť MBS a ich najlepší záujem.

Efektívna ochrana má byť poskytovaná MBS systematickým a uceleným spôsobom. Je vhodné a potrebné, aby MBS mali k dispozícii informácie o tom, kde sa nachádzajú, prečo sú na policajnom útvarе, aké úkony sa s nimi budú vykonávať a aký postup sa zvolí na ochranu ich práv už v čase ich prítomnosti na policajnom útvarе. Právo byť informovaný a poučený je základným procesným právom. Ak MBS nerozumie slovenskému jazyku, je potrebné, aby bol na účely tlmočenia ustanovený tlmočník z jazyka, ktorému rozumie. Na dodržiavanie práv dieťaťa dohliada príslušný zamestnanec ÚPSVaR, ktorý sa osobne dostaví na policajný útvar, kde sa MBS nachádza. Poverený zamestnanec ÚPSVaR, ktorý príde MBS prevziať na policajný útvar, sa informuje u zodpovedného príslušníka PZ na zabezpečenie konkrétnej starostlivosti o MBS, najmä zisťuje, či mu bola poskytnutá

---

⁹ Pozri § 80 zákona o pobyte cudzincov: „Policajný útvar oznámi nájdenie a bezodkladne odovzdá maloletého cudzinca na území Slovenskej republiky úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého územnom obvode sa maloletý cudzinec našiel.“

¹⁰ Pozri § 49 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov: „Cudzinec, ktorý o sebe vyhlási, že je maloletý bez sprievodu, je povinný podrobiť sa lekárskejmu vyšetreniu na určenie jeho veku; to neplatí, ak je celkom zjavné, že ide o maloletého cudzinca. Ak sa cudzinec odmietne podrobiť lekárskejmu vyšetreniu, považuje sa na konanie podľa zákona o pobyte cudzincov za pľoletú osobu.“

strava, na ktorú má z dôvodu svojej maloletosti nárok aj vtedy, ak sa tam zdržiava menej než 6 hodín, zdravotné ošetrovanie, ak je potrebné, priestor na oddych a hygienické potreby.¹¹

1.1.2. Predbežné opatrenie

Nájdenie MBS, ktorý sa nachádza na Slovensku bez akejkoľvek starostlivosti, je závažná skutočnosť, ktorá potrebuje okamžité, bezodkladné právne riešenie.

Dočasne je možné danú situáciu právne riešiť prostredníctvom inštitútu tzv. predbežného opatrenia. Účelom predbežného opatrenia je zabrániť nepriaznivým následkom, ktoré by mohli nastať, ak by bolo maloleté dieťa ponechané bez akejkoľvek starostlivosti. Predbežné opatrenie primárne zabezpečuje maloletej osobe ochranu tým, že právne upravuje jej zverenie buď do starostlivosti fyzickej, alebo právnickej osoby (zariadenia na výkon ústavnej starostlivosti).

Príslušným štátnym orgánom na podanie návrhu na nariadenie predbežného opatrenia je predovšetkým ÚPSVaR, v ktorého územnom obvode sa MBS našiel.¹² Zákon však umožňuje súdu konať aj z úradnej povinnosti, ex offo, teda aj bez podania návrhu, a to hlavne v prípadoch, keď sa súd o nájdení MBS dozvie a doposiaľ nebol podaný na súd návrh na nariadenie predbežného opatrenia zo strany príslušného ÚPSVaR.¹³

V návrhu na vydanie predbežného opatrenia sa opíšu rozhodujúce skutočnosti odôvodňujúce nariadenie predbežného opatrenia, uvedú sa podmienky dôvodnosti nároku, ktorému sa má poskytnúť predbežná ochrana, odôvodnenie nebezpečenstva bezprostredne hroziacej ujmy a taktiež v ňom musí byť uvedená fyzická osoba, ktorej sa navrhuje dieťa dočasne zveriť do starostlivosti alebo označenie právnickej osoby, t. j. zariadenia na výkon rozhodnutia súdu, do ktorého má byť maloletý umiestnený.¹⁴

Vo všeobecnosti platí, že o nariadení predbežného opatrenia rozhoduje ten súd, ktorý je príslušný na konanie o veci. V súvislosti s MBS rozhoduje o nariadení predbežného opatrenia ten súd, v ktorého obvode sa maloletý zdržuje, a to najmä z dôvodu, že všeobecný súd buď nie je známy, alebo nemôže

---

¹¹ Pozri § 63a ods. 1 zákona o pobyte cudzincov: „Stravovanie zaisteného cudzinca sa zabezpečuje podľa miestnych podmienok a v príslušnom čase v súlade so zásadami správnej výživy a s prihliadnutím na vek, zdravotný stav a náboženské vyznanie takéhoto cudzinca; prvýkrát sa strava takémuto cudzincovi poskytuje, ak zaistenie prekročí šesť hodín. Ak zaistenie netrvalo dlhšie ako šesť hodín, stravovanie sa nezabezpečuje okrem prípadu, ak treba prihliadať na zdravotný stav a vek takéhoto cudzinca alebo inú vážnu okolnosť, ktorá je policajtovi známa.“

¹² Pozri § 27 ods. 1 zákona o SPOD a SK: „Ak sa ocitne dieťa bez akejkoľvek starostlivosti alebo ak je jeho život, zdravie alebo priaznivý psychický vývin, fyzický vývin vážne ohrozený alebo narušený, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, v ktorého obvode sa dieťa nachádza, je povinný bezodkladne podať súdu návrh na vydanie predbežného opatrenia podľa § 75a Občianskeho súdneho poriadku, zabezpečiť uspokojenie základných životných potrieb dieťaťa a jeho prijatie do detského domova alebo do krízového strediska; orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately je povinný zabezpečiť prijatie dieťaťa do detského domova aj vtedy, ak nepodal súdu návrh na vydanie predbežného opatrenia a súd ho o to požiada.“

¹³ Pozri § 75a OSP: „Ak sa ocitne maloleté dieťa bez akejkoľvek starostlivosti alebo ak je jeho život, zdravie alebo priaznivý vývoj vážne ohrozený alebo narušený, súd bez návrhu alebo na návrh orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa osobitných predpisov predbežným opatrením nariadi, aby bolo maloleté dieťa dočasne zverené do starostlivosti fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorú v uznesení určí.“

¹⁴ Pozri ustanovenie § 75 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku

včas zakročiť¹⁵. O nariadení predbežného opatrenia rozhodne súd uznesením v lehote 24 hodín od doručenia návrhu na nariadenie predbežného opatrenia, resp. od okamihu, keď sa o nájdení MBS dozvedel. Zároveň v ňom určí, komu konkrétne bude MBS dočasne zverený do starostlivosti. Môže ísť buď o fyzickú, alebo právnickú osobu (zariadenie na výkon ústavnej starostlivosti).

Uznesenie o nariadení predbežného opatrenia je vykonateľné už vyhlásením, a ak sa nevyhlasuje, len čo bolo vyhotovené. Súd preto ihneď zabezpečuje, aby rozhodnutie bolo bez zbytočného odkladu vykonané. Výkon rozhodnutia sa uskutoční tak, že súd v súčinnosti s príslušným ÚPSVaR, resp. aj políciou odovzdá MBS do starostlivosti určenej fyzickej osobe alebo zabezpečí jeho umiestnenie v zariadení na výkon ústavnej starostlivosti.¹⁶ Podľa zákona o SPOD a SK, ÚPSVaR poskytujú súdu súčinnosť pri odovzdávaní dieťaťa do starostlivosti súdom určenej fyzickej alebo právnickej osobe; odovzdanie dieťaťa sa musí uskutočniť spôsobom primeraným veku dieťaťa a jeho rozumovej vyspelosti.¹⁷

Pred umiestneným MBS do detského domova, najneskôr v deň jeho príchodu do tohto zariadenia, zabezpečí príslušný ÚPSVaR rozhodnutie súdu o nariadení predbežného opatrenia, cestovné doklady, ak sú k dispozícii, a doklad o lekárskej prehliadke. V naliehavých prípadoch, najmä ak sa MBS ocitol bez akejkoľvek starostlivosti alebo ak je jeho život alebo zdravie ohrozené, možno ho prijať do detského domova bez predbežného opatrenia, avšak tieto doklady je ÚPSVaR povinný doložiť dodatočne.¹⁸

Pri výkone predbežného opatrenia v detskom domove pre MBS treba prihliadať na predchádzajúcu výchovu dieťaťa a rešpektovať kultúrne a náboženské odlišnosti dieťaťa.¹⁹

MBS nemusí byť pri nariadení predbežného opatrenia zastúpený. Potreba bezodkladného nariadenia a výkonu predbežného opatrenia, ktorým sa sleduje ochrana maloletého dieťaťa, vylučuje, aby bol maloletému dieťaťu ustanovovaný opatrovník ešte pred nariadením predbežného opatrenia.²⁰ To však už neplatí v konaní vo veci samej, kde sa zákonné zastúpenie vyžaduje.

Po nariadení predbežného opatrenia a po samotnom výkone nariadeného predbežného opatrenia ihneď, ako je to možné, postúpi súd, ktorý rozhodol o nariadení predbežného opatrenia vec súdu, ktorý je podľa pravidiel o príslušnosti skutočne príslušný na prerokovanie a rozhodovanie vo veci samej.²¹ V prípade MBS to znamená súd, v územnom obvode zariadenia, detského domova, kde je MBS predbežným opatrením umiestnený.

---

¹⁵ § 74 ods. 2 Občiansky súdny poriadok: „Príslušný na nariadenie predbežného opatrenia je súd, ktorý je príslušný na konanie o veci. Ak nie je príslušný súd známy alebo ak príslušný súd nemôže včas zakročiť, zakročí a nariadi predbežné opatrenie podľa § 75a súd, v ktorého obvode sa maloletý zdržuje. Len čo je to však možné, postúpi vec príslušnému súdu. Účastníkmi konania sú tí, ktorí by nimi boli, keby šlo o vec samu.“

¹⁶ Pozri § 273c ods. 2 OSP

¹⁷ § 27 ods. 3 zákona o SPOD a SK

¹⁸ Pozri § 51 ods. 2 zákona o SPOD a SK

¹⁹ § 50 ods. 2 zákona o SPOD a SK

²⁰ ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok*. Komentár. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009. 955 s. ISBN 978-80-7400-159-8

²¹ ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok*. Komentár. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009. 955 s. ISBN 978-80-7400-159-8, str. 130

Nariadené predbežné opatrenie trvá najmenej po dobu troch mesiacov odo dňa jeho vykonateľnosti. Ak bolo pred uplynutím tejto lehoty začaté konanie vo veci samej (konanie o výchove maloletého), trvanie predbežného opatrenia sa predlžuje a zanikne až vtedy, keď bolo rozhodnuté vo veci samej a toto rozhodnutie sa stane vykonateľné.²² Ak súd nariadil predbežné opatrenie podľa § 75a OSP, začne aj bez návrhu konanie o výchove maloletého najneskôr do troch mesiacov od nariadenia predbežného opatrenia a o začatí konania bez návrhu vydá súd uznesenie, ktoré doručí účastníkom do vlastných rúk.²³

Zo zákona zanikne predbežné opatrenie, ak nebol v súdom určenej lehote podaný návrh na začatie konania, návrhu vo veci samej sa nevyhovelo, návrhu vo veci samej sa vyhovelo a uplynulo 30 dní od vykonateľnosti rozhodnutia o veci alebo uplynul určený čas, po ktorý malo trvať. Pokiaľ nebol podaný návrh na začatie konania v lehote, ktorá bola na podanie určená súdom v uznesení, ktorým bolo predbežné opatrenie nariadené, zaniká predbežné opatrenie dňom, keď mohol byť návrh najneskôr podaný, a ak bola lehota na podanie návrhu predĺžená uznesením súdu, zaniká v deň, v ktorý mohol byť návrh v predĺženej lehote podaný.²⁴

Predbežné opatrenie súd zruší, ak pominú dôvody, pre ktoré bolo nariadené. Súd zruší predbežné opatrenie na návrh, pokiaľ nejde o vec, keď možno konanie začať aj bez návrhu. O návrhu na zrušenie predbežného opatrenia podľa § 75a OSP rozhoduje súd príslušný podľa § 88 ods. 1 písm. c) OSP, lebo podľa § 74 ods. 2 OSP je súd, ktorý nariadil predbežné opatrenie podľa § 75a OSP a v ktorého obvode sa maloleté dieťa zdržiavalo, povinný, hneď ako je to možné, postúpiť vec príslušnému súdu.²⁵ Súd pri rozhodovaní o návrhu na zrušenie predbežného opatrenia skúma, či pominuli dôvody, pre ktoré bolo predbežné opatrenie nariadené; pod pominutím dôvodov treba rozumieť najmä zmenu pomerov.²⁶

1.1.3. Všeobecne o opatrovníctve a poručníctve

Povinnosť čo najskôr prijať opatrenia na zabezpečenie potrebného zastupovania MBS a ustanoviť im zákonného zástupcu, ktorý bude zodpovedať za ich blaho a za zabezpečenie ich najlepšieho záujmu, vyplýva z viacerých právnych aktov Európskej únie.²⁷ Zastupovanie MBS v podmienkach Slovenska sa zabezpečuje prostredníctvom inštitútov opatrovníctva a poručníctva.

Pojmovo sa poručníctvo a opatrovníctvo viažu na inštitúty náhradnej právnej ochrany slúžiace predovšetkým na to, aby maloleté dieťa, ktoré nemôže byť zastúpené svojimi rodičmi, malo svojho zákonného zástupcu.²⁸ Základný rozdiel medzi poručníctvom a opatrovníctvom spočíva najmä v dĺžke

---

²² § 171 ods. 4 OSP: „Uznesenie, ktorým bolo nariadené predbežné opatrenie podľa § 75a, je vykonateľné vyhlásením; ak sa nevyhlasuje, je vykonateľné, len čo bolo vyhotovené.“

²³ § 81 ods. 2 a 3 OSP

²⁴ Tamtiež, str. 159

²⁵ Tamtiež, str. 160

²⁶ ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok*. Komentár. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. 955 s. ISBN 978-80-7400-159-8, str. 160

²⁷ Pozri napr. článok 19 Smernice Rady 2003/9/ES z 27. januára 2003, ktorou sa ustanovujú minimálne normy pre prijímanie žiadateľov o azyl alebo článok 14 písm. h) a i) Smernice Rady 2005/85/ES z 1. decembra 2005 o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca

²⁸ CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK M.: *Rodinné právo*. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9, str. 154

trvania poručenského pomeru a v obsahu právneho pomeru poručníctva a opatrovníctva.²⁹ Opatrovník sa ustanovuje na účel ochrany konkrétneho záujmu maloletej osoby v určitom konkrétnom prípade. Funkcia opatrovníka je na rozdiel od poručníckej funkcie časovo obmedzená, a to účelom ustanovenia opatrovníka (jeho splnením opatrovníctvo de facto zaniká).³⁰ Poručníctvo je naproti opatrovníctvu pomerom relatívne stálym (trvalým). Poručník vykonáva práva a povinnosti namiesto rodičov (výchova dieťaťa, zastupovanie a spravovanie jeho majetku), avšak opatrovník vykonáva iba niektoré konkrétne vymedzené práva a povinnosti za rodičov.³¹

O ustanovení opatrovníka, ako aj poručníka sa rozhoduje v tzv. konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, ktoré je upravené v Občianskom súdnom poriadku.³² Súd sleduje výkon opatrovníctva a poručníctva a plnenie práv i povinností z nich vyplývajúcich, a tým vedie opatrovníkov a poručníkov k riadnemu plneniu povinností pri starostlivosti o MBS. Zároveň vybavuje podnety a upozornenia fyzických a právnických osôb ohľadne výchovy MBS a robí vhodné opatrenia.

Bez ohľadu na to, či ide o opatrovníka, alebo poručníka, každý zákonný zástupca musí aplikovať v rámci svojej starostlivosti o MBS princíp jeho najlepšieho záujmu. Ochrana a poradenstvo by sa mali poskytovať systematickým, vyčerpávajúcim a uceleným spôsobom.

V najlepšom záujme dieťaťa je mať zákonného zástupcu alebo aspoň osobu, ktorá dohliada na dodržiavanie jeho práv od čo najskoršieho okamihu po jeho vstupe na územie Slovenska. Osoby zabezpečujúce ochranu práv MBS a jeho oprávnených záujmov by mali mať schopnosť počúvať, byť empatické, vedieť komunikovať s dieťaťom a vhodným spôsobom a s porozumením spracovávať poskytnuté informácie v prospech dieťaťa. Vytvorená vzájomná dôvera a rešpekt medzi opatrovníkom/poručníkom a MBS umožní efektívnejšie riešiť náročné situácie.

1.1.3.1. Opatrovníctvo

Ak MBS nemá zákonného zástupcu na Slovensku alebo ak zákonný zástupca nemôže MBS v konaní zastupovať, súd mu ustanoví opatrovníka bezodkladne po uskutočnení výkonu predbežného opatrenia, t. j. po umiestnení do detského domova alebo detského domova pre maloletých bez sprievodu.³³ Ak by sa príslušný súd dozvedel, že MBS nemá na území Slovenska svojho zákonného zástupcu a nebol by podaný návrh na ustanovenie opatrovníka, súd ho ustanoví podľa zákona o rodine aj bez návrhu.³⁴ Zákon o rodine upravuje šesť foriem opatrovníctva.³⁵ V súvislosti s problematikou MBS sa aplikuje *opatrovníctvo ustanovené z iných dôvodov*.³⁶

---

²⁹ Tamtiež, str. 155

³⁰ Tamtiež, str. 155

³¹ Tamtiež, str. 155

³² Pozri § 176 OSP a nasl.

³³ Pozri § 75a ods. 2 OSP

³⁴ Pozri § 81 ods. 1 OSP: „Aj bez návrhu môže súd začať konanie vo veciach starostlivosti o maloletých, konanie o vyslovenie príjmutosti prevzatia alebo držania v ústave zdravotníckej starostlivosti, konanie o spôsobilosti na právne úkony, opatrovnícke konanie, konanie o vyhlásenie za mŕtveho, konanie o dedičstve a ďalšie konanie, kde to pripúšťa zákon.“

³⁵ Tzv. kolízny opatrovník (§ 31 ods. 2 a 3 ZR), majetkový opatrovník (§ 29 ods. 2, § 33 a 34 ZR), opatrovník v konaní o osvojení (§ 102 ods. 3 ZR), opatrovník ustanovený z dôvodu obmedzenia výkonu rodičovských práv a povinností (§ 39 ods. 3 ZR), opatrovník ustanovený na vykonanie neodkladného úkonu (§ 57 ods. 4 ZR) a opatrovník ustanovený z iných dôvodov (§ 60 ods. 1 ZR)

³⁶ § 60 ods. 1 ZR

Funkciu opatrovníka môže vykonávať fyzická osoba alebo ak taká nie je, vykonáva ju orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, t. j. ÚPSVaR na základe rozhodnutia súdu.

O ustanovení opatrovníka rozhoduje miestne príslušný súd, v obvode ktorého má MBS na základe rozhodnutia súdu, prípadne iných rozhodujúcich skutočností svoje bydlisko. V prípade, ak príslušný súd nemôže zakročiť, zakročí súd, v obvode ktorého sa MBS zdržuje, a vec následne postúpi príslušnému súdu.

Pred vydaním uznesenia o ustanovení opatrovníka súd MBS vypočuje, ak je schopný s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor; tento postup vyplýva z ustanovení zákona rodine,³⁷ Občianskeho súdneho poriadku,³⁸ ako aj zákona o SPOD A SK.³⁹

Súdom ustanovený opatrovník skladá do rúk sudcu sľub, že bude riadne a v najlepšom záujme dieťaťa vykonávať svoje povinnosti a že bude pri tom dbať na pokyny súdu.⁴⁰ Opatrovník je povinný vykonávať svoju funkciu v záujme maloletého dieťaťa, pričom má súdom vymedzený rozsah práv a povinností tak, aby bol splnený účel, na ktorý bol opatrovník ustanovený, a aby boli dostatočne chránené záujmy maloletého dieťaťa.⁴¹

Súd sústavne sleduje spôsob výkonu funkcie opatrovníka a najmenej dvakrát do roka ho hodnotí v súčinnosti s obcou a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁴² Opatrovník predkladá súdu správy o MBS, ktorá obsahuje najmä informácie o jeho zdravotnom stave, vzdelávaní a o osobitných potrebách, ako aj správu o správe jeho majetku.

Opatrovníctvo zaniká zväčša splnením účelu, na ktorý bol ustanovený. Opatrovníctvo však môže zaniknúť aj skôr, ako bol daný účel dosiahnutý (napr. opatrovník alebo MBS zomrie, MBS nadobudne plnoletosť, súd odvolá opatrovníka z jeho funkcie, opatrovník stratí spôsobilosť na právne úkony).

1.1.3.2. Poručníctvo

Do funkcie poručníka môže byť ustanovená fyzická osoba (napr. príbuzný MBS alebo iná osoba), a ak to nie je možné, súd ustanoví v prípade MBS za poručníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí (ÚPSVaR). Pred ustanovením poručníka MBS robí úkony v jeho záujme opatrovník.

Na konanie o ustanovení poručníka je miestne príslušný súd, v obvode ktorého má MBS bydlisko. Pred vydaním rozhodnutia vykoná súd potrebné zistenia, napr. si vyžiada stanovisko ÚPSVaR, ktorý

---

³⁷ Pozri § 43 ods. 1 ZR: „Maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, má právo vyjadrovať ho slobodne vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V konaniach, v ktorých sa rozhoduje o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má maloleté dieťa právo byť vypočuté. Názoru maloletého dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti.“

³⁸ § 100 ods. 3 OSP: „Ak je účastníkom konania maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Názor maloletého dieťaťa súd zisťuje prostredníctvom jeho zástupcu alebo príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo výsluchom maloletého dieťaťa aj bez prítomnosti rodičov alebo iných osôb zodpovedných za výchovu maloletého dieťaťa.“

³⁹ Pozri § 21 zákona o SPOD a SK: „Ak sa zisťuje názor dieťaťa podľa Občianskeho súdneho poriadku, musí orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately poskytnúť dieťaťu potrebnú pomoc na ulahčenie priebehu zisťovania jeho názoru na vec, a to v prostredí vhodnom alebo utvorenom na tento účel.“

⁴⁰ § 180 ods. 2 OSP

⁴¹ § 61 ZR

⁴² § 180 ods. 3 OSP

je oboznámený s pomermi súvisiacimi s MBS, a v prípade, ak je MBS schopný s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, súd ho vypočuje.

V prípade fyzických osôb je funkcia poručníka dobrovoľná. Poručník je povinný vykonávať svoju funkciu riadne a v najlepšom záujme MBS, pričom poručník za výkon svojej funkcie zodpovedá súdu.⁴³ Povinnosťou poručníka je zabezpečovať výchovu MBS, zastupovať ho a spravovať jeho majetok. Medzi poručníkom a poručencom nevzniká vyživovacia povinnosť. Zákon poručníkovi taktiež neukladá povinnosť osobne sa oňho starať, i keď osobná starostlivosť nie je vylúčená. Ak sa poručník osobne o MBS stará, má nárok na príspevky podľa zákona č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa. V prípade, keď sa poručník osobne o MBS nestará, zákon mu ukladá povinnosť dohliadať na rozsah a spôsob starostlivosti, ktorá sa mu poskytuje. Zákonnou povinnosťou poručníka je zastupovať MBS. Poručník si na rozhodnutie o podstatnej veci⁴⁴ MBS musí vyžiadať schválenie súdu. Obdobne pri právnych úkonoch, ktoré môžu byť príčinou stretu záujmov medzi poručníkom a MBS, musí súd MBS ustanoviť tzv. kolízneho opatrovníka.⁴⁵ V súvislosti so správou prípadného majetku MBS zákon poručníkovi ukladá povinnosť spravovať ho, pričom súd v rozhodnutí o ustanovení poručníka uvedie konkrétny rozsah majetku a spôsob nakladania s takýmto majetkom, ako aj lehoty, v ktorých je poručník povinný predkladať súdu správy s jeho nakladaním. Pokiaľ ide o výkon správy majetku MBS poručníkom, postupuje sa podľa § 28 OZ. Správa o nakladaní s majetkom MBS obsahuje najmä informácie o výnosoch, investíciách, ako aj o účele a výške výdavkov a príjmov súvisiacich s týmto majetkom.⁴⁶ Ak by poručník porušil svoje povinnosti pri spravovaní majetku MBS, zodpovedal by sa podľa všeobecných predpisov o náhrade škody.

Súdom ustanovený poručník skladá do rúk sudcu sľub, že bude riadne a v najlepšom záujme MBS vykonávať svoje povinnosti a že bude pri tom dbať na pokyny súdu.⁴⁷ Poručník po zložení sľubu preberie poverovaciu listinu, na základe ktorej môže MBS zastupovať, spravovať jeho majetok, a ktorá vymedzuje poručníkovi rozsah práv a povinností.

Súd sústavne sleduje spôsob výkonu funkcie poručníka a najmenej dvakrát do roka ho hodnotí v súčinnosti s obcou a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁴⁸ Poručník taktiež predkladá súdu správy o MBS, ktorá obsahuje najmä informácie o jeho zdravotnom stave, vzdelávaní a o osobitných potrebách.

Ak poručníctvo zanikne, poručník má povinnosť predložiť príslušnému súdu záverečný účet zo správy majetku MBS najneskôr do dvoch mesiacov po zániku poručníctva.

Medzi zákonné dôvody zániku poručníctva v prípade MBS sa zaraďuje dosiahnutie plnoletosti MBS, jeho smrť, smrť poručníka, zánik dôvodu, pre ktorý bol poručník ustanovený, právoplatné rozhodnutie súdu o zbavení poručníka výkonu funkcie alebo o jeho odvolaní.

Ak poručník už nemôže alebo nechce viac vykonávať funkciu poručníka, podá na miestne príslušný súd návrh na zbavenie funkcie poručníka. Poručník môže byť zo svojej funkcie aj odvolaný, a to v

---

⁴³ § 58 ods. 3 ZR

⁴⁴ Napr. vzdelávanie MBS

⁴⁵ CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M.: *Rodinné právo*. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9, str. 157

⁴⁶ § 58 ods. 2 ZR

⁴⁷ § 180 ods. 1 OSP

⁴⁸ § 180 ods. 3 OSP

prípade, ak poručník stratí spôsobilosť na výkon funkcie poručníka, porušuje svoje povinnosti alebo zneužíva svoje práva vyplývajúce z poručníctva. Ak poručníctvo zanikne smrťou poručníka alebo právoplatným rozhodnutím súdu o zbavení poručníka výkonu funkcie alebo o jeho odvolaní a ak je to naďalej v záujme MBS potrebné, súd rozhodne o ustanovení nového poručníka.⁴⁹

1.1.4. Detský domov pre maloletých bez sprievodu⁵⁰

Detský domov a detský domov pre maloletých bez sprievodu, v ktorých sú umiestnení MBS, úzko spolupracuje s opatrovníkom/poručníkom MBS. Jeho zamestnanci zisťujú, ak je to vzhľadom na vek MBS a jeho rozumovú vyspelosť možné, názor MBS na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú, najmä zisťujú jeho názor na jeho premiestnenie, zlúčenie s rodinou, návrat do krajiny pôvodu, podanie vyhlásenia o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany, a to už pred vykonaním jednotlivých úkonov. S týmto cieľom detský domov zabezpečí tlmočenie do jazyka, ktorému MBS rozumie.⁵¹ Zamestnanci detského domova by si mali všimnúť aj psychické správanie MBS, rovnako aj jeho fyzický vzhľad. MBS môže byť obeťou psychického alebo fyzického násillia s viditeľnými dôkazmi na jeho tele alebo správaní. Často sa stáva, že práve MBS majú sklony k sebaopoškodzovaniu. Je potrebné a viac než dôležité venovať dostatočnú pozornosť MBS a práve detský domov, v ktorom MBS trávi väčšinu svojho času na začiatku jeho pobytu na Slovensku, je najvhodnejším miestom, kde sa dajú tieto skutočnosti zistiť.

1.1.5. Funkcia opatrovníka alebo poručníka a právne postavenie maloletého bez sprievodu

Dohovor o právach dieťaťa, rovnako ako aj vnútroštátna legislatíva Slovenskej republiky⁵² obsahujú ustanovenia týkajúce sa zisťovania názoru dieťaťa na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú v súvislosti s jeho prípadným premiestnením, zlúčením s rodinou, návratom do krajiny pôvodu alebo podaním vyhlásenia, ktorým žiada o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany. MBS má právo podieľať sa na rozhodovaní o svojom právnom postavení, o svojom ďalšom osude. Je preto nevyhnutné, aby hneď, ako to je možné, najneskôr však v deň ukončenia karantény, sa v detskom domove uskutočnilo spoločné stretnutie MBS, opatrovníka/poručníka, teda povereného zamestnanca ÚPSVaR, tlmočníka, ktorý bude MBS tlmočiť do jazyka, ktorý, ak nie je jeho materinským jazykom, je jazykom, ktorému dieťa rozumie, prípadne aj sociálneho pracovníka/vychovávateľa z detského domova, a ak MBS má zvoleného právneho zástupcu, tak aj jeho, a to s cieľom zrozumiteľne a jasne MBS vysvetliť jeho momentálnu situáciu a priblížiť možné právne riešenia jeho postavenia. V ďalšom texte si priblížime možné právne riešenie postavenia MBS v podmienkach Slovenskej republiky so zameraním sa na funkciu opatrovníka alebo poručníka.

---

⁴⁹ § 59 ods. 5 ZR

⁵⁰ Pre podrobnejšie informácie o úlohe Detského domova pre MBS v Hornom Orechovom pozri publikáciu Ligy za ľudské práva: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v Slovenskej republike*, str. 34

⁵¹ § 50 ods. 5 zákona o SPOD a SK

⁵² Napr. 50 ods. 5 zákona o SPOD a SK

1.1.5.1. Návrat do krajiny obvyklého pobytu⁵³

ÚPSVaR uskutoční s MBS rozhovor a citlivým spôsobom sa snaží zistiť dôvody jeho odchodu z krajiny pôvodu. Ak MBS prejaví záujem o návrat do krajiny pôvodu, treba túto alternatívu riešenia jeho právneho postavenia zvážiť ako prvú. Motívy odchodu z domova mohli byť rôzne, pričom sa nedá vylúčiť, že odchod bol uskutočnený proti jeho vôli. Ak opatrovník/poručník zistí záujem o návrat do krajiny pôvodu a je zároveň aj orgánom SPOD a SK oznamuje túto skutočnosť zastupiteľskému úradu krajiny, v ktorej má MBS obvyklý pobyt. Následne prijíma opatrenia v záujme návratu alebo premiestnenia MBS a žiada o jeho návrat alebo premiestnenie do krajiny, v ktorej má MBS obvyklý pobyt, ak je zrejmé, že má obvyklý pobyt v bezpečnej krajine, a nevzťahuje sa naňho Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí.⁵⁴ Ak je opatrovníkom/poručníkom fyzická osoba, oznamuje to príslušnému ÚPSVaR, ktorý je orgánom SPOD a SK.

Treba zdôrazniť, že na to, aby sa mohla uplatniť táto alternatíva, teda návrat do krajiny pôvodu, resp. obvyklého pobytu, platia tri základné podmienky: MBS má záujem a súhlasí so svojim návratom, návrat je v najlepšom záujme MBS a MBS bude v krajine pôvodu, resp. obvyklého pobytu zlúčený so svojou rodinou, resp. svojim zákonným zástupcom, alebo dôjde k jeho umiestneniu v zariadení náhradnej/ústavnej starostlivosti.⁵⁵

1.1.5.2. Zlúčenie s rodinou mimo krajinu s obvyklým pobytom⁵⁶

Do úvahy môže prísť aj situácia, že MBS opúšťa krajinu svojho pôvodu v sprievode svojich rodičov alebo iných príbuzných a k odlúčeniu došlo v priebehu cesty. Orgán SPOD a SK sa podieľa na vyhľadávaní rodičov alebo iných členov rodiny MBS s cieľom zlúčiť MBS s jeho rodinou.⁵⁷ V súčasnej dobe, keď si členské štáty Európskej únie vedia veľmi rýchlo vymieňať informácie medzi sebou, je možné, aby v prípade indikácie tejto situácie zo strany MBS, opatrovník/poručník alebo ÚPSVaR oficiálne kontaktoval štátne, medzinárodné alebo mimovládne inštitúcie, ktoré by mohli napomôcť pri hľadaní rodinných členov MBS.⁵⁸ V rámci nadnárodných projektov realizovaných napríklad cez Európsky fond pre utečencov alebo aj Európsky fond pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín existuje viacero sietí mimovládnych organizácií, ktoré môžu napomôcť pri hľadaní rodinných členov MBS.

1.1.5.3. Konanie o azyle

---

⁵³ Pre podrobnejšie informácie o návrate do krajiny obvyklého pobytu pozri publikáciu Ligy za ľudské práva: FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v Slovenskej republike. Analýza právneho stavu a praxe.* 2009, str. 43

⁵⁴ Pozri § 29 ods. 1 písm. b) zákona o SPOD a SK

⁵⁵ Opatrovník/poručník sa musí uistiť, že po návrate bude MBS zabezpečená náležitá ochrana a starostlivosť, inak nie je možné návrat MBS do krajiny pôvodu, resp. obvyklého pobytu realizovať.

⁵⁶ Pre podrobnejšie informácie o zlúčení MBS s rodinou mimo krajinu s obvyklým pobytom pozri publikáciu Ligy za ľudské práva: FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe.* 2009, str. 45

⁵⁷ § 29 ods. 3 zákona o SPOD a SK

⁵⁸ Napr. Dublinské stredisko Migračného úradu MV SR, Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov, Červený kríž

V prípade, že sa MBS nechce vrátiť do krajiny svojho pôvodu a nie je ani možné jeho zlúčenie s rodinnými príslušníkmi v inej bezpečnej krajine a zároveň MBS uvádza, že dôvodom odchodu z krajiny pôvodu bol strach z niečoho alebo niekoho, prenasledovanie alebo konanie spočívajúce v porušovaní jeho základných ľudských práv a slobôd a podobné obavy, je vhodné, aby sa opatrovník/poručník v prítomnosti MBS poradil s právnikom o podaní vyhlásenia o azyle. Ak MBS nerozumie slovenskému jazyku, je nevyhnutné, aby mu bolo ešte pred podaním vyhlásenia zrozumiteľne vysvetlené azylové konanie prostredníctvom tlmočníka. Ak sa MBS rozhodne podať žiadosť o azyl, bolo by vhodné ho ešte predtým informovať, aký postup bude nasledovať.⁵⁹

Vyhlásenie cudzinca, že žiada o udelenie azylu, podáva za MBS súdom ustanovený opatrovník/poručník.⁶⁰ Ak by vyhlásenie podal MBS bez zákonného zástupcu, konanie by sa nezačalo. Zákon a azyle ustanovuje miesta príslušné na podanie vyhlásenia. Keďže MBS je na základe rozhodnutia súdu umiestnený predovšetkým v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,⁶¹ príslušným na prijatie vyhlásenia je policajný útvar podľa miesta tohto zariadenia.⁶² Ak sa opatrovník/poručník, prípadne aj právnik dohodnú na termíne podania vyhlásenia, je vhodné v predstihu upovedomiť o tom aj policajný útvar, aby mohol včas zabezpečiť tlmočníka. Po príchode na policajný útvar príslušník PZ poučí MBS o jeho právach a povinnostiach v azylom konaní a informuje ho o priebehu konania na policajnom útvare. S MBS sa spíše zápisnica o podaní vysvetlenia a vyhlásenie, odnímu sa mu daktyloskopické odtlačky, ktoré sa zašlú Kriminalisticko-expertízemu ústavu PZ MV SR a odiaľ do centrály odlačkov EURODAC v Luxemburgu. V prípade, že EURODAC obsahuje záznam, je veľká pravdepodobnosť, že žiadosť o azyl môže byť MBS na Slovensku zamietnutá ako neprípustná a na posúdenie žiadosti o azyl bude zodpovedný iný členský štát.⁶³ Policajný útvar vydá MBS po ukončení všetkých úkonov doklad na prepravu s platnosťou 24 hodín od podania vyhlásenia.

ÚPSVaR, ktorý je ustanovený za opatrovníka/poručníka MBS, zabezpečuje po podaní vyhlásenia jeho umiestnenie do záchytného tábora Migračného úradu v Humennom. Preprava MBS, ktorý požiadal o azyl, sa môže vykonať v sprievode policajta.⁶⁴ Po dostavení sa do záchytného tábora sa MBS podrobí vstupnej lekárskej prehliadke. Ak má MBS na tele znaky po mučení alebo niečo, čo vyžaduje lekárske ošetrenie, je dôležité, aby to ukázal buď lekárovi v zariadení, alebo sociálnym pracovníkom.

---

⁵⁹ Na policajnom útvare sa bude spisovať zápisnica o podaní vysvetlenia a vyhlásenie cudzinca. Vyhlásenie cudzinca obsahuje tieto body: meno a priezvisko, narodenie (dátum, miesto, štát), pohlavie, národnosť, štátna príslušnosť, číslo cestovného dokladu/preukazu totožnosti (ak ho má maloletý bez sprievodu), kedy pricestoval/a do Slovenskej republiky, cez ktorý hraničný prechod, a dôvody, pre ktoré žiada o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany na území Slovenskej republiky. Súčasťou vyhlásenia cudzinca je aj vyhlásenie o tom, že cudzinec bol poučený o svojich právach, o povinnosti prihlásiť sa bez meškania v záchytnom tábore a o následkoch nesplnenia tejto povinnosti, o práve zvoliť si na konanie právneho zástupcu a obrátiť sa, keď je to potrebné na Úrad Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov (UNHCR) a o práve kontaktovať sa s inými organizáciami zaoberajúcimi sa starostlivosťou o žiadateľov o azyl.

⁶⁰ Pozri § 3 ods. 1 zákona o azyle

⁶¹ Detský domov alebo detský domov pre maloletých bez sprievodu, najčastejšie Detský domov pre maloletých bez sprievodu v Hornom Orechovom pri Trenčíne.

⁶² Pre ďalšie informácie ohľadom príslušnosti policajných útvarov na prijatie vyhlásenia pozri § 3 ods. 2 zákona o azyle

⁶³ Napr. v prípade, keď MBS žiadal o azyl v inej členskej krajine Európskej únie alebo má udelené povolenie na pobyt, alebo platné vízum inej členskej krajiny Európskej únie.

⁶⁴ § 3 ods. 7 zákona o azyle

Kvalifikovaný personál môže MBS pomôcť aj pri prekonávaní psychických problémov. Nevyhnutné je, aby sa o nich MBS alebo opatrovník/poručník zmienil.

MBS bude mať po celú dobu trvania azylového konania prideleného jedného zamestnanca Migračného úradu MV SR (tzv. rozhodovača), ktorý bude posudzovať jeho žiadosť o azyl a následne v azylovom konaní vydá rozhodnutie. Do 15 dní odo dňa začatia konania musí byť MBS opätovne poučený zamestnancom Migračného úradu MV SR o jeho právach a povinnostiach v jazyku, ktorému rozumie, o možných dôsledkoch neplnenia alebo porušenia jeho povinností, o možnosti zastupovania, o prístupe k právnej pomoci a o mimovládnych organizáciách, ktoré sa zaoberajú starostlivosťou o žiadateľov o azyl a azylantov. Migračný úrad MV SR vydá každému MBS preukaz žiadateľa, a to aj v prípade ak ide o žiadateľa mladšieho ako 15 rokov; inak sa vydáva len žiadateľovi staršiemu ako 15 rokov.

Najdôležitejšou fázou azylového konania je vstupný pohovor. Podrobnejšie informácie k azylovému pohovoru uvádzame v kapitole 5. Návrhy vhodných postupov.

Pre opatrovníka/poručníka je nevyhnutné, aby mal vedomosť o možných rozhodnutiach Migračného úradu MV SR v azylovom konaní, pretože následne zvolený právny postup sa pri každom rozhodnutí môže líšiť. Rozhodnutie vydáva Migračný úrad MV SR v lehote 90 dní odo dňa podania vyhlásenia. V odôvodnených prípadoch sa lehota môže predĺžiť.

Prvým druhom rozhodnutia je *rozhodnutie o udelení azylu*⁶⁵. Migračný úrad MV SR udelí MBS azyl, ak má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, alebo je v krajine pôvodu prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd.

Druhým možným rozhodnutím je *rozhodnutie o udelení azylu z humanitných dôvodov*.⁶⁶ Migračný úrad MV SR môže MBS udeliť azyl z humanitných dôvodov, aj keď sa v konaní nezistia dôvody na udelenie azylu. Podľa nariadenia ministra vnútra č. 1/2007 sa za humanitné dôvody považujú najmä prípady neúspešných žiadateľov o azyl z radov prestarnutých, traumatizovaných alebo ťažko chorých osôb, ktorých návrat do krajiny pôvodu by mohol predstavovať značné fyzické alebo psychické útrapy. Ak má opatrovník/poručník podozrenie, že MBS môže byť traumatizovanou osobou, informuje o tom rozhodovača Migračného úradu MV SR a zároveň mu navrhuje ustanovenie znalca z príslušného odboru, ktorý buď potvrdí, alebo vyvráti danú skutočnosť. Ak existuje nejaká lekárska správa, ktorá by mohla byť dôkazom v azylovom konaní, je vhodné ju doložiť do azylového spisu.

Tretím, a v prípade MBS jedným z najčastejších druhov rozhodnutí, je *rozhodnutie o neudelení azylu a o poskytnutí doplnkovej ochrany*.⁶⁷ Migračný úrad MV SR neudelí MBS azyl, ak nespĺňa podmienky uvedené v zákone o azyle, ale zároveň môže rozhodnúť o tom, že sa mu poskytne doplnková ochrana, ak sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia. Pod vážnym bezpráviem sa rozumie uloženie trestu smrti alebo jeho výkon, mučenie alebo neľudské, alebo ponižujúce zaobchádzanie, alebo trest, alebo vážne

---

⁶⁵ § 8 zákona o azyle

⁶⁶ § 9 zákona o azyle

⁶⁷ § 13 a 13a zákona o azyle

a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násilia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu.

Štvrtým druhom rozhodnutia, *rozhodnutie o neudelení azylu a o neposkytnutí doplnkovej ochrany*,⁶⁸ sa MBS neposkytuje žiadna forma medzinárodnej ochrany. Migračný úrad MV SR vydá MBS rozhodnutie o neudelení azylu a o neposkytnutí doplnkovej ochrany, ak podľa neho nespĺňa podmienky na udelenie azylu ani na poskytnutie doplnkovej ochrany.

Piatym možným rozhodnutím je *rozhodnutie o zmietnutí žiadosti o udelenie azylu ako neprípustnej*.⁶⁹ Migračný úrad MV SR zamietne MBS žiadosť o udelenie azylu ako neprípustnú, napríklad ak MBS udelil azyl iný štát, ktorý nie je členským štátom EÚ, a MBS môže efektívne využívať túto ochranu; to neplatí, ak MBS nie je možné do tohto štátu účinne vrátiť, MBS prichádza z bezpečnej tretej krajiny; to neplatí, ak v jeho prípade nemožno túto krajinu považovať za bezpečnú tretiu krajinu alebo ak MBS do bezpečnej krajiny nie je možné účinne vrátiť, alebo MBS je občanom členského štátu EÚ. Najčastejším dôvodom na zamietnutie žiadosti ako neprípustnej je skutočnosť, že na konanie o udelenie azylu je príslušný iný členský štát Európskej únie.

Ďalším možným rozhodnutím je *rozhodnutie o zastavení konania*,⁷⁰ ktoré môže byť vydané na základe rôznych skutočností. K najčastejším dôvodom zastavenia konania patrí skutočnosť, že Migračný úrad MV SR už raz právoplatne rozhodol v konaní o azyle a skutkový stav sa odvtedy podstatne nezmenil. Znamená to, že MBS bol v minulosti neúspešným žiadateľom o azyl a Migračný úrad MV SR vydal v jeho prípade rozhodnutie, ktoré nadobudlo právoplatnosť. Nie je však vylúčené, aby Migračný úrad MV SR v budúcnosti vydal rozhodnutie, ktorým môže byť MBS udelený azyl alebo poskytnutá doplnková ochrana. Stáva sa to zväčša v prípadoch, keď sa neskôr objavia dôležité skutočnosti majúce vplyv na rozhodovací proces. Opatrovník/poručník a MBS by sa mali poradiť s právnikom ešte pred podaním nového vyhlásenia, s cieľom posúdiť prípad, čím sa dá vyhnúť prípadným sklamaniam MBS. Inými častými dôvodmi na zastavenie konania je skutočnosť, že MBS opustil územie SR alebo sa zdržiava viac ako 7 dní mimo azylového zariadenia.

Posledným uvedeným, ale nie posledným možným rozhodnutím, je *rozhodnutie o zrušení doplnkovej ochrany*.⁷¹ Migračný úrad MV SR môže rozhodnúť aj o zrušení doplnkovej ochrany – napríklad v prípade, ak zanikli alebo sa zmenili okolnosti, na základe ktorých sa MBS poskytla doplnková ochrana, alebo ak existuje dôvodné podozrenie, že MBS sa dopustil trestného činu proti mieru, ľudskosti, vojnového trestného činu, spáchal obzvlášť závažný zločin, je vinný za činy, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami OSN, predstavuje nebezpečenstvo pre bezpečnosť SR alebo predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť, je dôvodne podozrivý, že spáchal trestný čin, za ktorý je možné uložiť trest odňatia slobody najmenej na 5 rokov alebo ak nepodal žiadosť o predĺženie DO v lehote.

MBS nemôže byť zo zákona vydané rozhodnutie, ktorým sa zamietajú jeho žiadosti ako zjavne neopodstatnená.

---

⁶⁸ § 13 a 13c zákona o azyle

⁶⁹ § 11 zákona o azyle

⁷⁰ § 19 zákona o azyle

⁷¹ § 15b zákona o azyle

Toto sú najčastejšie rozhodnutia, ktoré vydáva Migračný úrad MV SR MBS na Slovensku. Nie je to však vyčerpávajúci výpočet,⁷² preto sa opatrovníkovi/poručníkovi odporúča, aby sa v prípade pochybností poradil vždy s právnikom. Rozhodnutie Migračného úradu MV SR sa doručuje vždy len opatrovníkovi/poručníkovi. Je preto dôležité, aby opatrovník/poručník o doručení rozhodnutia MBS informoval. Ak je MBS zastúpený na celé azylové konanie právnikom, rozhodnutie sa doručuje len právnikovi, o čom právnik informuje MBS, ako aj jeho opatrovníka/poručníka.

Na zabezpečenie najlepšieho záujmu MBS, a teda s cieľom poskytovať čo najlepšiu ochranu, je taktiež potrebné, aby opatrovník/poručník mal vedomosť o možnosti súdneho preskúmania rozhodnutia Migračného úradu MV SR súdom. Viac k súdnemu preskúmaniu rozhodnutí Migračného úradu MV SR je možné nájsť v kapitole 5. Návrhy vhodných postupov.

MBS môže byť udelená medzinárodná ochrana vo forme azylu alebo doplnkovej ochrany.

Ak má MBS udelený azyl podľa § 8 zákona o azyle, udeľuje sa mu na neurčitý čas a zároveň je oprávnený na trvalý pobyt na území Slovenskej republiky. Pre mnohých MBS je azyl ťažko dosiahnuteľným cieľom. V prípade jeho udelenia musí opatrovník/poručník MBS vysvetliť, čo sa spája s týmto inštitútom, a nanovo definovať pre MBS ciele, nad ktorými sa dovtedy nemusel zamýšľať. Zapojenie MBS do vzdelávacieho procesu a aktívne trávenie voľného času mu napomôžu pri jeho integrácii na území Slovenskej republiky.

Doplnková ochrana sa udeľuje na obdobie jedného roka s možnosťou predĺženia. Opatrovník/poručník však nemôže zabudnúť podať žiadosť o jej predĺženie, a to najskôr 90 dní pred uplynutím lehoty na poskytovanie doplnkovej ochrany a najneskôr 60 dní pred uplynutím poskytovania doplnkovej ochrany. MBS s poskytnutou doplnkovou ochranou je oprávnený na prechodný pobyt na území Slovenskej republiky. Viac informácií o doplnkovej ochrane je v kapitole 5. Návrhy vhodných postupov.

1.1.5.4. Podanie žiadosti o tolerovaný pobyt⁷³

Ak nie je možný návrat MBS do krajiny jeho pôvodu ani jeho zlúčenie so svojimi rodičmi alebo inými príbuznými v inej krajine alebo MBS nechce požiadať o azyl, alebo bol v konaní o azyl neúspešný, opatrovník/poručník podá podľa zákona o pobyte cudzincov žiadosť o povolenie na tolerovaný pobyt. Policajný útvar udeľí povolenie na tolerovaný pobyt cudzincovi, ktorý je maloletým dieťaťom nájdeným na území Slovenskej republiky.⁷⁴ Povolenie na tolerovaný pobyt oprávňuje MBS na zdržiavanie sa na území Slovenskej republiky. Za žiadnych okolností nemôže dôjsť k administratívne vyhosteniu MBS zo Slovenska.⁷⁵

Ak MBS nemá cestovný doklad, opatrovník/poručník podá spolu so žiadosťou o povolenie na tolerovaný pobyt aj žiadosť o vystavenie cudzineckého pasu. Povolenie na tolerovaný pobyt sa

---

⁷² Napr. rozhodnutie o odňatí azylu a pod.

⁷³ Pre podrobnejšie informácie o podaní žiadosti o tolerovaný pobyt pozri publikáciu Ligy za ľudské práva: FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe*. 2009, str. 43

⁷⁴ § 43 ods. 1 písm. d) zákona o pobyte cudzincov

⁷⁵ Podľa § 57 ods. 11 písm. b) zákona o pobyte cudzincov: „policajný útvar nemôže administratívne vyhostiť dieťa mladšie ako 28 rokov“.

vydáva najviac na 180 dní, pričom povolenie na tolerovaný pobyt je možné predĺžiť o ďalších 180 dní.

Ak zanikne dôvod, pre ktorý bolo udelené povolenie na tolerovaný pobyt, opatrovník/poručník je povinný túto skutočnosť oznámiť policajnému útvaru najneskôr do 15 dní odo dňa, keď sa o tejto skutočnosti dozvedel.⁷⁶

1.2. Východisko: súčasná situácia⁷⁷

Na územie Slovenskej republiky prichádzajú každoročne desiatky MBS.⁷⁸ Policajné útvary nachádzajú MBS zväčša na slovensko-ukrajinskej hranici, pri ich vstupe na územie, ale aj po vstupe vo vnútrozemí krajiny.

Oddelenia hraničnej kontroly PZ na slovensko-ukrajinskej hranici, resp. oddelenia azylu PZ okamžite telefonicky (faxom, emailom) oznámi príslušnému ÚPSVaR nájdenie MBS. V prípade, ak sa dieťa nájde v dňoch pracovného voľna alebo pracovného pokoja, vyzvomie sa konkrétny zamestnanec ÚPSVaR a dohodnú sa na ďalšom postupe. Policajný útvar upozorní ÚPSVaR, že MBS musí byť bezodkladne odovzdaný príslušnému ÚPSVaR a zároveň v telefonickom rozhovore uvedie, o akú osobu ide, jej rodovú príslušnosť, momentálny fyzický a psychický stav, a ak je to možné, identifikačné údaje z dokladov totožnosti, jej národnosť a štátnu príslušnosť. Následne príslušníci PZ spíšu oznámenie o nájdení MBS aj v písomnej forme.

Prax bezodkladného odovzdávania MBS zodpovednému zamestnancovi ÚPSVaR nie je vždy rovnaká. Niektoré policajné útvary na slovensko-ukrajinskej hranici odovzdávajú MBS zamestnancom v sídle príslušného ÚPSVaR bez toho, aby sa zamestnanec ÚPSVaR dostavil na policajný útvar. V iných prípadoch sa zamestnanci ÚPSVaR zúčastňujú na jednotlivých úkonoch s MBS na policajných útvaroch, nakoľko príslušné policajné útvary vyžadujú od ÚPSVaR účasť na úkonoch, ako aj prevzatie MBS na policajnom útvere. Ak je celkom zjavné, že ide o MBS, niektoré oddelenia hraničnej kontroly PZ uviedli, že po zistení maloletosti s MBS už následne nevykonávajú žiadne služobné úkony. Jedno oddelenie hraničnej kontroly PZ uviedlo, že „v konaní o priestupku neoprávneného vstupu na územie Slovenskej republiky, neoprávneného zdržiatvania sa na území Slovenskej republiky alebo neoprávneného vycestovania z územia Slovenskej republiky podľa § 76 odsek 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov v procese objasňovania priestupku v prípade, že maloletý je schopný k danému skutku poskytnúť relevantné informácie (berúc do úvahy jeho vek a mentálnu schopnosť v zmysle § 5 ods. 1, zákona o priestupkoch), je vyzvaný, aby ich poskytol do zápisnice o podaní vysvetlenia k uvedenému priestupku. V danom prípade je k tomuto úkonu prizvaný alebo ustanovený tlmočník do jazyka, ktorému maloletý rozumie, a pracovník úradu práce, alebo

⁷⁶ § 44 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov

⁷⁷ Pri popise súčasnej situácie vychádzame z informácií, ktoré nám boli poskytnuté jednotlivými oddeleniami hraničnej kontroly PZ, OA Humenné, ako aj jednotlivými ÚPSVaR, a to buď prostredníctvom osobného rozhovoru s kompetentnými pracovníkmi, alebo formou poskytnutia písomných odpovedí na naše otázky v rámci žiadosti o poskytnutie informácií (odpovede sú z decembra 2011).

⁷⁸ Počty MBS na území SR v predchádzajúcich rokoch: 2005: 237; 2006: 343; 2007: 532; 2008: 176; 2009: 119; 2010: 264 – zdrojom týchto štatistických údajov je Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny; štatistický údaj za rok 2011 v čase prípravy tejto príručky (december 2011) nebol k dispozícii

*pedagogický pracovník. O každom úkone, ktorý sa bude vykonávať s maloletým, je maloletý vopred informovaný prítomným tlmočníkom.*⁷⁹

MBS sú umiestňovaní na oddeleniach hraničnej kontroly PZ až do času príchodu zamestnanca ÚPSVaR. Odovzdanie osoby je ovplyvnené vzdialenosťou medzi jednotlivými oddeleniami hraničnej kontroly PZ a príslušnými ÚPSVaR. Závisí to aj od okolností prípadu, napr. od zabezpečenia tlmočníka, poskytnutia zdravotnej starostlivosti maloletému alebo vykonania služobných úkonov atď. K odovzdaniu MBS príslušnému ÚPSVaR dochádza v priemere od 6 do 16 hodín od nájdenia.

Niektoré oddelenia hraničnej kontroly PZ na slovensko-ukrajinskej hranici uskutočňujú lekárske vyšetrenie⁸⁰ v prípadoch, ak je celkom zjavné, že nejde o MBS.⁸¹ O povinnosti podrobiť sa lekárskemu vyšetreniu je cudzinec poučený počas konania o priestupku vo veci neoprávneného vstupu na územie Slovenskej republiky, neoprávneného zdržiavania sa na území Slovenskej republiky alebo neoprávneného vycestovania z územia Slovenskej republiky. Právnym základom na uskutočnenie zisťovania veku cudzinca je pre väčšinu oddelení hraničnej kontroly PZ okrem § 49 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov aj ustanovenie § 60 odsek 1 písm. d) zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch, podľa ktorého „*orgán oprávnený objasňovať priestupky (napr. orgán Policajného zboru) je oprávnený vykonávať alebo vyžadovať úkony potrebné na zistenie totožnosti osôb a ich pobytu,*“ ako aj ustanovenie § 20a ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore, podľa ktorého „*Policajt je oprávnený osobe predvedenej podľa § 18 ods. 3 a 4, ak na základe oznámených údajov ani v evidencii obyvateľov nemožno zistiť jej totožnosť, osobe zaistenej podľa § 19, osobe zadržanej, osobe zatknutej, osobe obvinenej zo spáchania trestného činu, osobe nájdennej alebo vypátranej odobrať daktyloskopické odtlačky, zisťovať telesné znaky, vykonať meranie tela, vyhotoviť obrazové, zvukové a obdobné záznamy a odobrať vzorky biologických materiálov. Policajt je oprávnený snímať identifikačné znaky aj cudzincovi, ktorý neoprávnené vstúpil na územie Slovenskej republiky alebo sa na území Slovenskej republiky neoprávnené zdržiava, alebo proti ktorému sa začalo konanie o administratívnom vyhostení z územia Slovenskej republiky alebo konanie o zákaze vstupu na územie Slovenskej republiky alebo s cieľom určiť jeho vek, ak nie je celkom zjavné, že ide o maloletého cudzinca.*“

Lekárske vyšetrenie na určenie veku na slovensko-ukrajinskej hranici zabezpečujú policajné útvary prostredníctvom rádiologického oddelenia Nemocnice A. Leňa v Humennom. ÚPSVaR sú v praxi informované o tom, že osoba o sebe vyhlásila, že je maloletá ešte pred vykonaním lekárskeho vyšetrenia na určenie veku. Zamestnanci ÚPSVaR však vo väčšine prípadov nie sú prítomní počas vykonávania lekárskeho vyšetrenia. Vyšetrenie sa vykonáva po vzájomnej dohode policajného útvaru a ÚPSVaR v prípadoch, keď existuje podozrenie, že ide o dospelú osobu. Ak sa v rámci lekárskeho vyšetrenia zistí, že cudzinec je mladší ako 18 rokov, k oznámeniu o nájdení dieťaťa pre ÚPSVaR sa pripája aj táto informácia. V prípade, že sa cudzinec odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu, považuje sa za plnoletú osobu.

⁷⁹ Zdroj: OHK PZ Zboj, odpoveď zaslaná emailom dňa 9.12. 2011

⁸⁰ V období od 1.1.-30.11. 2011 sa na slovensko-ukrajinskej hranici uskutočnilo 19 prípadov zisťovania veku cudzincov, Zdroj: ÚHCP, email zaslaný dňa

⁸¹ Vo väčšine prípadov, keď cudzinci o sebe vyhlásili, že sú MBS sa lekárske vyšetrenie neuskutočnilo a teda niektoré oddelenia hraničnej kontroly PZ nemajú prípady, kedy by pochybovali o veku MBS a všetci boli považovaní za MBS. Na druhej strane niektoré oddelenia hraničnej kontroly PZ nariadili v roku 2011 uskutočnenie viacerých lekárskeho vyšetrení; všetky lekárske vyšetrenia obsahovali záver, že sa jedná o dospelé osoby.

K určovaniu veku osôb, ktoré o sebe vyhlásenia, že sú maloleté, dochádza nielen bezprostredne po ich nájdení, ale aj po ich umiestnení v detskom domove. V praxi došlo aj k prípadom, keď policajný útvar bezprostredne po získaní výsledku lekárskeho vyšetrenia týkajúceho sa už umiestneného MBS v detskom domove, ktoré deklarovalo, že skúmaná osoba je plnoletá, takéhoto cudzinca okamžite predviedol na policajný útvar a začal konanie o administratívnom vyhostení. Výsledkom konania bolo vydanie rozhodnutia o administratívnom vyhostení a rozhodnutia o zaistení v priebehu niekoľkých hodín od odovzdania výsledku lekárskeho vyšetrenia, a to napriek tomu, že v danom čase bolo naďalej platné predbežné opatrenie o umiestnení dieťaťa do detského domova a uznesenie o ustanovení opatrovníka. Táto prax však bola príslušnými súdmi konajúcimi vo veciach zaistenia považovaná ako nezákonná, najmä z dôvodu, že nie je možné administratívne vyhostiť a zaistiť cudzinca, vo vzťahu ku ktorému platí uznesenie o ustanovení opatrovníka a je teda minimálne *de iure* maloletý.⁸²

Z praxe a informácií príslušných ÚPSVaR vyplýva, že po získaní informácie o nájdení MBS ÚPSVaR ihneď telefonicky kontaktuje koordinátora Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorý je zodpovedný za určenie zariadenia na umiestnenie MBS. Po určení detského domova, do ktorého má byť MBS umiestnený, spracúva zamestnanec ÚPSVaR návrh na nariadenie predbežného opatrenia, ktorým sa žiada o umiestnenie MBS do konkrétneho detského domova. Okrem spísania návrhu na nariadenie predbežného opatrenia, zamestnanec ÚPSVaR zabezpečuje motorové vozidlo s cieľom následne previezť MBS do určeného detského domova. Zamestnanec ÚPSVaR sa dohodne so sudcom, ktorý o predbežnom opatrení rozhoduje, kedy si môže osobne prevziať predbežné opatrenie na súde.

Odovzdávanie MBS príslušnému ÚPSVaR sa vo väčšine prípadov realizuje v praxi až na základe nariadeného predbežného opatrenia o umiestnení dieťaťa v detskom domove vydaného súdom, ale ÚPSVaR si môže prevziať MBS aj bez neho. V prípade, že dieťa je odovzdávané ÚPSVaR bez doloženia predbežného opatrenia do spisu, vyžaduje sa jeho následné doručenie na policajný útvar. Niektoré policajné útvary sú toho názoru, že podanie návrhu na nariadenie predbežného opatrenia patrí do kompetencie príslušného ÚPSVaR a povinnosťou policajného útvaru je primárne dieťa odovzdať, pričom právne následky súvisiace s predbežným opatrením znáša príslušný ÚPSVaR.

Niektoré ÚPSVaR uviedli, že zodpovedný zamestnanec si MBS preberá od policajného útvaru pred vyzdvihnutím predbežného opatrenia na príslušnom súde a následne sa pokračuje v ceste na súd a do určeného detského domova. Z praxe jedného ÚPSVaR vyplýva, že detské domovy odmietajú prevzatie MBS iba na základe návrhu na nariadenie predbežného opatrenia a v každom prípade vyžadujú uznesenie o nariadení predbežného opatrenia. Súdny však rozhodujú o nariadení predbežného opatrenia vždy do 24 hodín, v rozmedzí od 3 do 8 hodín od doručenia návrhu.

Väčšina oddelení hraničnej kontroly PZ, resp. oddelenia azylu PZ nezaznamenali, že by príslušné ÚPSVaR odmietli prevziať MBS. Odmietnutie prevzatia cudzinca nastalo len v jednom prípade, keď existovalo podozrenie, že nejde o MBS, ale o dospelú osobu, a prevzatie dieťaťa bolo podmienené uskutočnením lekárskeho vyšetrenia.

Po uskutočnení výkonu predbežného opatrenia a umiestnení MBS do detského domova podáva príslušný ÚPSVaR návrh na ustanovenie opatrovníka na súd, v ktorého územnom obvode sa MBS zdržiava. Niektoré súdy ustanovujú opatrovníkov už priamo v uzneseniach o predbežnom opatrení.

---

⁸² Napríklad rozsudok Krajského súdu v Trnave 44Sp/79/2011-32 z 12.12.2011

Priemerná doba, v ktorej súdy rozhodujú o ustanovení opatrovníkov, je jeden mesiac s odôvodnením čakania, či MBS zotrvá v detskom domove, alebo z neho ujde.

Ak po umiestnení MBS v detskom domove podá opatrovník v mene MBS vyhlásenie, ktorým sa začína konanie o azyly, a MBS je následne premiestnený do záchytného tábora Migračného úradu MV SR v Humennom, opatrovník naďalej zostáva ten istý, ktorý mu bol ustanovený súdom po jeho umiestení do detského domova. ÚPSVaR, ktoré sú súdom ustanovené za opatrovníka MBS, sa vo väčšine prípadov nezúčastňujú osobne pohovorov v azylovom konaní, a týmto úkonom splnomocňujú ÚPSVaR, v ktorého územnom obvode sa MBS nachádza. Títo zamestnanci ÚPSVaR primárne kontrolujú, či sa na MBS nevyvíja nátlak, a akým spôsobom sa MBS kladú otázky. Do pohovoru zväčša nezasahujú, okrem prípadov, keď pohovor trvá veľmi dlho a navrhujú v ňom pokračovať až na druhý deň. Prax sa v poslednom období začala meniť a ÚPSVaR, ktorý je ustanovený MBS za opatrovníka, sa začal prostredníctvom svojich zamestnancov osobne zúčastňovať pohovorov v azylovom konaní. Zamestnanci ÚPSVaR vidia výhodu takéhoto prístupu okrem iného aj v tom, že zodpovedný zamestnanec ÚPSVaR pozná MBS, jeho dôvody odchodu z krajiny pôvodu a v prípade potreby vie aj relevantne zasiahnuť. Stretnutie zamestnancov ÚPSVaR s MBS pred uskutočnením azylového pohovoru a vysvetlenie podstaty pohovoru sa deje len sporadicky, čo bolo spôsobené najmä splnomocňovaním iných ÚPSVaR na pohovory.

Opatrovníci MBS sú v uzneseniach súdov ustanovovaní na zastupovanie pri „všetkých právnych úkonoch“, resp. „na všetky právne úkony spojené s riešením jeho životnej situácie“. Tieto právne úkony v praxi zahŕňajú predovšetkým podanie žiadosti o azyly, žiadosti o udelenie tolerovaného bytu, žiadosti o vydanie dokladov a pod.

2. Medzinárodný a európsky rámec ochrany práv maloletých bez sprievodu

2.1. Dohovor o právach dieťaťa a Všeobecný komentár č. 6 k dohovoru

Najdôležitejším právne záväzným inštrumentom ochrany práv dieťaťa je Dohovor OSN o právach dieťaťa (ďalej len „Dohovor“). Tento Dohovor sa vzťahuje na každé dieťa nachádzajúce sa na území štátu, ktorý je signatárom Dohovoru, a teda aj na deti, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi daného štátu, a garantuje im minimálny štandard práv a ochrany, ktorý musí byť signatárskym štátom zabezpečený. Slovenská republika je viazaná týmto Dohovorom od svojho vzniku.⁸³

Podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.“ Podľa tohto ustanovenia má Dohovor prednosť pred zákonmi SR. Keďže ide o základný právne záväzný nástroj ochrany práv detí na území SR, rozhodli sme sa mu venovať väčšiu pozornosť, a to predovšetkým vychádzajúc z interpretácie jednotlivých ustanovení Dohovoru Výborom OSN pre práva dieťaťa na MBS, zohľadňujúc ich špecifické a zraniteľné postavenie.

Výbor OSN pre práva dieťaťa (ďalej len „Výbor“) vydal 1. septembra 2005 Všeobecný komentár č. 6 (2005) k Dohovoru s názvom „*Zaochádzanie s deťmi bez sprievodu a odlúčenými deťmi nachádzajúcimi sa mimo krajiny ich pôvodu*“ (ďalej len „Komentár“)⁸⁴. Tento Komentár poskytuje interpretáciu jednotlivých ustanovení Dohovoru na situáciu MBS. Ako je uvedené v bode 5. Komentára: „tento všeobecný komentár sa vzťahuje na deti bez sprievodu a odlúčené deti,⁸⁵ ktoré sa nachádzajú mimo krajiny ich pôvodu (v súlade s čl. 7) alebo, ak sú bez štátnej príslušnosti, mimo krajiny ich zvyčajného pobytu. Vzťahuje sa na všetky takéto deti bez ohľadu na ich právne postavenie a dôvody, pre ktoré sa nachádzajú mimo územia svojho štátu (...).“ Podľa bodu 12 Komentára, práva garantované Dohovorom musia byť zaručené deťom, ktoré sú žiadatelia o azyl, utečenci a migranti – bez ohľadu na ich národnosť, imigračný status alebo štátnu príslušnosť. Povinnosti vyplývajúce z Dohovoru sa vzťahujú na všetky zložky moci (vládu, zákonodarnú aj súdnu). Zahŕňajú povinnosť štátu prijať zákony; zriadiť štruktúru štátnych orgánov; a zaviesť potrebný výskum, systém zhromažďovania informácií a školení. Povinnosťou štátov je tiež podniknúť všetky potrebné opatrenia na identifikáciu detí ako detí bez sprievodu alebo odlúčených detí v čo najskoršom štádiu, ideálne hneď na hranici.

⁸³ Dohovor bol ratifikovaný bývalou Českou a Slovenskou federatívnou republikou 7. 1. 1991 a uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb.

⁸⁴ Tento Komentár, ako aj iné komentáre Výboru k Dohovoru, sú k dispozícii na stiahnutie na webovej stránke Úradu Vysokého komisára OSN pre ľudské práva (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>)

⁸⁵ Komentár rozlišuje medzi „deťmi bez sprievodu“ a „odlúčenými deťmi“. „Deti bez sprievodu“ (tiež nazývané maloletí bez sprievodu) sú „deti, tak ako je definované v čl. 1 Dohovoru, ktoré boli odlúčené od oboch rodičov a ďalších príbuzných a nie sú v starostlivosti dospelé osoby, ktorá je, podľa práva alebo zvyku, za výkon takejto starostlivosti zodpovedná“. V zmysle bodu 8 Komentára „odlúčené deti“ sú deti, tak ako je definované v čl. 1 Dohovoru, ktoré boli odlúčené od oboch rodičov alebo od ich predchádzajúceho zákonného zástupcu, avšak nie nevyhnutne od ostatných príbuzných. Tento pojem preto zahŕňa deti, ktoré sú sprevádzané dospelými rodinnými príslušníkmi inými ako ich rodičia alebo zákonní zástupcovia. Vzhľadom na to, že Výbor vo svojom Komentári používa tieto pojmy, budeme aj my v tejto časti príručky popisujúcej obsah Komentára používať uvedené pojmy, aby zostala terminológia používaná Výborom zachovaná.

Podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru „Pri všetkých akciách týkajúcich sa detí, či už podniknutých verejnými, alebo súkromnými inštitúciami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi orgánmi, alebo zákonodarnými zborami, najlepšie záujmy dieťaťa musia byť prvoradé“. Komentár hovorí, že v prípade detí bez sprievodu musí byť tento základný princíp uplatňovaný počas všetkých štádií pobytu dieťaťa v hostiteľskej krajine. A v každom štádiu, ktorým dieťa prechádza, **určenie najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť zdokumentované v rámci prípravy akéhokoľvek rozhodnutia ovplyvňujúceho život dieťaťa** bez sprievodu, resp. odlúčeného dieťaťa.

Podľa Komentára „určenie toho, čo je v najlepšom záujme dieťaťa, vyžaduje **jasné a komplexné vyhodnotenie identity dieťaťa vrátane jeho národnosti, výchovy, etnického, kultúrneho a lingvistického pozadia, jeho osobitných zraniteľností a potrieb ochrany**“. Toto vyhodnotenie by malo byť vykonané v priateľskej a bezpečnej atmosfére kvalifikovanými profesionálmi, ktorí sú vyškolení v technikách vedenia rozhovorov s deťmi s ohľadom na ich vek a rodovo citlivým spôsobom. V tejto súvislosti Výbor v Komentári odporúča, aby bol dieťaťu ustanovený opatrovník/poručník⁸⁶ „čo najrýchlejšie, ako je to možné“, **pretože ustanovenie opatrovníka, resp. poručníka, je kľúčovou procesnou zárukou na zabezpečenie rešpektovania najlepšieho záujmu dieťaťa**.

Komentár sa ďalej zaoberá právom detí bez sprievodu na život, prežitie a rozvoj podľa čl. 6 Dohovoru, pričom uvádza v bode 23, že „**povinnosť štátov podľa čl. 6 zahŕňa ochranu pred násilím a vykorisťovaním v tom najširšom možnom rozsahu**“. Deti bez sprievodu majú zvýšenú zraniteľnosť vo vzťahu k rôznym rizikám ovplyvňujúcim ich život, prežitie a rozvoj, ako napr. obchodovanie na účely sexuálneho alebo iného vykorisťovania alebo zapojenia do kriminálnych aktivít, ktoré môžu vyústiť do ublíženia dieťaťu, alebo v extrémnych prípadoch, až k jeho smrti. Preto čl. 6 vyžaduje ostrážitosť štátnych orgánov v tomto smere, najmä ak je v hre organizovaný zločin. Výbor zastáva názor, že **na všetkých úrovniach by mali byť prijímané praktické opatrenia na ochranu detí pred uvedenými rizikami**. Výbor medzi tieto opatrenia zahŕňa: **konaniam s deťskými obeťami obchodovania je dávaná priorita; urýchléné ustanovovanie opatrovníkov; informovanie detí o rizikách, ktoré ich môžu postretnúť** a pod.

Zastávame názor, že veľmi dôležitú, možno dokonca kľúčovú, úlohu v ochrane MBS a sledovania ich najlepšieho záujmu v hostiteľskej krajine zohráva práve opatrovník, príp. poručník, ktorým je v slovenských podmienkach súdom ustanovený orgán sociálnoprávnej ochrany detí (úrad práce, sociálnych vecí a rodiny), a to výkonom úloh vo vzťahu k MBS, ktoré sú mu uložené právne záväznými normami,⁸⁷ nariadeniami a internými normami vykonávajúcimi zákon a súdnym uznesením. Konkrétne má opatrovník širokú škálu možností pôsobiť preventívne a znížiť vyššie spomínané rizikové faktory, a to najmä prostredníctvom komplexného vyhodnotenia situácie dieťaťa; hľadania riešenia tejto situácie v súlade s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa; nadviazania vzťahu dôvery s dieťaťom a bezpečného priestoru, aby dieťa mohlo vyjadriť svoje plány a obavy; informovania dieťaťa o rizikách migrácie, nelegálnej práce, prevádzkačstva a obchodovania;

⁸⁶ Komentár používa anglický pojem „guardian“, ktorý sa dá preložiť ako opatrovník, aj ako poručník. Či pôjde o opatrovníka alebo poručníka, príp. osobu či inštitúciu s iným označením, bude v zásade závisieť od legislatívy toho-ktorého štátu, avšak štandard, ktorý Komentár pre tohto „guardiana“ zakotvuje, by mal byť naplnený.

⁸⁷ Opatrovník je viazaný pri výkone svojej funkcie nielen vnútroštátnou legislatívou, ale aj medzinárodným právom (predovšetkým medzinárodné ľudsko-právne dohovory a paky, ku ktorým SR pristúpila) a právom EÚ.

komunikovania s orgánmi činnými v trestnom konaní v rámci možných konaní zahŕňajúcich detské obeť (prevádzka, obchodovania, organizovaného zločinu atď.) a presadzovania ochranného elementu v konaniach s deťmi. Opatrovník teda plní v tomto smere vo vzťahu k MBS funkciu ochrannú (ochrana dieťaťa vo všetkých konaniach s ním prebiehajúcich v hostiteľskej krajine), preventívnu (prevencia rizík spojených s detskou migráciou) a identifikačnú (identifikácia MBS ako možnej obeť niektorého z vyššie spomínaných trestných činov).

Vo vzťahu k právu dieťaťa na slobodné vyjadrenie svojich názorov, ktoré vyplýva z čl. 12 Dohovoru, Komentár v bode 25 uvádza nasledovné:

„Podľa článku 12 Dohovoru pri určovaní opatrení prijímaných vo vzťahu k deťom bez sprievodu a odlúčeným deťom by mali byť zistené a zohľadnené názory dieťaťa a jeho prania (čl. 12 ods. 1). Aby deti boli schopné vyjadriť svoje názory a želania, musia byť dostatočne informované, a preto **im musia byť poskytnuté všetky relevantné informácie ohľadne napr. ich oprávnení a dostupných služieb**, vrátane spôsobu komunikácie, azylového konania, procesu vyhľadávania rodiny a situácie v krajinách ich pôvodu (čl. 13, 17 a 22 ods. 2). **Názory detí by mali byť zohľadnené pri výkone opatrovníctva, starostlivosti a ubytovania, a právneho zastupovania.** Tieto informácie majú byť dieťaťu poskytnuté adekvátnym spôsobom s ohľadom na rozumovú vyspelosť dieťaťa. Keďže účasť (vyjadrenie názorov dieťaťa) závisí od zodpovednej komunikácie, v prípade potreby, **musia byť zabezpečení tlmočníci** na všetkých stupňoch konania.“

V bode 31 sa Komentár zaoberá prvotnými úkonmi a opatreniami. Hneď v úvode Výbor zdôrazňuje, že aj pri určovaní týchto opatrení musí byť hlavnou zásadou najlepší záujem dieťaťa. Podľa Komentára potrebné prvotné úkony zahŕňajú najmä:

- a) urýchlená identifikácia dieťaťa ako dieťaťa odlúčeného alebo bez sprievodu, a to ideálne ihneď po jeho príchode na hranicu alebo hneď ako sa zodpovedné orgány dozvedia o jeho prítomnosti na území (čl. 8). **Pokiaľ by takáto identifikácia mala zahŕňať určovanie veku, Výbor odporúča „nebrať do úvahy len fyzický vzhľad jednotlivca, ale aj jeho/jej psychickú vyspelosť. Okrem toho by určenie veku malo prebiehať vedeckým, bezpečným, detsky a rodovo citlivým a spravodlivým spôsobom s vylúčením akéhokoľvek rizika narušenia fyzickej integrity dieťaťa; rešpektujúc ľudskú dôstojnosť; a, v prípade pretrvávajúcej neistoty by sa mala aplikovať zásada „v pochybnostiach v prospech jednotlivca“ a to tak, že ak existuje možnosť, že jednotlivec je dieťaťom, ona alebo on by mal byť považovaný za dieťa“;**
- b) promptná registrácia dieťaťa prostredníctvom vykonania prvotného rozhovoru s ním vedeného, vek zohľadňujúcim a rodovo citlivým spôsobom, v jazyku, ktorému dieťa rozumie, kvalifikovanou osobou s cieľom získať osobné údaje a sociálnu históriu, ktoré sú potrebné na zistenie identity dieťaťa;
- c) aby mohli byť uspokojené špecifické potreby dieťaťa, prvotné opatrenia zahŕňajú získanie nasledovných informácií o ňom:
  - dôvody odlúčenia od rodičov, príp. celej rodiny;
  - zistenie osobitných zraniteľností vrátane zdravotných, fyzických, psychologických, materiálnych a iných potrieb ochrany, vrátane tých, ktoré by mohli byť vyvolané domácim násilím, obchodovaním či traumou;
  - zistenie všetkých dostupných informácií, ktoré by mohli napomôcť určeniu potenciálnej existencie potreby medzinárodnej ochrany – Výbor požaduje jednak vyhodnotenie toho, či by dieťa nemohlo mať opodstatnené obavy z prenasledovania z dôvodu rasy, náboženstva, národnosti členstva v určitej sociálnej skupine alebo pre zastávanie

politických názorov (čl. 1 A Dohovoru o právnom postavení utečencov z r. 1951) a jednak zistenie, či dieťa nepotrebuje ochranu z dôvodu všeobecného násillia v krajine pôvodu. My zastávame názor, že určenie „potenciálnej existencie potreby medzinárodnej ochrany“ zahŕňa, vychádzajúc zo znenia slovenského zákona o azyľe, aj vyhodnotenie potreby ochrany z „humanitných dôvodov“ (§ 9 zákona o azyľe: Udelenie azyľu z humanitných dôvodov);

- d) deťom bez sprievodu a odlúčeným deťom by mali byť vydané ich vlastné doklady totožnosti čo najskôr;
- e) pátranie po členoch rodiny by sa malo začať čo najskôr (čl. 22 ods. 2, čl. 9 ods. 3 a čl. 10 ods. 2).

Komentár sa v bodoch 33 až 38 zaoberá aj **ustanovením poručníka/opatrovníka** a právneho zástupcu (s odkazom na čl. 18 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 Dohovoru). Štáty sú povinné vytvoriť právny rámec a podniknúť potrebné opatrenia na zabezpečenie riadneho zastupovania detí a ich najlepších záujmov. Preto by štáty mali **ustanoviť poručníka/opatrovníka hneď, ako je dieťa identifikované** ako odlúčené alebo bez sprievodu, a zabezpečiť, aby poručníctvo trvalo až dovtedy, kým dieťa dovŕši vek plnoletosti alebo permanentne opustí územie a/alebo jurisdikciu štátu. Opatrovník/poručník by mal byť informovaný o všetkých krokoch podniknutých vo vzťahu k dieťaťu, a mal by mať kompetenciu byť **prítomný pri všetkých procesoch** plánovania a rozhodovania vrátane výsluchov v súvislosti s imigračným statusom dieťaťa⁸⁸ a pojednávaní v odvolacích konaniach. Opatrovník/poručník by mal mať potrebnú kvalifikáciu v oblasti starostlivosti o deti, aby boli zabezpečené záujmy dieťaťa a aby boli dostatočne pokryté právne, sociálne, zdravotné, psychologické, materiálne a vzdelávacie potreby dieťaťa tým, že **opatrovník/poručník okrem iného vystupuje ako prostredník medzi dieťaťom a existujúcimi špecializovanými organizáciami/jednotlivcami**, ktoré poskytujú kontinuum starostlivosti vyžadovanej dieťaťom. Komentár požaduje aj **zavedenie mechanizmu kontroly**, ktorý by mal byť implementovaný **na monitorovanie kvality výkonu opatrovníctva/poručníctva** s cieľom zabezpečiť najlepší záujem dieťaťa. V prípadoch, keď deti vstúpia do azyľových, správnych alebo súdnych konaní, Výbor odporúča, aby malo dieťa okrem opatrovníka, resp. poručníka zabezpečené aj právne zastúpenie. Dieťa by tiež malo byť **neustále informované o všetkých opatreniach ohľadom opatrovníctva a právneho zastúpenia a jeho/jej názory by mali byť zohľadnené**.

Body 39 a 40 pokrývajú otázky starostlivosti a ubytovania (s odkazom na články 20 a 22 Dohovoru). Podľa týchto bodov štáty zabezpečia deťom bez sprievodu alternatívnu starostlivosť, pričom čl. 20 ods. 3 Dohovoru zakotvuje: „*Takáto starostlivosť by mohla zahŕňať, inter alia, pestúnsku starostlivosť, „kafala“ podľa islamského práva, osvojenie, alebo, ak je to nevyhnutné, umiestnenie vo vhodných zariadeniach pre starostlivosť o deti.*“⁸⁹ Pri výbere riešenia treba brať náležitý ohľad na potrebu kontinuity vo výchove dieťaťa a na jeho etnické, náboženské, kultúrne i jazykové zázemie.“ Pri výbere týchto možností musia byť zohľadnené osobitné zraniteľnosti konkrétneho dieťaťa.

V súvislosti s umiestňovaním a starostlivosťou o deti sa aplikujú nasledovné opatrenia:

⁸⁸ V podmienkach SR táto požiadavka bude zahŕňať jeho prítomnosť pri všetkých úkonoch a výsluchoch pred policajným útvaram a všetkých úkonoch a pojednávaniach pred Migračným úradom MV SR.

⁸⁹ Tu chceme zdôrazniť, že Výbor požaduje, aby bola MBS poskytovaná starostlivosť v zariadeniach určených na starostlivosť o deti, pričom zastávame názor, že tak má byť počas celého pobytu MBS na území hostiteľského štátu, a zdôrazňujeme, že zariadenia Migračného úradu MV SR nie sú zariadeniami vhodnými na ubytovanie detí.

- deti by nemali byť pozbavené slobody (všeobecné pravidlo);
- pri zabezpečení kontinuity starostlivosti a uplatnení najlepšieho záujmu dieťaťa by zmeny v umiestnení MBS mali byť limitované na prípady, **keď je takáto zmena v najlepšom záujme dieťaťa**;
- v záujme zachovania jednoty rodiny by súrodenci mali byť umiestnení spoločne;
- mala by byť zabezpečená **pravidelná supervízia a hodnotenie starostlivosti o dieťa kvalifikovanými osobami**, aby bolo zabezpečené fyzické a psychické zdravie dieťaťa, ochrana pred domácim násilím a vykorisťovaním, a prístup k vzdelávaniu;
- deti musia byť **informované o opatreniach starostlivosti, ktoré sú pre nich uskutočňované, a ich názory na ne musia byť zohľadnené**.

V súvislosti s prístupom k vzdelaniu (čl. 28, čl. 29 ods. 1 písm. c), čl. 30 a čl. 32) majú podľa bodu 41 Komentára štáty zabezpečiť, aby **prístup k vzdelaniu bol zachovaný počas všetkých štádií pobytu dieťaťa v hostiteľskej krajine. Každé dieťa bez sprievodu musí mať v hostiteľskej krajine neobmedzený prístup k vzdelaniu bez ohľadu na svoj právny status.** Dieťa bez sprievodu, resp. odlúčené dieťa má byť **zaregistrované vo vhodnej škole čo najrýchlejšie a dostať asistenciu, aby boli jeho vzdelávacie možnosti maximalizované.** Štáty tiež zabezpečia, aby deti získali **vysvedčenia či diplomy preukazujúce úroveň ich vzdelania, osobitne pre prípady prípravy ich presunu, presídlenia či návratu.**

Pokiaľ ide o právo využívať najvyšší dostupný štandard zdravia a zariadenia zdravotnej starostlivosti, Výbor vyžaduje, aby štáty pri zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti detí bez sprievodu **vyhodnotili a zohľadnili osobitný stav a zraniteľnosť týchto detí.** Osobitne by mali **zohľadniť fakt, že tieto deti prešli odlúčením od rodiny a zažili v rôznom rozsahu stratu, traumy, rozvrat a násilie.** Mnohé z týchto detí, najmä ak ide o utečencov, navyše mohli zažiť násilie a stres napr. v súvislosti so životom v krajine zmietanej vojnou. Tieto zážitky v nich mohli vyvolať hlboko zakorenený pocit bezmocnosti a tiež podkopať schopnosť dôverovať iným. Hlboká trauma, ktorú zažili mnohé deti, si vyžaduje **osobitnú citlivosť a pozornosť pri zabezpečovaní starostlivosti a rehabilitácie týchto detí.**

Povinnosť zakotvená v článku 39 Dohovoru upravuje **povinnosť štátov zabezpečiť rehabilitačné služby deťom, ktoré boli obeťami akejkoľvek formy zneužívania, zanedbávania, vykorisťovania, mučenia, krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo ozbrojených konfliktov.** V záujme zabezpečenia takéhoto zotavenia a reintegrácie by mala byť vyvinutá kultúrne vhodná a rodovo citlivá psychologická starostlivosť a **poskytované kvalifikované psychologické a sociálne poradenstvo.**

Štáty by podľa Dohovoru mali zabezpečiť aj **prevenciu obchodovania a sexuálnych a iných foriem vykorisťovania, zneužívania a násilia páchaného na deťoch** (čl. 34, 35 a 36). V súlade s čl. 35 majú štáty prijať vhodné opatrenia na zabránenie obchodovaniu. Nevyhnutné opatrenia v tomto smere sú: identifikácia odlúčených detí alebo detí bez sprievodu; neustále monitorovanie pohybu týchto detí; zabezpečenie informovanosti detí v jazyku a spôsobom, ktorému dieťa rozumie s ohľadom na jeho vek a pohlavie. Výbor tiež upozorňuje v Komentári na fakt, že **niektoré obchodované deti môžu byť oprávnené na udelenie statusu utečenca podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov;** a v prípade, že dieťa nespĺňa podmienky na udelenie azylu, štáty by mali zvážiť udelenie doplnkových foriem ochrany obchodovaným deťom, ak návrat nie je v ich najlepšom záujme.

Výbor vo vzťahu k procesným zárukám v konaniach s MBS sa v bodoch 68 až 73 Komentára vyjadril, že MBS, resp. odlúčeným deťom by **v každom prípade mal byť zaručený prístup k bezplatnému kvalifikovanému právnenému zastúpeniu**. Výbor sa vyjadruje aj k otázke dôveryhodnosti detí bez sprievodu: „**mal by byť aplikovaný princíp ‚v pochybnostiach v prospech dieťaťa‘, ak sa objavia pochybnosti o jeho dôveryhodnosti, pokiaľ ide o jeho/jej príbeh, a rovnako by mu mala byť zaručená možnosť súdneho preskúmania rozhodnutia**“ (bod 71 Komentára). Opatrovník a právny zástupca by mali byť prítomní počas všetkých pohovorov.⁹⁰

V bode 74 sa Výbor pre práva dieťaťa zaoberá „detsky citlivým posúdením potrieb ochrany, berúc do úvahy formy prenasledovania typické pre deti“. Uvádza, že „definícia utečenca vyplývajúca z Dohovoru o postavení utečencov musí byť interpretovaná vekovo a rodovo citlivým spôsobom, **berúc do úvahy osobitné motívy, formy a prejavy prenasledovania zažívaného deťmi**. Prenasledovanie rodinou/príbuznými/klanom; rekrutovanie/nábor detí; obchodovanie s deťmi s cieľom prostitúcie; sexuálne vykorisťovanie alebo podrobenie ženskej obriezke sú len niektoré z foriem a prejavov prenasledovania páchaného na deťoch, ktoré môžu byť dôvodmi na udelenie štatutu utečenca, ak sú spojené s dôvodmi podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov. Štáty by preto mali v azylových konaniach venovať maximálnu pozornosť týmto formám a prejavom prenasledovania typickým pre deti, ako aj rodovo podmienenému násiliu.“

Aj na opatrovníka/poručníka, ktorý ako prvý vyhodnocuje po vykonaní hĺbkového rozhovoru s MBS, či by mohol spĺňať podmienky na udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany, a následne v azylovom konaní presadzuje záujmy dieťaťa, sa vzťahuje povinnosť venovať maximálnu pozornosť formám a prejavom prenasledovania typickým pre deti.

Za dôležitú časť Komentára považujeme aj body 89 až 90, v ktorých sa Výbor pre práva dieťaťa zaoberá integráciou detí v hostiteľskej krajine. Podľa Výboru je miestna integrácia primárnou voľbou, ak návrat do krajiny pôvodu je nemožný, či už v dôsledku právnych, alebo faktických prekážok. Miestna integrácia musí byť založená na zabezpečení „**spolahlivého právneho postavenia (vrátane povolenia na pobyt)**“. Výbor zdôrazňuje, že hneď ako dôjde k určeniu, že dieťa bez sprievodu, resp. odlúčené dieťa zostane v komunite (hostiteľskej krajine), mali by byť určené vhodné dlhodobé opatrenia v rámci miestnej komunity a iné potrebné opatrenia na zabezpečenie integrácie.

V tejto súvislosti si dovoľujeme poukázať na výsledky nášho výskumu „*Stavu integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti*“, spočívajúceho nielen v právnej analýze, ale aj v rozsiahlom terénnom výskume, v rámci ktorého boli realizované početné hĺbkové rozhovory s cudzincami s poskytnutou doplnkovou ochranou, ako aj psychologická analýza, z ktorých jasne vyplynulo, že doplnkovú ochranu nie je možné považovať za „spolahlivý právny status“.⁹¹ Rovnako za dlhodobé riešenie nepovažujeme tolerovaný pobyt udeľovaný v súlade s ustanoveniami zákona o pobyte cudzincov.⁹²

V závere Komentára Výbor pre práva dieťaťa poukazuje na to, že osobitná pozornosť musí byť venovaná školeniu štátnych zamestnancov pracujúcich s deťmi bez sprievodu a s ich prípadmi, pričom

⁹⁰ Podľa nás je tým myslená osobná prítomnosť opatrovníka a právnik pri pohovoroch.

⁹¹ BARGEROVÁ, CHUDŽIKOVÁ, FAJNOROVÁ: *Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti*, Bratislava : Stimul – Liga za ľudské práva, 2011.

⁹² § 43 a 44 zákona o pobyte cudzincov

špeciálny tréning je rovnako potrebný pre právnych zástupcov, opatrovníkov/poručníkov, tlmočníkov a iné osoby venujúce sa deťom bez sprievodu.

Kľúčové oblasti, ktoré by mali byť súčasťou všetkých tréningových programov, zahŕňajú:

- zásady a ustanovenia Dohovoru o právnom postavení utečencov;
- znalosti informácií o krajinách pôvodu, z ktorých MBS prichádzajú;
- vhodné techniky vedenia pohovoru s deťmi;
- vývoj a psychológia dieťaťa;
- kultúrna citlivosť a interkultúrna komunikácia.

2.2. Európska právna úprava a Akčný plán EÚ týkajúci sa maloletých bez sprievodu

Charta základných práv EÚ, ktorá získala právnu záväznosť v decembri 2009, keď nadobudla platnosť Lisabonská zmluva, obsahuje samostatný článok týkajúci sa práv dieťaťa, kde je taktiež jasne upravený ako primárny princíp „najlepší záujem dieťaťa“, ktorý musí byť zohľadnený pri všetkých opatreniach, ktoré sa týkajú detí.

Článok 24

Práva dieťaťa

1. Deti majú právo na takú ochranu a starostlivosť, ktorá je potrebná pre ich blaho. Môžu slobodne vyjadrovať svoje názory. Tieto názory sa berú do úvahy pri otázkach, ktoré sa ich týkajú, s prihliadnutím na ich vek a vyspelosť.

2. Pri všetkých opatreniach prijatých orgánmi verejnej moci alebo súkromnými inštitúciami, ktoré sa týkajú detí, sa musia v prvom rade brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa.

3. Každé dieťa má právo na pravidelné udržiavanie osobných vzťahov a priamych stykov s obidvoma svojimi rodičmi, ak to nie je v rozpore s jeho záujmom.

Uvedené práva zakotvené v Charte základných práv EÚ sa musia zohľadňovať vo vzťahu ku všetkým deťom, vrátane MBS, a musia byť rešpektované a napĺňané všetkými orgánmi verejnej moci, ako aj súkromnými inštitúciami, ktoré vo vzťahu k deťom prijímajú opatrenia.

Osobitne sa právami MBS zaoberajú sekundárne právne akty EÚ. Ide predovšetkým o nariadenia a smernice vzťahujúce sa predovšetkým na žiadateľov o azyl,⁹³ azylantov a cudzincov s poskytnutou doplnkovou ochranou,⁹⁴ vysídlených osôb,⁹⁵ obchodované osoby⁹⁶ a navrátilcov⁹⁷.

---

⁹³ Smernica Rady 2003/9/ES z 27. januára 2003, ktorou sa ustanovujú minimálne normy na prijímanie žiadateľov o azyl (tzv. Prijímacia smernica); Smernica Rady 2005/85/ES z 1. decembra 2005 o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca (tzv. Procedurálna smernica); Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003 z 18. februára 2003 ustanovujúceho kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov (tzv. Dublinské nariadenie); Nariadenie Komisie (ES) č. 1560/2003 z 2. septembra 2003, ktoré ustanovuje podrobné pravidlá na uplatňovanie nariadenia Rady (ES) č. 343/2003 ustanovujúceho kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov.

⁹⁴ Smernica Rady 2004/83/ES z 29. apríla 2004 o minimálnych ustanoveniach pre oprávnenie a postavenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva ako utečencov, alebo osôb, ktoré inak potrebujú medzinárodnú ochranu, a obsah poskytovanej ochrany (tzv. Kvalifikačná smernica), avšak

Pokiaľ ide o obsah uvedených smerníc vo vzťahu k MBS, v našej štúdii nie je priestor na ich podrobné rozoberanie, chceme však poukázať na niektoré dôležité ustanovenia vybraných smerníc týkajúce sa práve MBS a štandardov starostlivosti, ktoré by im mali byť členskými štátmi zabezpečené:

2.2.1. Prijímacia smernica

Prijímacia smernica v čl. 18 ods. 1 tiež vyžaduje, že „pri uplatňovaní ustanovení tejto smernice, ktoré sa týkajú maloletých osôb, musia členské štáty venovať **hlavnú pozornosť maximálnym záujmom detí**“. V odseku 2 toho istého článku Prijímacia smernica požaduje, aby členské štáty zabezpečili „prístup k rehabilitačným službám pre tie deti, ktoré sú obeťami akéhokoľvek zneužívania, zanedbávania, vykorisťovania, mučenia alebo krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania alebo, ktoré **trpeli pre ozbrojené konflikty**, a aby bola **vytvorená vhodná psychologická zdravotná starostlivosť a aby im v prípade potreby bolo poskytované kvalifikované poradenstvo**“.

V čl. 19 ods. 1 Prijímacej smernice sa požaduje, aby členské štáty čo najskôr prijali „opatrenia na **zabezpečenie potrebného zastupovania maloletých osôb bez sprievodu prostredníctvom zákonného opatrovníka alebo v prípade potreby zástupcu organizácie, ktorá je zodpovedná za starostlivosť a blaho maloletých osôb**, alebo akéhokoľvek iného vhodného spôsobu zastupovania. **Pravidelné posudzovanie vykonávajú príslušné orgány**“.

O ubytovaní MBS hovorí ods. 2 uvedeného článku, kde smernica požaduje, aby boli maloletí žiadatelia o azyl bez sprievodu umiestnení:

- a) spolu s dospelými príbuznými;
- b) v pestúnskej rodine;
- c) v ubytovacích strediskách, ktoré **sú špeciálne vybavené na ubytovanie maloletých osôb**;
- d) v inom **ubytovacom zariadení vhodnom pre maloleté osoby**.

Smernica uvádza, že „členské štáty môžu umiestniť neplnoleté osoby bez sprievodu, ktoré sú staršie ako 16 rokov, v ubytovacích strediskách pre dospelých žiadateľov o azyl“.

---

v Európskom parlamente aj Rade už bol odsúhlasený nový text Kvalifikačnej smernice, ktorý bol podpísaný dňa 13. 12. 2011 a už čaká len na uverejnenie v Oficiálnom žurnále právnych aktov EÚ.

⁹⁵ Smernica Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášani z toho vyplývajúcich dôsledkov.

⁹⁶ Smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV, pričom táto smernica vo svojej preambule zdôrazňuje v bode 23, že detským obetiam obchodovania s ľuďmi bez sprievodu sa musí venovať osobitná pozornosť, pretože potrebujú „osobitnú pomoc a podporu vzhľadom na svoju situáciu osobitnej zraniteľnosti“, a tiež, že by sa mali „prijatť opatrenia nevyhnutné na zabezpečenie ustanovenia poručníka a/alebo zástupcu s cieľom zabezpečiť najlepšie záujmy maloletých“. Následne sa v smernici detskými obeťami obchodovania zaoberajú v článku 14 (Pomoc a podpora detským obetiam), 15 (Ochrana detských obetí obchodovania s ľuďmi počas vyšetrovania a trestného stíhania) a 16 (Pomoc, podpora a ochrana určené detským obetiam obchodovania s ľuďmi bez sprievodu). Doba na transpozíciu ustanovení smernice pre členské štáty trvá do 6. 4. 2013.

⁹⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území

V uvedeného vyplýva, že umiestňovanie maloletých žiadateľov o azyl mladších ako 16 rokov v zariadeniach Migračného úradu MV SR pre dospelých žiadateľov o azyl je v rozpore s legislatívou EÚ. MBS mladší ako 16 rokov musia byť v zmysle Prijímacej smernice umiestnení počas celého azylového konania v detskom domove.

Podľa čl. 10 smernice musia členské štáty zabezpečiť maloletým žiadateľom o azyl „prístup k vzdelávaciemu systému za podobných podmienok ako štátnym príslušníkom hostiteľského členského štátu“. Odsok 2 tohto článku upravuje, že **„prístup do vzdelávacieho systému sa nesmie odložiť o viac ako tri mesiace od dátumu podania žiadosti o azyl maloletou osobou“**.

2.2.2. Procedurálna smernica

V preambule smernice sa uvádza, že „v prípade MBS by sa z dôvodu ich zraniteľnosti mali navyše zaviesť osobitné procesné záruky. V tomto kontexte by členské štáty mali predovšetkým zohľadniť to, čo je v najlepšom záujme dieťa“.

Článok 17 smernice upravuje „záruky pre maloletých bez sprievodu“. V tomto článku sa v odseku 6 uvádza, že „členské štáty by mali mať na zreteli v prvom rade najlepšie záujmy dieťa“. Medzi zárukami ustanovenými v článku sú:

- a) opatrenia na zabezpečenie toho, **aby v súvislosti s preskúmaním žiadosti MBS ho zastupoval alebo mu pomáhal zástupca;**
- b) aby mal zástupca príležitosť **informovať MBS o význame a možných dôsledkoch osobného pohovoru**, a ak je to vhodné, o tom, ako sa **na osobný pohovor pripraviť**. Členské štáty **umožnia zástupcovi, aby bol pri tomto pohovore prítomný a aby kládol otázky a prednášal poznámky** v rámci, ktorý stanoví osoba, ktorá pohovor vedie.“

Uvedeným zástupcom sa podľa článku 2 smernice rozumie „osoba konajúca v mene organizácie zastupujúcej MBS ako zákonný opatrovník, osoba konajúca v mene vnútroštátnej organizácie, ktorá je zodpovedná za starostlivosť a blaho o maloletých, alebo akýkoľvek iný vhodný zástupca, menovaný na to, aby zabezpečoval najlepšie záujmy maloletého“.

V prípade, že je potrebné na určenie veku MBS vykonať lekársku prehliadku, musí byť podľa smernice dodržané nasledovné:

- a) MBS musí byť pred preskúmaním jeho žiadosti o azyl informovaný v jazyku, o ktorom sa odôvodnene predpokladá, že mu bude rozumieť, o možnosti určenia veku lekárskou prehliadkou. Súčasťou tejto informácie bude aj informácia o metóde prehliadky a o možných dôsledkoch výsledku lekárskej prehliadky na preskúmanie žiadosti o azyl, ako aj o dôsledkoch toho, keď sa MBS odmietne podrobiť lekárskej prehliadke;
- b) súhlas MBS a/alebo jeho zástupcu s vykonaním lekárskej prehliadky na určenie veku príslušného maloletého a
- c) rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o azyl MBS, ktorý sa odmietol podrobiť lekárskej prehliadke, nemôže byť založené výlučne len na tomto odmietnutí.⁹⁸

---

⁹⁸ Článok 17 ods. 5 Procedurálnej smernice

2.2.3. Kvalifikačná smernica

V preambule nová smernica⁹⁹ zdôrazňuje najlepší záujem dieťaťa odkazujúc na Dohovor OSN o právach dieťaťa:

(18) Pri vykonávaní tejto smernice by členské štáty mali **zohľadňovať hlavne „najlepší záujem dieťaťa“** v súlade s Dohovorom Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa z roku 1989. Pri posudzovaní najlepších záujmov dieťaťa by členské štáty mali riadne **zohľadňovať najmä zásadu celistvosti rodiny, prospechu a sociálneho rozvoja maloletej osoby, hľadiská ochrany a bezpečnosti a názory maloletej osoby** v súlade s jej vekom a zrelosťou.

Preambula obsahuje aj ďalšie dôležité vyjadrenia vo vzťahu k MBS:

(27) **Vnútna ochrana** proti prenasledovaniu alebo vážnemu bezpráviu by mala byť efektívne dostupná žiadateľovi v časti krajiny pôvodu, kam môže bezpečne a legálne odcestovať, získať možnosť prijatia a možno reálne očakávať, že sa tu usadí. Keď sú aktérmi prenasledovania alebo vážneho bezprávia štát alebo zástupcovia štátu, mal by jestvovať predpoklad, že žiadateľ nemá k dispozícii účinnú ochranu. **Ak je žiadateľom MBS, dostupnosť primeraných opatrení v oblasti starostlivosti a opatery, ktoré sú v najlepšom záujme MBS, by mala byť súčasťou posúdenia, či je ochrana účinne dostupná.**

(28) Pri posudzovaní žiadostí MBS o medzinárodnú ochranu je potrebné, aby členské štáty **zohľadňovali osobitné formy prenasledovania detí.**

Zohľadňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa pri vykonávaní ustanovení smernice ohľadom obsahu medzinárodnej ochrany požaduje aj čl. 20 ods. 5 smernice.

Pokiaľ ide o prístup k vzdelaniu, smernica v čl. 27 uvádza, že „členské štáty poskytnú prístup k vzdelávaciemu systému všetkým maloletým, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana, a to za rovnakých podmienok ako vlastným štátnym príslušníkom.“

V súlade s čl. 31 musia byť MBS, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana, hneď ako to je možné, zastúpení „zákonným opatrovníkom alebo v prípade, keď je to potrebné, organizáciou zodpovednou za starostlivosť a blaho maloletých, alebo akýmkoľvek iným vhodným zastúpením vrátane toho, ktoré je založené na legislatíve alebo súdnom nariadení“. Členské štáty tiež musia zaistiť, aby „**boli riadne splnené potreby maloletých pri vykonávaní tejto smernice menovaným poručníkom alebo zástupcom. Príslušné orgány vykonávajú pravidelné posúdenia.**“ To znamená, že nová smernica, obdobne ako Prijímacia smernica, požaduje zavedenie systému kontroly výkonu opatrovníctva/poručníctva.

„Členské štáty zaistia, aby MBS boli umiestnení:

- spolu s dospelými príbuznými, alebo
- v pestúnskej rodine, alebo

---

⁹⁹ Uvádzame už ustanovenia novej Kvalifikačnej smernice, keďže bola schválená aj podpísaná a po publikácii v Oficiálnom žurnále EÚ vstúpi do platnosti, účinná bude od dvadsiateho dňa od svojej publikácie.

- v strediskách špecializovaných na poskytnutie ubytovania pre maloletých, alebo
- v inom ubytovaní vhodnom pre maloletých.“

Smernica tiež zdôrazňuje dôležitosť vyhľadávania rodinných príslušníkov MBS, a to aj v prípade, že ide o MBS, ktorým bola na území hostiteľskej krajiny udelená medzinárodná ochrana.

Napokon smernica zdôrazňuje aj potrebu primeraných školení týkajúcich sa potrieb MBS pre osoby, ktoré s MBS pracujú.

2.2.4. Dublinské nariadenie

Dublinské nariadenie, inak nazývané aj „Dublin II“, je nariadenie, ktorým sa ustanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov. Týmto nariadením, ktoré nahradilo Dohovor určujúci štát zodpovedný za posúdenie žiadostí o azyl podaných v jednom členskom štáte Európskych spoločností podpísaný v Dubline 15. júna 1990 (tzv. Dublinský dohovor), sa zavádza v EÚ systém, ktorý „by mal zahŕňať v konečnom dôsledku jasnú a uplatniteľnú metódu na určenie štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl“ (bod 3 preambuly nariadenia). Preambula tiež zdôrazňuje princíp zlúčenia rodiny a zohľadnenie humanitných dôvodov.

Hierarchia kritérií uplatňovaných na určenie zodpovedného štátu za posúdenie žiadosti o azyl je upravená v kapitole III nariadenia s tým, že kritériá sa majú aplikovať v takom poradí, v akom sú v danej kapitole uvedené. Hneď prvé kritérium hovorí o MBS a vychádza z princípu zlúčenia rodiny, avšak s kladením jednoznačného dôrazu na najlepší záujem dieťaťa:

Článok 6

Ak je žiadateľom o azyl MBS, členským štátom zodpovedným za posúdenie žiadosti je ten, v ktorom sa jeho rodinný príslušník¹⁰⁰ oprávnené zdržiava za predpokladu, že je to v najlepšom záujme maloletého.

Ak neexistuje rodinný príslušník, členským štátom zodpovedným za posúdenie žiadosti je ten, v ktorom maloletá osoba podala svoju žiadosť o azyl.

O zlúčení MBS hovorí aj tzv. humanitárna doložka Dublinského nariadenia, pričom tiež kladie dôraz na prvoradé sledovanie najlepšieho záujmu dieťaťa:

Článok 15

3. Ak je žiadateľom o azyl maloletá osoba bez sprievodu, ktorá má príbuzného alebo príbuzných v inom členskom štáte, ktorí sa o ňu môžu starať, členský štát, ak je to možné, **zlúči neploletú osobu s jej príbuzným alebo príbuznými, ak je to v najlepšom záujme maloletej osoby.**

Pri zvažovaní zlúčenia MBS s jeho rodinným príslušníkom alebo príbuzným v inej krajine EÚ by teda mal byť zohľadnený okrem princípu zlúčenia rodiny princíp najlepšieho záujmu dieťaťa, teda či je takéto zlúčenie skutočne v najlepšom záujme MBS. **Napriek tomu, že vedenie a realizácia**

¹⁰⁰ Rodinným príslušníkom sa podľa článku 2 písm. iii) rozumie „otec, matka alebo opatrovník, ak je žiadateľ alebo utečenec maloletý a nie je zosobášený“

dublinského konania je v kompetencii Dublinského strediska Migračného úradu MV SR, orgánom zodpovedným za zabezpečenie toho, aby v prípade dublinských transferov bol primárne sledovaný najlepší záujem dieťaťa, je orgán sociálnoprávnej ochrany detí súdom ustanovený za opatrovníka či poručníka.

Do pozornosti dávame aj Nariadenie Komisie (ES) č. 1560/2003, ktoré ustanovuje podrobné pravidlá na uplatňovanie Dublinského nariadenia. Toto nariadenie Komisie v súvislosti s realizáciou dublinských transferov zdôrazňuje potrebu náležitého zistenia skutkového stavu zo strany orgánov a súdov zodpovedajúcich za ochranu maloletých, aby rozhodnutie o zlúčení s príbuzným skutočne zodpovedalo najlepšiemu záujmu MBS:

Článok 12 „Maloletí bez sprievodu

1. V prípade, že je pravdepodobné, že rozhodnutie zveriť starostlivosť o maloletého bez sprievodu príbuznému, inému ako matka, otec alebo zákonný zástupca, zapríčini mimoriadne ťažkosti, najmä v prípade, že dotknutý dospelý sa zdržiava mimo právomoci členského štátu, v ktorom maloletý požiadal o azyl, **príslušné orgány v členskom štáte a predovšetkým orgány alebo súdy zodpovedajúce za ochranu maloletých spolupracujú a podniknú potrebné kroky na to, aby tieto orgány mohli spoľahlivo rozhodnúť, s plnou znalosťou faktov, o schopnosti dotknutého dospelého alebo dospelých postarať sa o maloletého spôsobom, ktorý najlepšie vyhovuje jeho záujmom.**

V tejto súvislosti sa zohľadnia všetky možnosti, ktoré sú v súčasnosti k dispozícii v oblasti justičnej spolupráce a spolupráce v občianskych veciach.¹⁰¹

Zo znenia uvedených právnych aktov EÚ jednoznačne vyplýva, že prvoradá dôraz pri všetkých rozhodnutiach týkajúcich sa MBS má byť kladený na to, aby tieto rozhodnutia a opatrenia sledovali najlepší záujem dieťaťa. Napriek tomu, že tento princíp musia sledovať všetky orgány verejnej moci rozhodujúce vo veciach týkajúcich sa MBS, a v prvom rade povinnosťou súdom ustanoveného opatrovníka/poručníka MBS je, aby dohliadol na to, či najlepší záujem dieťaťa je skutočne vo všetkých konaniach s MBS uplatňovaný. Preto je nevyhnutné, aby opatrovník/poručník pozorne sledoval všetky podniknuté kroky vo vzťahu k MBS v jednotlivých konaniach a v prípade potreby vyhľadal právnu radu. Zároveň zdôrazňujeme povinnosť schválenia súdom všetkých dôležitých rozhodnutí týkajúcich sa MBS.

2.2.5. Akčný plán EÚ týkajúci sa maloletých bez sprievodu

V júni 2009 Komisia oznámila¹⁰² prípravu akčného plánu týkajúceho sa MBS v súlade so stratégiou EÚ na ochranu práv detí. Tento zámer Komisie bol podporený aj Štokholmským programom prijatým Európskou Radou v decembri 2009.¹⁰³ Vo svojej Rezolúcii k Štokholmskému programu Európsky

---

¹⁰¹ V ods. 2 tohto článku sa ďalej uvádza: „Skutočnosť, že dĺžka trvania konaní o umiestnení maloletého môže viesť k nedodržaniu lehôt stanovených v článku 18 ods. 1 a 6 a v článku 19 ods. 4 nariadenia (ES) č. 343/2003, nie je nevyhnutne prekážkou pri pokračovaní v konaní na určenie zodpovedného členského štátu alebo uskutočnenie prevozu.“

¹⁰² COM(2009) 262

¹⁰³ 17024/09, str. 68

parlament trval na tom, aby akčný plán zahŕňal otázky ochrany, trvalých riešení a najlepších záujmov detí, ako aj spoluprácu s tretími krajinami.¹⁰⁴

Akčný plán EÚ týkajúci sa MBS na roky 2010 – 2014¹⁰⁵ (ďalej len „Akčný plán“) bol prijatý vo svojej finálnej podobe Komisiou 6. 5. 2010. V úvode Akčný plán poukazuje na vysoké počty MBS prichádzajúce na územie štátov EÚ a poukazuje na dôvody úteku MBS z krajín ich pôvodu a na ich osobitnú zraniteľnosť. V preambule sa ďalej uvádza: „Komisia kladie štandardy zakotvené v Dohovore OSN o právach dieťaťa do jadra každého opatrenia týkajúceho sa MBS“. Komisia ďalej poukazuje na skutočnosť, že legislatíva EÚ týkajúca sa azylu, imigrácie a obchodovania s ľuďmi priamo aj nepriamo reaguje na špecifickú situáciu MBS a upravuje silnejší štandard ochrany práv MBS, avšak zdôrazňuje, že je potrebná vyššia koherencia a intenzívnejšia spolupráca v rámci EÚ s krajinami pôvodu a tranzitu s cieľom dosiahnuť, aby „EÚ a členské štáty poskytl konkrétnu a efektívnu odpoveď. Preto je potrebný v rámci EÚ jednotný prístup.“ Tento prístup by mal byť založený na „rešpektovaní práv dieťaťa ako sú zakotvené v Charte základných práv EÚ a v Dohovore o právach dieťaťa, predovšetkým princípu najlepšieho záujmu dieťaťa, ktorý musí byť prvoradým hľadiskom vo všetkých opatreniach podniknutých vo vzťahu k MBS orgánmi verejnej moci.“¹⁰⁶

Ďalej Komisia v preambule zdôrazňuje: „je zásadné, aby každé dieťa, ktoré potrebuje ochranu, ju dostalo, a aby sa bez ohľadu na ich imigračný status, občianstvo a pôvod so všetkými deťmi zaobchádzalo v prvom rade ako s deťmi“.

Z uvedených princípov musia vychádzať všetky politiky, opatrenia a rozhodnutia členských štátov a EÚ prijaté vo vzťahu k MBS.

Ciele a úlohy zakotvené v Akčnom pláne by mali byť naplnené v rokoch 2010 až 2014, pričom Komisia vypracuje priebežnú správu o implementácii tohto plánu v polovici roku 2012 a záverečnú správu o jeho implementácii v roku 2015 s tým, že následne môže navrhnúť revíziu Akčného plánu a/alebo ďalšie potrebné opatrenia.¹⁰⁷ V Akčnom pláne Komisia ukladá úlohy na dosiahnutie jeho cieľov samotnej Komisii a EÚ, členským štátom, Európskej agentúre pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov EÚ (FRONTEX) a Európskemu azylovému podpornému úradu (EASO).

Komisia sa v Akčnom pláne zaoberá nasledovnými oblasťami:

- 1) štatistiky o počtoch MBS – tieto sú zatiaľ nedostatočné a existujúce štatistiky poskytujú hlavne údaje o počtoch MBS žiadajúcich o azyl, pričom Komisia poukazuje na potrebu štatistických údajov pokrývajúcich všetkých MBS prichádzajúcich do EÚ,
- 2) prevencia nebezpečnej migrácie a obchodovania – zvyšovanie kapacít na poskytnutie ochrany v tretích krajinách – v súvislosti so zavedením opatrení na predchádzanie ohrozenia MBS a obchodovanie s nimi, poukazuje Komisia na potrebu zavedenia politik a opatrení adresovaných konkrétnym skupinám MBS (napr. žiadateľom o azyl; obetiam obchodovania s ľuďmi; maloletým neoprávnene vstupujúcim do EÚ s cieľom zamestnať sa a ďalším

---

¹⁰⁴ P7_TA(2009)0090

¹⁰⁵ COM(2010)213

¹⁰⁶ Tu v Preambule Komisia odkazuje na čl. 24 Charty základných práv EÚ a čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa

¹⁰⁷ Akčný plán; kapitola 6 – Záver; str. 16

identifikovaným skupinám) a tiež zameraným na konkrétne krajiny pôvodu za súčasnej spolupráce s krajinami pôvodu a tranzitu,

- 3) záruky v súvislosti s prijímaním MBS v EÚ a procesné záruky – tu Komisia kladie dôraz na to, aby tieto záruky boli MBS zaručené od momentu prekročenia vonkajšej hranice EÚ a tiež na to, aby boli prijaté vhodné opatrenia zabezpečujúce hladké prechodné obdobie pre tie deti, ktorým v dôsledku dosiahnutia veku plnoletosti hrozí strata ochrany a podpory. V súvislosti s uvedenými zárukami Komisia zdôrazňuje aj **dôležitosť ustanovenia zástupcu MBS a uvádza, že momentálne neexistuje v EÚ jednotné chápanie právomocí, potrebnej kvalifikácie a úloh týchto zástupcov**. Komisia uvádza, že MBS by mali byť informovaní o svojich právach a **mali by mať prístup k mechanizmom podávania sťažností a k mechanizmom kontroly**. Komisia ďalej zdôrazňuje, že **MBS by mali byť od okamihu ich nájdenia oddelení od dospelých, aby tak boli chránení a aby boli pretrhnuté ich kontakty s obchodníkmi s ľuďmi a s prevádzkami a predchádzalo sa tak ich reviktimizácii**. V súvislosti s ochranou MBS Komisia dáva do pozornosti **potrebu vytvorenia vzťahu dôvery s cieľom získať čo najúplnejšie informácie od MBS potrebné na jeho identifikáciu, pátranie po rodine, zabezpečenie toho, aby MBS nezmizli zo zariadenia poskytovanej starostlivosti a na identifikáciu a stíhanie obchodníkov s ľuďmi a prevádzáčov**. Ako najväčšiu obavu Komisia uvádza **miznutie detí**, ktoré by mali byť v starostlivosti národných orgánov, pričom sa stanú opätovne obeťou obchodníkov, alebo sa snažia zlúčiť so svojimi rodinami alebo komunitami v iných krajinách EÚ, alebo skončia ako pracovná sila na čiernom trhu žijúc v ponižujúcich podmienkach. Na základe uvedených zistení Komisia ukladá ako jednu z podstatných úloh vyhodnotenie potreby prijatia špecifických inštrumentov zakotvujúcich **spoločné štandardy prijímania MBS vo vzťahu k opatrovníctvu, právnomu zastúpeniu, prístupu k ubytovaniu a starostlivosti, prvotných výsluchov, vzdelávaniu a náležitej zdravotnej starostlivosti**. Členským štátom v tejto súvislosti Komisia ukladá za úlohu intenzívnejšie využívanie výstrahy nezvestných osôb v Schengenskom informačnom systéme v prípadoch úteku alebo zmiznutia MBS zo zariadenia starostlivosti, **a zavedenie mechanizmov kontroly na monitorovanie kvality opatrovníctva/poručníctva**, aby tak bolo zabezpečené, že princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je uplatňovaný v priebehu celého rozhodovacieho konania a hlavne na zabránenie zneužitia právomoci;¹⁰⁸
- 4) určovanie veku a pátranie po rodine – Komisia poukazuje na **rozdielnosť v posudzovaní veku MBS v jednotlivých členských štátoch** a na **obavy, ktoré vyvstávajú v súvislosti s nespoľahlivosťou uplatňovaných metód, ako aj s tým, že odvolanie v prípadoch určenia veku nie je vo všetkých krajinách dostupné**. Ako podčiarkujú experti, **opatrovník/poručník by mal byť prítomný vo všetkých štádiách konania na určenie veku a MBS by mal byť bráný ako dieťa, až kým sa spoľahlivo nepreukáže opak**. V súvislosti s úlohami Komisia uvádza, že vydá **Praktické usmernenie** v spolupráci s vedcami a právnymi expertmi a v spolupráci s Európskym azylovým podporným úradom (ďalej len „EASO“), ktorý pripraví technickú dokumentáciu na určovanie veku. Komisia vyzvala EASO¹⁰⁹ aj na organizovanie **tréningových aktivít na určenie veku**, pripraví nový modul do Európskeho azylového kurikula¹¹⁰ a **príručku** s uvedením najlepších praktík;

¹⁰⁸ Str. 8 – 10 Akčného plánu

¹⁰⁹ V súlade s úlohami, ktoré Komisia v Akčnom pláne určila pre EASO, si EASO vo svojom pracovnom pláne na rok 2012 stanovil nasledovné ciele vo vzťahu k MBS:

- zaviesť spôsob zdieľania informácií a monitorovania MBS;

- 5) hľadanie trvalých riešení – v tejto časti Akčného plánu Komisia uvádza, že trvalé riešenie má byť založené na individuálnom posúdení najlepšieho záujmu dieťaťa a malo by spočívať buď v návrate a reintegrácii v krajine pôvodu; alebo **udelení medzinárodnej ochrany alebo iného právneho statusu, ktorý MBS umožní úspešnú integráciu v členskom štáte pobytu**; alebo v presídlení. Pokiaľ ide o odporúčanie, Komisia uvádza, že **rozhodnutie o budúcnosti MBS by malo byť prijaté kompetentnými orgánmi v čo najkratšom časovom období (ak je to možné maximálne do 6 mesiacov)** berúc do úvahy povinnosť snažiť sa vyhľadať rodinu dieťaťa, preskúmať iné možnosti reintegrácie v krajine pôvodu a vyhodnotiť, ktoré z možných riešení je v najlepšom záujme dieťaťa.

V súvislosti s Akčným plánom by mali nielen Komisia, EASO, FRONTEX a iné inštitúcie a agentúry EÚ, ale aj jednotlivé členské štáty a ich štátne orgány prijímať v nasledujúcich rokoch opatrenia vo vzťahu k MBS, ktoré budú sledovať priority a ciele stanovené v Akčnom pláne a budú predovšetkým reflektovať najlepší záujem dieťaťa, ktorý Komisia kladie na prvé miesto.

2.3. Právne nezáväzná odporúčania medzinárodných organizácií

2.3.1. Návrh vhodného postupu Programu odlúčených detí v Európe - SCEP

Program odlúčených detí v Európe (ďalej len „SCEP“) je spoločným programom organizácie Save the Children a UNHCR, ktorý bol založený v roku 1997 a „snaží sa o zlepšenie situácie odlúčených detí prostredníctvom výskumu, analýz politik a presadzovania záujmov dieťaťa na národných a miestnych úrovniach“. ¹¹¹ SCEP v rámci svojej činnosti vypracoval tzv. „Návrh vhodného postupu“, ¹¹² ktorý priebežne aktualizuje. ¹¹³ Vzhľadom na to, že v našej publikácii nie je priestor na podrobný prehľad celého návrhu vhodného postupu, nižšie uvádzame len vybrané časti pojednávajúce o opatrovníctve/poručníctve, prvotných úkonoch s MBS a určovaní veku, keďže informácie v nich obsiahnuté sú dôležité aj pre ďalšie časti našej príručky.

D. 3. Ustanovenie opatrovníka ¹¹⁴

- začať rozvíjať najlepšie praktiky vo vzťahu k prijímacím podmienkam, azylovému konaniu a integrácii MBS;
- odovzdať (Komisii) technickú dokumentáciu k určovaniu veku;
- začať vyvíjať tréningové materiály a príručku na určovanie veku;
- založiť pracovnú skupinu na určovanie veku (4 stretnutia v roku 2012);
- zorganizovať 4 expertné stretnutia k problematike MBS, najlepších praktík a určovaniu veku (zložené z expertov z členských štátov, Komisie, UNHCR a ďalších relevantných partnerov).

¹¹⁰ Európske azylové kurikulum (EAC) je e-learningový tréningový materiál vypracovaný na úrovni EÚ a využívaný na školenie pracovníkov azylových orgánov jednotlivých členských štátov

¹¹¹ Informácie zo stránky Separated Children in Europe Programme: http://www.separated-children-europe-programme.org/separated_children/about_us/scep_programme.html

¹¹² Pri vypracovaní tohto návrhu vhodného postupu vychádzali autori predovšetkým z Dohovoru pre práva dieťaťa, Všeobecného komentáru č. 6 k tomuto Dohovoru a z Odporúčania UNHCR k politikám a postupom uplatňovaným vo vzťahu k maloletým žiadateľom o azyl bez sprievodu (Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum; február 1997)

¹¹³ Návrh vhodného postupu (Statement of Good Practice) je možné stiahnuť na webovej stránke SCEP: http://www.separated-children-europe-programme.org/separated_children/good_practice/index.html

¹¹⁴ Program odlúčených detí v Európe (SCEP): Návrh vhodného postupu; 4. Revidované vydanie; 2010

Ihneď ako je odlúčené dieťa identifikované alebo keď cudzinec uvádza, že je odlúčeným dieťaťom, bez ohľadu na potrebu ďalšieho určovania veku požadovaného štátnymi orgánmi, musí byť ustanovený nezávislý opatrovník/poručník, aby mu radil a ochraňoval ho. S opatrovníkom treba konzultovať a informovať ho o všetkých akciách prijímaných vo vzťahu k dieťaťu. Keď dieťa s ohľadom na svoj vek a vyspelosť súhlasí, opatrovník/poručník by mal mať kompetenciu zastupovať ho vo všetkých rozhodovacích procesoch.

Úlohy opatrovníka/poručníka zahŕňajú zabezpečenie toho:

- aby všetky rozhodnutia boli v najlepšom záujme dieťaťa;
- aby názory dieťaťa boli zohľadnené vo všetkých rozhodnutiach, ktoré sa dieťaťa týkajú;
- aby dieťaťu boli poskytnuté vhodná starostlivosť, ubytovanie, vzdelanie, výučba jazyka a zdravotná starostlivosť, a aby dieťa malo možnosť praktizovať svoje náboženstvo;
- aby dieťa malo vhodné právne zastúpenie v azylovom konaní a v konaniach týkajúcich sa dlhodobých riešení právneho postavenia dieťaťa;
- aby zistil, spolu s dieťaťom, možnosť pátrania po rodine a zlúčenia rodiny;
- aby pomohol dieťaťu v udržiavaní kontaktu s rodinou, ak je to vhodné;
- aby prispel k trvalému riešeniu v najlepšom záujme dieťaťa;
- aby bol prostredníkom a postaral sa o transparentnosť a spoluprácu medzi dieťaťom a rôznymi organizáciami, ktoré môžu dieťaťu poskytnúť služby;
- aby sa zapojil do neformálnej siete priateľov a rovesníkov dieťaťa;
- aby konzultoval s dieťaťom a radil mu a
- aby hájil záujmy dieťaťa.

Postupy, či už správne, alebo súdne, na ustanovenie opatrovníka/poručníka odlúčenému dieťaťu nemôžu byť menej priaznivé ako tie, ktoré sú aplikované na ustanovovanie opatrovníkov/poručníkov deťom, ktoré sú občanmi hostiteľskej krajiny. Jednotlivci vykonávajúci úlohu opatrovníka/poručníka môžu mať rôzne odborné pozadie. Avšak, aby boli schopní vykonávať svoju úlohu efektívne, musia mať osobitné schopnosti v práci s maloletými deťmi a v pochopení kontextu detskej migrácie. Musia mať relevantnú odbornú znalosť v starostlivosti o deti a poznať osobitné a kultúrne potreby odlúčených detí. Musia dostávať pokračujúce školenia a profesionálnu podporu a prejsť policajnými alebo inými vhodnými previerkami. Opatrovníci/poručníci nemôžu zastávať pozície, ktoré by mohli nasvedčovať potenciálnemu konfliktu záujmov s najlepším záujmom dieťaťa.

D.4. Registrácia a dokumentácia¹¹⁵

Registrácia a dokumentácia sú podstatné pre ochranu dlhodobých záujmov odlúčených detí. Musia byť vykonané prostredníctvom detsky citlivého rozhovoru. Príslušníci PZ musia obmedziť svoj prvotný výsluch na získanie základných informácií ohľadom identity dieťaťa. Podstatné pohovory/výsluchy s relevantnými migračnými autoritami musia byť vykonané v prítomnosti právnik, opatrovníka a, ak si to dieťa želá, iných dôležitých dospelých osôb, napr. sociálneho pracovníka alebo príbuzného.

Od momentu identifikácie až do implementácie trvalého riešenia musí byť dieťa považované za cudzinca oprávnené sa zdržiavajúceho v hostiteľskej krajine.

Kompletná sociálna história musí byť získaná zo všetkých dostupných zdrojov informácií kompetentným orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a mala by zahŕňať:

- informácie o rodine (v krajine pôvodu alebo inde);

¹¹⁵ Tamtiež

- informácie o osobách, iných ako rodinných príslušníkoch, dôležitých pre dieťa;
- okolnosti nájdenia a identifikácie dieťaťa;
- informácie o okolnostiach odlúčenia dieťaťa od rodiny;
- informácie o živote dieťaťa pred a počas separácie;
- fyzická kondícia dieťa, zdravotný stav a zdravotné problémy z minulosti;
- úroveň vzdelania dieťaťa (formálneho aj neformálneho);
- náboženské, kultúrne a jazykové pozadie;
- informácie o súčasne poskytovanej starostlivosti;
- želania dieťaťa a jeho plány do budúcnosti a
- predbežné vyhodnotenie psychického a emočného rozvoja dieťaťa a jeho vyspelosti.

Všetci, čo vykonávajú rozhovory s odlúčenými deťmi, musia byť riadne vyškolení a mať odborné znalosti ohľadom vedenia rozhovorov s odlúčenými deťmi.

D. 5. Určovanie veku¹¹⁶

Konania na určenie veku by mali byť aplikované len ako posledná možnosť, nie ako štandardná alebo rutinná prax, a to vtedy, ak existuje dôvod na vážne pochybnosti a keď iné možnosti, ako sú rozhovory a pokusy o získanie písomných dôkazov (dokumentov, dokladov), v procese určenia veku zlyhali. Ak je naozaj nevyhnutné prikrčiť k určeniu veku, mal by byť získaný informovaný súhlas dieťaťa a konanie by malo byť multidisciplinárne a vykonané nezávislými odborníkmi s primeranými odbornými znalosťami a oboznámenými s etnickým a kultúrnym pozadím dieťaťa. Tieto konania musia zohľadňovať fyzické, rozvojové, psychologické, environmentálne a kultúrne faktory. Je dôležité mať na pamäti, že určenie veku nie je exaktná veda a v každom konaní (na určenie veku) vždy zostane značná nepresnosť, neistota. Preto pri určovaní veku musí byť uplatňovaný princíp „v pochybnostiach v prospech cudzinca/dieťaťa“. Vyšetrenia nikdy nemôžu byť nanútené ani nerešpektujúce kultúru dieťaťa.

Musí byť vždy zvolený najmenej invazívny spôsob určenia veku a vo všetkých štádiách musí byť rešpektovaná dôstojnosť človeka. Osobitná pozornosť musí byť venovaná tomu, aby bol proces určenia veku rodovo vhodný a aby naň dohliadal nezávislý opatrovník/poručník.

Proces určenia veku, jeho výsledok a (právne) následky musia byť vysvetlené cudzincovi v jazyku, ktorému rozumie. Výsledok mu musí byť oznámený aj v písomnej podobe. Musí existovať možnosť odvolať sa proti takémuto rozhodnutiu a cudzinec musí mať zabezpečenú podporu, aby túto možnosť skutočne vedel využiť.

V prípadoch pochybností by osoba, ktorá tvrdí, že má menej ako 18 rokov, mala byť dočasne braná za maloletú. Jednotlivec by mal mať možnosť odmietnuť podrobiť sa vyšetreniu na určenie veku, ak by toto vyšetrenie malo uraziť jeho dôstojnosť alebo ak by bolo škodlivé pre jeho fyzické alebo psychické zdravie. Odmietnutie podstúpiť vyšetrenie nemôže mať škodlivý vplyv na určenie veku alebo na výsledok azylového konania.

2.3.2. Odporúčania UNHCR k maloletým žiadateľom o azyl bez sprievodu

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) ešte v roku 1997 vypracoval Odporúčania UNHCR k politikám a postupom uplatňovaným vo vzťahu k maloletým žiadateľom o azyl bez

---

¹¹⁶ Tamtiež

sprievodu.¹¹⁷ Ako vyplýva zo samotného názvu, toto usmernenie sa primárne vzťahuje na MBS žiadajúcich o azyl, avšak vzhľadom na to, že pokrýva odporúčania k jednotlivým štádiám pobytu MBS na území hostiteľskej krajiny od vstupu a identifikácie cudzinca ako MBS vrátane prvotných úkonov a tiež s ohľadom na skutočnosť, že každý MBS je potenciálnym žiadateľom o azyl, myslíme si, že tieto odporúčania majú širší zámer a majú byť aplikované aj na MBS, ktorí nie sú v postavení žiadateľov o azyl. Vzhľadom na to, že by bolo nad rámec našej príručky zaoberať sa všetkými odporúčaniami UNHCR, poukazujeme len na časť týkajúcu sa opatrovníctva/poručníctva MBS:

*Ustanovenie opatrovníka/poručníka alebo poradcu*¹¹⁸

„Odporúča sa, aby v každej krajine bola identifikovaná a určená nezávislá a akreditovaná organizácia, ktorá **ustanoví opatrovníka/poručníka čo najskôr po identifikácii MBS**. Opatrovník, resp. poručník alebo poradca by mal mať **potrebnú odbornú znalosť** v oblasti starostlivosti o deti, aby zabezpečil, že **najlepší záujem dieťaťa bude sledovaný** a že **právne, sociálne, zdravotné a psychologické potreby dieťaťa budú náležite pokryté** počas azylového konania, až pokiaľ trvalé riešenie pre dieťaťa nie je určené a implementované. S týmto cieľom má opatrovník/poručník vystupovať ako **prostredník medzi dieťaťom a existujúcimi špecializovanými organizáciami** či jednotlivcami, ktorí poskytnú kontinuum v potrebnej starostlivosti.“

2.3.3. Odporúčanie UNHCR vo vzťahu k vyhodnoteniu najlepšieho záujmu dieťaťa¹¹⁹

V roku 2008 UNHCR vydalo pomerne rozsiahle usmernenie k tomu, ako určovať najlepší záujem dieťaťa, pričom v niektorých častiach tohto dokumentu sa venuje špeciálne problematike určovania najlepšieho záujmu vo vzťahu k MBS. V tomto odporúčaní UNHCR vyjadrilo názor, že „vyhodnotenie najlepšieho záujmu dieťaťa je nevyhnutné pred prijatím akéhokoľvek rozhodnutia či opatrenia majúci vplyv na dieťa“.¹²⁰ V prílohe uvedeného odporúčania sa nachádzajú napr. vzor „správy vyhodnocujúcej najlepší záujem dieťaťa“ a tiež tzv. kontrolný zoznam otázok, na ktoré by si mal zodpovedať zodpovedný pracovník orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately predtým, ako vyhodnocovanie najlepšieho záujmu dieťaťa ukončí. Medzi týmito otázkami sa nachádzajú napr. nasledovné¹²¹:

- Návšteva v domácom prostredí¹²²
  - Navštívili ste dieťa v jeho domácom/prirodzenom prostredí? Ak nie, prečo?
  - Zaznamenali ste si pozorovania a vyhodnotili vzťahy, ktoré v jeho domácom prostredí panujú?
- Rozhovory
  - Rozprávali ste sa s dieťaťom v priateľskom prostredí?
  - Rozprávali ste sa s osobami blízkymi dieťaťu?

¹¹⁷ Odporúčania UNHCR sú k dispozícii na stiahnutie v anglickom jazyku na webovej stránke Refworld: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=3ae6b3360>

¹¹⁸ Bod 5.7, str. 7 Odporúčaní UNHCR

¹¹⁹ UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, May 2008; dostupné online na webovej stránke UNHCR v anglickom jazyku

¹²⁰ Str. 22 Odporúčania

¹²¹ Str. 95 Odporúčania; uvádzame len časť z otázok uvedených v kontrolnom zozname

¹²² Myslíme si, že v prípade MBS treba za „domáce prostredie“ považovať prostredie, v ktorom MBS žije v SR, t.j. napr. detský domov či zariadenie pre žiadateľov o azyl

- Správa vyhodnocujúca najlepší záujem dieťaťa
  - Zachytáva správa podrobne nasledovné informácie?:
  - história dieťaťa,
  - súčasné životné podmienky,
  - sociálna sieť dieťaťa,
  - kvalita služieb dostupných pre dieťaťa (vzdelanie, zdravotná starostlivosť a pod.),
  - názory dieťaťa na navrhované najlepšie riešenie (jeho situácie),
  - názory osôb blízkych dieťaťu na najlepšie riešenie (situácie dieťaťa).

Vyhodnotenie najlepšieho záujmu dieťaťa prináleží predovšetkým jeho opatrovníkovi/poručníkovi.

3. Opatrovník: sprievodca na ceste k novému domovu¹²³

Nasledujúca kapitola vychádza z výskumov o MBS, ktoré boli realizované najmä vo Veľkej Británii profesorom Ravim Kohlim, ale aj inými zahraničnými autormi, ktorých zistenia pomáhajú bližšie identifikovať tri hlavné dráhy, ktoré sledujú MBS po príchode do vyspelých západných krajín; je to hľadanie bezpečia, rozvíjanie sociálnych vzťahov a vôľa uspieť v novom prostredí. Pokúsime sa stotožniť s týmto modelom, aby nám pomohol lepšie pochopiť zložitý vnútorný svet MBS, a tým aj úlohu opatrovníkov či iných sociálnych pracovníkov, ktorí za nich z rôznych aspektov preberajú zodpovednosť na našom území. Pokúsime sa nájsť paralelu medzi tým, čo hovoria výskumy realizované v zahraničí a tým, do akej miery ich odzrkadľujú aj výpovede maloletých nachádzajúcich sa na území Slovenska. Pri takejto komparácii zistíme, že to, čo opisujú zahraniční autori, rovnako zodpovedá túžbam, hlbokým potrebám, ale aj vnútorným zápasom, ktoré vedú maloletí, keď chcú uspieť pri náročnom vytváraní pocitu domova na Slovensku. Zodpovedným profesionálom môže poslúžiť popri ich bohatých skúsenostiach skôr ako inšpirácia k osobnej reflexii nad vnútorným svetom MBS a úlohe, ktorú v ňom zohrávajú, ako konkrétnymi radami, ktoré by sme chceli rozdávať.

3.1. O mlčaní

Viem si predstaviť isté riziko, keď sa dieťa uzavrie do bolestných spomienok a preberie na seba bremeno mlčanlivosti, aby sa azda nevystavilo nebezpečenstvu ich zraňujúceho vplyvu, neprezradilo zo svojho príbehu niečo, čo by autority tejto bezpečnej európskej krajiny nepovažovali za súčasť dôveryhodného príbehu žiadateľa o azyl, alebo mlčí jednoducho preto, že nepovažuje svoje okolie za hodné poznania svojho smutného a jedinečného príbehu. Viem si predstaviť isté riziko, že prestaneme premýšľať nad dôvodmi mlčania namiesto toho, aby sme v ňom videli zložitú sieť obáv, strachu, nepochopených súvislostí minulosti a neistoty z budúcnosti, vidíme pred sebou skôr zarytého človeka, ktorého odmietanie pretrváva aj vtedy, keď je naša pomoc obetavá a náš najlepší záujem taký zrejмый, že sa nám nemôže javiť inak ako vzdor a nevdák. Viem si predstaviť, že mlčanie nie je jednoducho tichom introvertného človeka, čistým vzdorom či nevdáčnosťou, ale nemožnosťou vypovedať, čo sa vlastne stalo, nemožnosťou porozumieť súčasnej situácii a ľuďom naokolo, nedôverou. A predsa musí byť bremeno mlčania (mlčania nie v ponímaní ticha, ale neotvorenosti) zdrojom reakcií na svoje okolie, ktoré ho nedokáže dostatočne pochopiť.

Profesor Kohli píše, že keď odlúčené deti prídu do novej krajiny, musia prekonať tri stresujúce bariéry: najskôr sa ako cudzinci v novom svete snažia adaptovať, pochopiť celkom iné pravidlá, návyky a obyčaje na novom území; po druhé – môžu byť traumatizované spomienkami na minulosť; po tretie – musia nájsť cestu v zložitej spleti systému sociálnej starostlivosti a ochrany bez toho, aby vedeli, či uspeje ich žiadosť o azyl alebo či bola predĺžená doplnková ochrana (ak toto pozorovanie rozšírime a presmerujeme na Slovensko). Kvôli týmto stresorom deti prežívajú množstvo zranení nielen v minulom, ale aj súčasnom a budúcim živote.¹²⁴ Práve tieto zranenia môžu nesmierne

---

¹²³ Autorkou tejto kapitoly je Katarína Marinová

¹²⁴ KOHLI, Ravi: *Child and Family Social Work with Asylum Seekers and Refugees: CFS Special issue*. Blackwell Publishing, 2003, s. 201 URL:

http://books.google.sk/books?id=_yZoHGOWmZMC&pg=PA201&lpg=PA201&dq=Ravi+Kohli+unaccompanied+minors&source=bl&ots=j4_KZyg8gW&sig=eYYhAmMJqC5gwek1Q_5R2hLdecY&hl=sk&sa=X&ei=0DTzTqn8EsiqgaHnOTAAQ&ved=0CFsQ6AEwBg#v=onepage&q=Ravi%20Kohli%20unaccompanied%20minors&f=false

s'ťažovať voľbu správnych a citlivých komunikačných prostriedkov, ktoré by pomohli ak nie rozviazať, tak aspoň pochopiť ťaživé mlčanie. Ti, ktorí sú v kontakte s MBS, najmä opatrovníci, by sa však o to mali pokúšať. Ako píše Howe: „zložité vzájomné pôsobenie medzi minulosťou a prítomnosťou, medzi psychickým vnútorným a sociálnym vonkajším, je tanec, ktorému musia profesionáli porozumieť, ak chcú pochopiť zmysel toho, čo sa deje, a zasiahnuť vhodne a efektívne“.¹²⁵ Myslím si, že v tomto ponímaní znamená pochopenie mlčanlivosti (či vzdoru, nevdaky, neposlušnosti, podľa toho ako si ju interpretujeme) zároveň postupné budovanie dôvery. K úspešnému zvládnutiu tejto výzvy profesor Kohli v inom článku navrhuje, aby sa sociálni pracovníci pýtali sami seba otázky:

- Ako sa môžeme dozvedieť o živote MBS pred odchodom z krajiny pôvodu?
- Ako by sme mali pristupovať k jeho mlčanlivosti?
- Ako by sme mali uspokojovať potreby MBS po rodine, sociálnej sieti, zdravotnej starostlivosti, vzdelaní a ich pretrvávajúci pocit vlastnej sebahodnoty?
- Máme dostatok informácií o právnych úpravách, politických a výskumných témach, ktoré sa vzťahujú na problematiku utečencov?¹²⁶

Ďalej budeme sledovať tri dráhy, ktoré MBS nasledujú po tom, ako prídu do cudzej krajiny a ocitnú sa v štátnych zariadeniach pod ochranou sociálnych pracovníkov, a to sú hľadanie bezpečia, pocitu spolupatričnosti a vôľa uspieť v novom prostredí.

3.2. Hľadanie bezpečia

Počiatkový proces usídľovania sa v cudzej krajine zahŕňa najskôr šok z nového a vyrovnávanie sa s pobytom v neočakávanej krajine s neznámym jazykom, zákonmi a zvykmi; neskôr adaptáciu, napríklad zvládnutím základných technických prvkov jazyka a zvykov tak, aby si s tým maloletý vystačil pri základných každodenných situáciách. Je pravda, že proces intenzívneho navykania na nové prostredie trvá individuálne dlho a závisí od mnohých okolností, je však prekvapivé, keď život v novej krajine na MBS či bývalého MBS pôsobí dojemom nezrozumiteľnosti ešte po rokoch, už vo fáze, keď sa podľa vonkajších kritérií môže zdať integrovaný do spoločnosti. Svedčia o tom aj výroky MBS, ktoré sa nachádzajú na Slovensku. Jeden z nich opisuje prvú etapu pobytu takto: „*Deti sa boja, nevedia, čo majú robiť a čo nie. Keď som prišiel, aj ja som sa bál, nevedel som, čo bude, nevedel som jazyk, nič som nepochopil*“, ale z rozhovoru ďalej vyplýva, že v súčasnosti sa tu cíti ako doma, lebo rozumie jazyku, vie sa zorientovať v meste, pozná veľa ľudí. Ďalší však charakterizuje svoju situáciu približne po rovnako dlhom čase takto: „*Dva roky žijem na Slovensku a ničomu nerozumiem. Nevieť pochopiť sociálnych pracovníkov, migračný úrad, nič nechápem... hocikedy menia systém*.“ Že existuje tento markantný rozdiel, nie je náhoda. Ako píše Kohli, pocit bezpečia a zrozumiteľnosti daným podmienkam sa nevytvára náhodne, je výsledkom dôsledného plánovania a vzájomných stabilných, dôveryhodných a funkčných väzieb medzi maloletými a profesionálmi¹²⁷ (opatrovníkmi, sociálnymi pracovníkmi, vychovávateľmi) To, že v uvedených príkladoch vznikol taký veľký rozdiel

¹²⁵ HOWE at al. (1999) Zdroj: KOHLI, Rav.: *Child and Family Social Work with Asylum Seekers and Refugees: CFS Special issue*. Blackwell Publishing, 2003, s. 202.

¹²⁶ KOHLI, Ravi: *Social Work with unaccompanied asylum-seeking young people*. In: *Forced migration review*, 2002, s. 31.

¹²⁷ KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: *Child Abuse Review*. Volume 20, Issue 5. s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

v porozumení (ale aj prežívaní pocitu bezpečia) novým podmienkam, tiež nie je náhoda, vyplýva to z dvoch odlišných situácií, z ktorých horšia je poznačená dlhodobým pretrváváním vo fáze čakania na rozhodnutie o azyl.

Zapúšťanie nových koreňov a preskúmvanie vzťahov, všetko vynakladané úsilie je poznačené vždy pocitom neistoty, vedomím náhodnosti a nepredvídateľnosti toho, čo prinesie budúcnosť. *Bál som sa, ako bude. Ako dopadnem. Bál som sa, že kde som. Kde ma zoberú, kam dajú.* Takto vyjadril bývalý MBS prvé chvíle po príchode do krajiny; strach z bezprostrednej budúcnosti a následných udalostí, ktorých priebeh dieťa nedokáže predvídať, v ktorých však už anticipuje otázku, či budú mať najbližšie udalosti priaznivý dosah, či sú prvými krokmi k získaniu trvalej istoty domova. Základ pocitu bezpečia a istoty spočíva v získaní právneho statusu, ktorý umožňuje dieťaťu ostať v krajine natrvalo. Keďže na Slovensku je práve táto situácia skôr zriedkavosťou a poskytnutá doplnková ochrana dáva, snáď, aspoň chvíľkový pocit úľavy, ten základ – zem pod nohami maloletých – ostáva vratký a neistota namiesto toho, aby sa rozplynula, ich sprevádza od jednej etapy života k druhej: *Čo bude ďalej? Nevieme. Jedine sa trápim pre doplnkovú ochranu. Keď niečo bude, môžem ďalej študovať.* Na druhej strane, vynára sa ešte jedna paralelná možnosť okrem získania stability zaručenej právnym statusom – pocit bezpečia môžu ovplyvniť najmä ľudia, s ktorými MBS prichádza do styku, v našich zemepisných šírkach je táto úloha pripísaná vychovávateľom, sociálnym pracovníkom a najmä jednému konkrétnemu človekovi, opatrovníkovi.¹²⁸

Kohli píše, že aj deti, ktoré ešte nezískali azyl, sa začínajú cítiť bezpečne denno-denným poznávaním predvídateľných situácií rytmu života, tým, že sú v dobrej škole, získaním pohotovej a dostupnej zdravotnej starostlivosti (okrem iného má na mysli hlavne psychologickú pomoc) a najmä vytváraním vzťahov s dôveryhodnými, spoľahlivými a priateľskými ľuďmi, dospelými a vrstovníkmi. Týchto bližšie charakterizuje: „Ľudia, ktorí sú milí, čestní a vyvíjajú úsilie i čas pochopiť svety, ktoré im chcú MBS ukázať, a chápú, že do niektorých svetov nemá nikto právo vstúpiť, tí sú vnímaní ako podporujúci a utešujúci.“¹²⁹ Chceme poukázať na jasnú súvislosť: Hoci aj v situácii, keď MBS nezískal žiadaný azyl, môže získať pocit stability a bezpečia aspoň vďaka stabilite „vonkajšieho sveta“. To dosvedčuje aj výrok bývalého MBS, ktorý vyjadril svoje obavy z nejstej budúcnosti a strach z nepredĺženia doplnkovej ochrany, ale na druhej strane hovorí: *Teraz je všetko lepšie. To som rád, že mám školu. Viem písať, čítať, hovoriť. Nemusím nikoho žiadať, aby mi vysvetlil čo sa hovorí... Ja som bol dosť mimo. Teraz viem veľa vecí. Som proste ožil na Slovensku. To je už moja krajina.* Tento príklad je aspoň z druhého aspektu, z hľadiska získania istého rytmu života, zázemia v škole a kontaktu s priateľskými ľuďmi pozitívny. Nie je však pravidlom, že MBS nadobudne aspoň tento typ istoty. Ako sme už spomínali vyššie, z rôznych dôvodov sa môže stať, že azylové konanie je zdĺhavý proces a nevytvorí sa vhodné podmienky, ktoré by umožnili upokojujúce zázemie získať: *Možno vy máte radi Slovensko, pretože je to vaša krajina. Ale ja to tu nemôžem mať rád. Pretože som*

---

¹²⁸ Je pravda, že výkon opatrovnictva zastáva ÚPSVaR, ale vzhľadom na to, že v zahraničnej literatúre, z ktorej čerpáme, sa nikde nehovorí o úrade, iba o zodpovedných osobách, či profesionáloch, ostaneme verní textom a aj trochu filozofickému, ľudskejšiemu termínu „človek“. Naostatok, tento výraz sa hodí aj vzhľadom na súvislosť, o ktorých budeme hovoriť.

¹²⁹ KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children.* In: *Child Abuse Review.* Volume 20, Issue 5. s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

iba sedel v „kempoch“. Dva-tri roky len tak prešli a ja som nechodil do školy. ... Jeden rok som prespal.

Vykresľovanie detailov osudu tohto mladého človeka a načrtnutie jeho jednotlivých kontúr by bolo vytváraním smutného obrazu, na pozadí ktorého by musela byť krajina Slovensko. Príbehy MBS sú do značnej miery osobité, aj prežívanie pocitu (ne)istoty, ktoré sme sa pokúsili vymedziť na základe dvoch všeobecných kritérií veľmi individuálne. Avšak nie je to zapríčinené náhodou, zložitú psychickú situáciu dieťaťa nemôžeme zdôvodňovať už len minulosťou, ale konkrétnymi mechanizmami systému, ktorý vytvára základné životné podmienky a s pribúdajúcim časom aj akúsi platformu, z ktorej sa bude dieťa a neskôr dospelý pozerat' na náš svet. Hľadanie bezpečia tvorí teda jednu časť farebnej mozaiky z obrazu života, ktorý MBS vo vyspelých krajinách túžia nájsť. Ďalšiu by sme chceli nazvať, ak by nám to slovenský jazyk dovolil, „spolupatrienie“, reflektuje túžbu po spolupatričnosti a dôverných vzťahoch.

3.3. Hľadanie spolupatričnosti

Rodičia, ktorí svojmu dieťaťu povedali: milujem ťa tak veľmi, že sa ťa vzdám a zverím do starostlivosti neznámych cudzincov, sú možno aj rodičia tých maloletých, ktorí sa nachádzajú na Slovensku a vzdialení tisíce kilometrov sa spoliehajú na nás bez toho, aby vedeli, kto presne sme a akú rolu zastupujeme v jednotlivých inštitúciách. Takýto rodič nemusí vedieť, kto je opatrovník/poručník či sociálny pracovník, vie však, ako by sa tento človek mal správať k jeho dieťaťu, koľko času by mu mal venovať, čo by preň mal zabezpečiť. Stotožniť sa s jeho pohľadom na nás samých a naše poslanie môže byť istým spôsobom paralyzujúce, ak cítime, že jeho požiadavky z rôznych príčin nedokážeme naplniť, na druhej strane môže byť stimulujúce pre utváranie vzťahu s MBS. V súvislosti s bolestným odlúčením od blízkych ľudí sa zistilo sa, že niektoré deti sa bránia spomienkam na svoj život pred odchodom z krajiny,¹³⁰ pretože stratu dôverných vzťahov a rodinných zvyklostí je ťažké uniesť, zvlášť vtedy, keď nasledujú ďalšie príkre skúsenosti ako dôsledky nútenej migrácie. V takejto situácii môže mať MBS pocit, že žije v úplnom svete chaosu, ktorému nerozumie a nevie nájsť jeho zmysel. Nachádza ho postupne, keď sa stáva sám hlavným aktérom svojho života, v spôsobe, akým čelí novým výzvam, keď sa nejasná nádej premieňa na niečo pevné a konkrétne.¹³¹ Na túto transformáciu vplyva množstvo psychosociálnych faktorov, spomenieme dva kľúčové: najskôr je to spôsob, ako MBS využívajú vlastný talent a schopnosti na budovanie siete vzťahov spolupatričnosti, ktorá ich následne zadrží na svojom mieste; po druhé – praktizovanie svojej viery a náboženského vyznania. Zameriame sa na prvý významný faktor, pričom už teraz možno na margo predsa zvláštneho, ale zámerne použitého slovného spojenia „siete vzťahov, ktorá ich drží na svojom mieste“ pripomenúť, že ho možno chápať aj doslova, ak uvážime, že kvalitne vybudovaná sociálna sieť skutočne má kapacitu „zdržať“ MBS v tom zmysle, že im môže poskytovať dostatočnú nádej a motiváciu na to, aby ostali na Slovensku a začali si tu vytvárať svoj nový domov. Odborníci v zahraničí sa čoraz častejšie vyjadrujú, že treba presmerovať výskumy ohľadom psychosociálneho

---

¹³⁰ Minority Rights Group International 1998. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5, s. 311-323. 2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

¹³¹ AHERN 2000, GOODMAN 2004. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-séhoeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5, s. 311-323. 2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

zdravia MBS z individuálnych charakteristík detí na sociálny priestor, ktorý ich obklopuje.¹³² Tvrdia, že uspokojujúce prostredie školy, v ktorom si MBS môžu vytvárať priateľské putá a vzájomne uskutočňovať aspoň malé hodnotné činy, tlmí ťažkosti a neistotu, ktorú musia znášať. To dosvedčujú aj rozhovory s MBS na Slovensku – ich odpovede na otázku, kedy začali cítiť väčšiu istotu, odzrkadľovali práve dôležitosť školy ako prostredia, kde nadväzujú najkvalitnejšie väzby: *Keď som začal školu, spoznal som ľudí. Videl som veľa vecí... Alebo: V Trenčíne som študoval taký ťažší odbor, ale bolo to fajn... Boli super. Všetci mi pomáhali, nie iba učiteľky, aj študenti. Aj riaditeľ v škole... V škole som cítil, že všetci sú dobrí. Pomáhali mi, aj moji spolužiaci, keď som mal problém...*

Naopak, bývalý MBS, ktorý z dôvodu zdĺhavého azylového konania nezačal chodiť do školy a svoj život na Slovensku doteraz trávil v pobytových táboroch, nenašiel zatiaľ svoje zázemie a nedostal ani náznak odpovede na otázku o svojej budúcnosti: *Nič nemôžem. Toto nie je moja krajina. Nemôžem robiť to, čo chcem. Myslim, že tu nemôžem žiť...* Dlhodobý stres z neistého právneho postavenia a zároveň chýbajúca upokojujúca a kvalitná sociálna sieť vytvára kombináciu maximálne možnej záťaže na psychiku MBS. Dôvody, prečo ju nebolo možné vytvoriť v pobytovom tábore pre utečencov, reflektuje aj odpoveď samotného respondenta: *Myslia si, že sme rovnakí. Ale nikto nie je rovnaký. Keď som žil v Opatovskej, bol som rovnaký, nemysleli na to, že som teenager. Správali sa ku mne tak ako k ostatným. Ale ja som im povedal: Ja nie som taký istý ako ostatní. To, čo potrebujem, je, aby ste mi dali knihy a vzali ma na výlety.* Pobyt s dospelými žiadateľmi o azyl zapríčinil, že bývalý MBS vnímal sám seba (zrejme z relevantných dôvodov) len ako súčasť jednej homogénnej skupiny, kde nikto neprihliadal na jeho individuálne záujmy. Zaradenie do skupiny dospelých žiadateľov o azyl, ktorým je zabezpečené v podstate len napĺňanie základných životných potrieb, mohlo spôsobiť pretrvávajúci pocit, že on sám je len člen skupiny a bez stálej pozornosti osoby, ktorá by v ňom videla jedinečného človeka, nemohol rozvíjať svoje schopnosti a sociálne zručnosti. Je zrejmé, že intenzívny vzťah opatrovníkov a sociálnych pracovníkov k MBS je ešte významnejší v prípadoch detí, ktoré nemajú zázemie na škole, kde by bol ich individuálny rast podporovaný širšími vzťahmi s okolím, s pedagógmi a vrstovníkmi. Napriek tomu, nech je situácia MBS akákoľvek, osobnosť opatrovníka/poručníka alebo sociálneho pracovníka má byť tá, ktorá dá dieťaťu potrebnú oporu a „riadiace kolo života“ (ako sa vyslovil jeden MBS, má pocit, že práve to mu chýba). Klinické štúdie vo viacerých krajinách preukázali, že „úzkostné stavy MBS môžu byť zmenšené, ak majú deti pocit, že v ochrannej sieti vzťahov je prinajmenšom jeden spoľahlivý dospelý sprievodca ich životom, a ak majú v rámci týchto rešpektovaných vzťahov možnosť premýšľať nad tým, čo sa v minulosti stalo, a dávať tomu zmysel, získavať vedomie o svojej vlastnej úlohe a pôsobení v živote tak, aby vedeli, že môžu svojimi vlastnými rozhodnutiami vyvážiť bezmocnosť...“¹³³ Takisto štúdie o MBS v Londýne potvrdili, aké dôležité sú „obyčajné“ každodenné radosti, akými je vychutnávanie ich národných jedál, túžba byť s priateľskými ľuďmi pri aktivitách, ktoré sú pre nich zábavné a pútavé a ktoré im dávajú trochu svetla a úľavy do ich veľkých ťažkostí. To vystihuje aj bývalý MBS v odpovedi na otázku, čo potrebujú deti ako on, keď prídu na Slovensko: *Musíme sa s nimi hrať, dať*

---

¹³² ROUSSEAU 1998. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5, s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

¹³³ BLACKWELL, MELZAK 2000. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5, s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

im smiech, povedať, aby neboli smutní. Aby cítili, že konečne môžu všetko, čo chcú. Inak povedané, že patria k nám.

3.4. Hľadanie úspechu

Aby sme si lepšie predstavili, aký dôležitý je dôverný vzťah s dospelým, ktorý by bol pre MBS zdrojom inšpirácie pri riešení osobných (aj praktických) problémov a zároveň mu pomáhal hľadať odpovede na zložité otázky minulosti, v predchádzajúcej kapitole sme spomenuli, aké nádeje mohli mať rodičia lúčiaci sa so svojím dieťaťom. Na túto predstavu možno nadviazať, keď si uvedomíme, čo si takýto rodič pre svoje dieťa asi želá. Okrem bezpečia je to veľmi pravdepodobne získanie vzdelania a neskôr dobré materiálne zabezpečenie. Maloletý si toho môže byť veľmi dobre vedomý a mať na pamäti pranie rodiny, ktoré sa cíti povinný naplniť. U nás ešte nemáme možnosť realizovať podobné výskumy ako vo Veľkej Británii, kde sa potvrdilo, že väčšina MBS, ktorá začala študovať na vysokej škole, sa na štúdium sústredila viac ako študenti, ktorí vyšli z domáceho prostredia, individuálnemu štúdiu venovali dvakrát toľko času. My môžeme zatiaľ pozorovať, že úspech vo vzdelávaní je veľmi dôležitý pre bývalých MBS aj u nás: *Keď som prišiel na Slovensko, myslel som si, že budem študovať šesť alebo sedem rokov a stanem sa lekárom.* (Paradoxne, výrok maloletého, ktorý pre dlhé azylové konanie ešte nezačal pravidelnú školskú dochádzku). Výrok toho istého MBS o štúdiu v zahraničí, kde istý čas žil: *Povedal som učiteľke, že to všetko už viem. Mala ma veľmi rada, pretože som sa snažil a veľa som študoval.* Túžba po dobrom vzdelaní rezonovala u všetkých MBS, s ktorými boli vykonané rozhovory – buď vo forme želania dokončiť si školu maturitnou skúškou, alebo pokračovať na vysokej škole, alebo vôbec začať študovať.

Schému „bezpečie-spolupatričnosť-úspech“ nemôžeme chápať v chronologickom poradí ako etapy, ktorými MBS prechádza postupne po príchode do novej krajiny. Navzájom sa prekrývajú a ovplyvňujú, teda v prípade, že sa nedostatočne napĺňa jedna z troch hlavných potrieb, negatívne zasahuje do úspešného napĺňania druhej. Presnejšie povedané, ak u MBS aj po dlhom čase pretrváva pocit neistoty vyplývajúci z právneho statusu, ktorý získal (či nezískal, ako sa to vezme), vplýva to na jeho subjektívne prežívanie úspechu, ale aj objektívne dosahovanie výsledkov. To možno potvrdiť aj týmito slovami: *Trápime sa pre občianstvo a jazyk, je to veľmi ťažký jazyk. Trápime sa, rozmyšľame nad tým občianstvom, čo bude s našim životom, ani sa mi z toho dôvodu nechce učiť. Máme dosť úloh. Musím myslieť na to všetko.* Alebo: *Štyri roky tu už študuješ a nevieš, čo bude s tebou. To je potom veľmi ťažké, to mrzí. Keď pôjdete do inej krajiny, štyri roky tam študujete a neviete, čo bude s vami, tiež to cítite.* A možno to dokladovať aj slovami odborníkov: „Všetko, čo teraz môžeme potvrdiť, je, že ak sme pomohli MBS nadobudnúť pokoj a poriadok, preukázalo sa, že prosperujú vo vzdelávaní, v praktickom aj sociálnom živote. Za okolností predĺžovaného stavu neistoty, keď nevedia, ako nakoniec skončia, je pre nich ťažké pociťovať úspech bez ohľadu na to, aká silná je ich vôľa.“¹³⁴ Zdá sa však, že všetko, čo môžu ovplyvniť, robia najlepšie, ako vedia. Je vždy veľmi potešujúce vidieť, ak im k tomu nechýba sebadôvera, ktorá už akosi patrí k dobrej vôli: *Ja som všade dobre žil. Aj v škole, aj na praxi. Ľudia sa ku mne dobre správajú. Však som dobrý. Ale nechválím sa. A ďalej: Ja som šikovný. Zvládnem všetko.*

---

¹³⁴ KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children.* In: *Child Abuse Review.* Volume 20, Issue 5, s. 311-323. 2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

3.5. O jedinečnej funkcii opatrovníka v živote MBS

Existujú mnohé dôvody, prečo role opatrovníka/poručníka venovať veľkú pozornosť. Napríklad aj ten, že bezpečnosť, spolupatričnosť a úspech sú navzájom podmienené faktory, ale len niektoré ich aspekty majú v rukách MBS, mnohé ďalšie boli vložené do rúk profesionálov. Ďalší dôvod by mohol byť aj ten, ktorý sme spomínali vyššie, keď sme hovorili o tom, že mnohé úzkostné zážitky MBS môžu byť tlmené, práve ak je v ochrannej sieti vzťahov MBS prinajmenšom jeden spoľahlivý dospelý sprievodca ich životom. Kto by mal byť touto postavou, akýmisi „dobrým obrom“ vo svete odlúčených detí, ak nie opatrovník/poručník? Polemika je možná, ale potom si treba postaviť ďalšiu otázku, kto sa ujme tohto významného postavenia ak nie on? Možno je skutočne jedna vec, ako sú povinnosti definované zákonom, normou, smernicou, a druhá, aké sú požiadavky a túžby detí. Zrejme oveľa komplexnejšie, idealistickejšie, citovejšie... aké ešte? Nerealistické? Možno. A možno je úlohou niektorých z nás priblížiť sa k mladým ľuďom, ktorí majú ideál, práve ideálom.

4. Psychologické aspekty starostlivosti o maloletých bez sprievodu¹³⁵

MBS predstavujú vzhľadom na svoje predmigračné, migračné a postmigračné skúsenosti jednu z najzraniteľnejších skupín, čo je ďalej znásobené faktom, že rôzne traumatizujúce a záťažové situácie musia vo veľmi mladom veku zvládať bez podpory a pomoci dospelých. Štúdie venované MBS potvrdzujú, že táto skupina migrantov čelí počas svojho života mnohým výzvam a záťažami, ktoré sa vzťahujú nielen na samotnú migráciu, ale aj na skúsenosti z krajiny pôvodu a následne v prijímajúcej krajine. Mnohí MBS prichádzajú z krajín postihnutých vojnovými konfliktami či diktátorskými režimami, pred ktorými utekajú zo strachu pred perzekúciou či mučením. Často sú svedkami (alebo obeťami) násilia, smrti svojich rodinných príslušníkov, straty rodinného majetku a pod. Po prijatí ťažkého rozhodnutia opustiť svoj domov následne absolvujú náročnú cestu do cieľovej krajiny, počas ktorej neraz zažívajú zlé zaobchádzanie zo strany ich sprievodcov a prevádzачov. Takéto skúsenosti významne zvyšujú riziko vzniku psychosociálnych ťažkostí, čo potvrdzuje aj zahraničná literatúra popisujúca vysokú prevalenciu emocionálnych problémov u maloletých utečencov nielen bez sprievodu, ale i u tých, ktorí migrujú s rodinnými príslušníkmi (Derluyn, Broekaert, 2008). Empirické štúdie, ktoré by boli špecificky zamerané na psychické zdravie či problémy MBS, sú však dosť zriedkavé a v našich podmienkach absentujú úplne. Doterajšie zahraničné výskumy identifikovali rozsiahle emocionálne a vývinové problémy u MBS, problémy so správaním, poruchy spánku a pozornosti, nočné mory, depresie, úzkosť, posttraumatickú stresovú poruchu (PTSD), somatické symptómy, agresivitu, demotiváciu, nízke sebavedomie, pocity viny, závislosti, suicidálne správanie, psychózy či delikventné správanie (Batista Pinto Wiese, Burhorst, 2007; Jeppson, Hjern, 2005). Štúdia autorov Derluyna, Broekaerta a Schuytena (2008) taktiež preukázala, že pravdepodobnosť vzniku vážnych až veľmi vážnych symptómov úzkosti, depresie a PTSD je u MBS až päťkrát vyššia než u detí, ktoré migrujú v sprievode rodičov alebo iných rodinných príslušníkov. Špecifickosť situácie maloletých bez sprievodu spočíva práve v ich odlúčení od rodiny. Prítomnosť rodičov alebo dospelých príbuzných môže totiž pôsobiť ako zdroj sociálnej opory a výrazne zmierniť negatívne prežívanie stresu spojeného s migráciou, preto je separácia významným rizikovým faktorom vzniku psychosociálnych ťažkostí. Sociálna opora dospelých môže pre deti fungovať ako „naráznik“ pri prežívaní stresu a traumatických skúseností.

4.1. Rizikové faktory u maloletých bez sprievodu

Medzi hlavné rizikové faktory vzniku psychosociálnych problémov u MBS patria predovšetkým **viacnásobné straty**, ktoré významne ovplyvňujú subjektívne vnímanie psychickej pohody a kvality života. MBS strácajú v dôsledku predmigračných udalostí (napr. ozbrojený konflikt) a migrácie svoju rodinu, priateľov a sociálne zázemie, pričom narušenie sociálnych sietí v mladom veku predstavuje významné riziko narušenia fyzického, intelektuálneho, psychického, kultúrneho i sociálneho vývinu. MBS strácajú pocit bezpečia, perspektívu budúcnosti a v dôsledku relokácie je narušená aj ich identita a zaužívaný spôsob života, ktorý ich ukotvoval v určitom životnom rámci. V období adolescencie,¹³⁶ keď sa formuje skupinová, individuálna i „filozofická“ identita, znamená strata rodinných a sociálnych väzieb narušenie inštitucionálneho rámca, prostredníctvom ktorého sa mladí ľudia socializujú do rol, ktoré majú na seba prebrať v dospelom veku (Eisenbruch, 1998).

¹³⁵ Autorkou tejto kapitoly je Alena Chudžíková

¹³⁶ Väčšina MBS, ktorí prichádzajú na územie Slovenskej republiky, sú adolescenti.

Trauma zažité v detstve vedú k množstvu psychických zmien, ktorých následky môžu trvať až do dospelosti. Terr (2003) rozlišuje dva typy trauma, typ I predstavuje jednotlivú traumatizujúcu udalosť, zatiaľ čo typ II je dlhodobou sériou traumatizujúcich udalostí. U MBS môžeme hovoriť skôr o traume typu II, a preto by bolo vhodnejšie používať v ich prípade skôr pojem traumatizácia ako proces a nie trauma ako jednotlivá udalosť. Prežitie trauma môže u traumatizovaných osôb spôsobovať emocionálnu nestabilitu trvajúcu až niekoľko rokov (Silove, 2004), a to za predpokladu, že trauma predstavuje jednotlivú udalosť, ktorá je ukončená. V prípade MBS však ide o traumatizáciu, ktorá nie je ukončená ani po príchode do prijímajúcej krajiny. Postmigračné skúsenosti môžu byť, a často sú, porovnateľným stresorom ako tie predmigračné, keďže MBS nemajú perspektívu bezpečnej budúcnosti. K **sekundárnej traumatizácii** môže dochádzať tiež v rámci azylového konania (pohovory, zisťovania, nedôvera a spochybňovanie MBS zo strany štátnych inštitúcií) a jej rôznych aspektov, akými sú napríklad podmienky bývania v azylových zariadeniach, časté premiestňovanie MBS z jedného zariadenia do druhého a následne nemožnosť vytvoriť si pevné väzby, právna neistota a podobne. Ako však uvádza Silove (2004) na základe svojich empirických výskumov, podmienkou nadobudnutia psychickej pohody po traumatizácii u utečencov je pritom práve život v stabilnom prostredí a istota.

Ako je uvedené vyššie, fakt, že MBS sú v tzv. bezpečnej krajine, neznamená, že už nie sú vystavení žiadnej ďalšej traumatizácii, aj keď ide o kvalitatívne odlišný typ. Po počiatočnej úľave z príchodu do bezpečnej krajiny nastupuje rozčarovanie z neznámej spoločnosti, inak fungujúcich pravidiel a bariér (jazyková, kultúrna, sociálna), ktoré je ťažké prekonávať aj vzhľadom na nie celkom otvorené postoje väčšinovej spoločnosti k cudzincom. Neznáme prostredie neponúka zdroje opory, z ktorých by mohli čerpať tak, ako to robili v krajine pôvodu; takáto neistota často vedie k stiahnutiu sa do svojho vnútra alebo, naopak, k antisociálnemu správaniu (Eisenbruch, 1998). MBS sa snažia udržať rovnováhu medzi zachovaním si svojej pôvodnej identity a prispôbením sa fungovaniu novej spoločnosti. Vzdávanie sa prvkov vlastnej identity a prijímanie nových, ktoré môžu byť často v rozpore s ich dovtedajšími presvedčeniami, môže byť veľmi náročné a spôsobovať MBS tzv. **akulturačný stres**. Ten môže byť do značnej miery zmiernený, ak jednotlivec nadobudne **pocit kontroly nad vlastným životom**, čo však v novej, neznámej krajine, nie je jednoduché. Schopnosť postarať sa sám o seba a byť sebestačný dáva jednotlivcovi pocit kontroly a zároveň posilňuje kapacity MBS zvládať náročnú situáciu. Sebestačnosť tiež prispieva k pozitívnemu sebaobrazu a sebahodnoteniu, čo následne priaznivo ovplyvňuje aj šance MBS na úspešné uplatnenie a integráciu (Raghallaigh, Gilligan, 2010). Eggerman a Panter-Brick (2010) zistili, že závislosť od finančnej pomoci od iných ľudí je napríklad pre afganských mužov a chlapcov veľmi významným zdrojom stresu. Rozhovory s afganskými mužmi odhalili, že v prípadoch takejto odkázanosti na pomoc iných nastupujú pocity sociálnej nedostatočnosti a marginalizácie, čo sa prejavilo aj vo vyjadreniach typu „smrť je pre mňa lepšia ako toto.“ Z predchádzajúcich výskumov je zrejmé, že na Slovensku majú MBS skôr pocit závislosti od pomoci iných, čo akceptujú veľmi ťažko. Vnímanie nedostatočnej kontroly nad situáciou však u MBS súvisí aj s ich právnym statusom. Ako žiadatelia o azyl nemajú prakticky žiadne možnosti ovplyvniť rozhodnutia príslušných inštitúcií či dĺžku trvania azylového konania. Podobná je situácia tých MBS, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana – tento typ ochrany sa poskytuje na jeden rok, pričom jeho predĺženie na ďalší rok nie je zaručené. Doplnková ochrana i tolerovaný pobyt,

ktorý sa MBS na Slovensku tiež udeľuje, zároveň poskytujú veľmi malý priestor na to, aby MBS rozvíjali svoje kapacity a stávali sa sebestačnými.¹³⁷

4.2. Diagnostika traumatizácie u maloletých bez sprievodu

4.2.1. Zisťovanie miery traumatizácie MBS

Personál prichádzajúci do styku s MBS by mal venovať duševnej stránke ich situácie veľkú pozornosť. Hoci v prípade profesionálov bez psychologickkej kvalifikácie nemusí ísť priamo o diagnostiku, zabezpečenie psychickej pohody je v prípade MBS nevyhnutné, keďže je to podľa nášho názoru princíp, ktorý by sme mohli zahrnúť pod koncept *najlepšíeho záujmu dieťaťa*. Psychologická starostlivosť by mala byť MBS dostupná od úplného začiatku ich pobytu na Slovensku, pričom kľúčovým by malo byť úvodné zisťovanie miery ich traumatizácie. Domnievame sa, že vhodnou metódou takéhoto zisťovania je hĺbkový rozhovor s maloletým, ktorý by mal byť vykonaný bezprostredne po jeho umiestnení v niektorom zo zariadení pre MBS. Rozhovor by mala viesť osoba, ktorá je poverená starostlivosťou o MBS, teda opatrovník/čka, sociálny pracovník/čka, vychovávateľ/ka, či psychológ/ička, a prítomný musí byť i kvalifikovaný tlmočník. Je však nutné poznamenať, že dostupnosť kvalifikovaných tlmočníkov z mnohých jazykov je na Slovensku problematická. Pred samotným začatím rozhovoru by mal byť MBS objasnený jeho význam s dôrazom na náš záujem pomôcť mu v jeho náročnej situácii. Osoba vedúca rozhovor by mala k MBS pristupovať trpezlivo a citlivo a nenútiť ho hovoriť o témach, o ktorých hovoriť nechce, keďže i to má svoju výpovednú hodnotu – dieťa tým naznačuje, ktoré témy sú preňho problematické. Pozornosť by sa mala sústreďiť na vyjadrenia nielen o vnútornom prežívaní, ale i o telesných pocitoch, napríklad bolestiach hlavy, chrbtice, nechutenstve, problémoch so spánkom, trávením a podobne, ktoré môžu signalizovať depresívne alebo úzkostné stavy. Samozrejme, všetky takéto symptómy by mali byť posudzované v kontexte ďalších výpovedí MBS. Rozhovor by teda mal byť zameraný aj na predmigračné a migračné skúsenosti, rodinné vzťahy a odlúčenie od rodiny, a tiež perspektívy do budúcnosti.

Odporičanie:

Rozhovor zameraný na zisťovanie miery traumatizácie MBS by mal byť vykonaný bezprostredne po jeho umiestnení v niektorom zo zariadení pre MBS.

Zásady vedenia rozhovoru:

- prítomnosť tlmočníka,
- trpezlivý a citlivý prístup,
- objasnenie účelu rozhovoru, zdôraznenie cieľa, ktorým je pomoc a podpora MBS,
- akceptácia výpovedí MBS, nespochybňovanie ich pravdivosti či autenticity,
- aktívne počúvanie a prejavenie záujmu o MBS

Témy rozhovoru:

- predmigračné skúsenosti – každodenný život v krajine pôvodu,
- migračné skúsenosti,

---

¹³⁷ Napríklad MBS, ktorí majú doplnkovú ochranu alebo tolerovaný pobyt a zároveň študujú na strednej škole, nemôžu vzhľadom na svoje právne postavenie pracovať ako brigádnici popri štúdiu na strednej škole. Často si teda musia vybrať medzi štúdiom a zamestnaním.

- súčasné prežívanie – pohľad MBS na jeho súčasnú situáciu, telesné a duševné pocity,
- perspektíva budúcnosti.

4.2.2. Vplyv kultúrneho kontextu na prežívanie emocionálneho stresu

Psychická pohoda MBS musí byť posudzovaná veľmi kontextuálne, predovšetkým s dôrazom na ich odlišné kultúrne pozadie a špecifické predmigračné a migračné skúsenosti. Podľa dostupných informácií však na Slovensku absentuje prístup, ktorý by zvažoval kultúrnu odlišnosť, hoci Kleinman (1977) zdokumentoval významný vplyv kultúrneho kontextu na prežívanie emocionálneho stresu už v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. V súčasnosti dominuje tzv. západný prístup k stresu a psychickej záťaži, ktorý je univerzalistický¹³⁸ a neberie do úvahy kontextuálnu špecifickosť klientov. Lazarus et al. (1985) definujú stres ako špecifický vzťah medzi jednotlivcom a prostredím, keď jednotlivec vníma podnety z prostredia ako zaťažujúce, presahujúce jeho možnosti zvládania a ohrozujúce jeho kvalitu života a psychické zdravie. Za efektívne sa považujú predovšetkým stratégie zvládania stresu orientované na problém, teda konštruktívne riešenia. Naopak, stratégie ako psychická i konatívna nezaangažovanosť, teda akoby nepripúšťanie si problému, sa považujú za neefektívne (Carver, Scheier, Weintraub, 1989). V prípade klientov s odlišným etnokultúrnym pozadím však takéto chápanie stresu a stratégií zvládania záťaže nemusí nevyhnutne vystihovať celú hĺbku a šírku ich prežívania. Pre profesionálov pracujúcich s MBS môže byť veľmi náročné prekonať svoje kultúrne zvnútornené interpretácie prejavov prežívania psychickej záťaže, keďže prevažná väčšina poznania z tejto oblasti pochádza práve z tzv. západného prostredia. Tak napríklad, ako by sme interpretovali nedostatok energie a pasivitu? Pravdepodobne ako príznaky depresie, vyhýbanie sa očnému kontaktu, ako sociálnu fóbiu a presvedčenie, že niekoho posadli zlí duchovia, ako schizofréniu alebo paranoju. Klienta, ktorý by sa dotýkal svojho terapeuta alebo sociálneho pracovníka a pýtal by sa ho osobné otázky, by sme nazvali dotieravým, hoci môže ísť jednoducho o kultúrne rozdiely vo významoch, ktoré pripisujú telesnej blízkosti a osobnému priestoru (Andary, Stolk, Klimidis, 2003).

Kultúrne rozdiely v prežívaní stresu potvrdili tiež antropologické štúdie skúmajúce nezápadné spoločnosti a zistili, že rôzne kultúry pomenúvajú a prežívajú stres rôzne. Napríklad Kambodžania, ktorí prežili kambodžskú genocídu, hovorili o tom, že „priveľa myslia“ alebo o „kambodžskej chorobe“, a prisídlenci z Mozambiku hovorili o posadnutosti duchmi (Eisenbruch, 1991). Vyjadrenia o neustálom premýšľaní sa objavovali aj vo výpovediach MBS na Slovensku. Kultúra teda ovplyvňuje spôsob, akým je prežívanie stresu vnímané a vyjadrované, vytvárajú sa tzv. idiómy stresu, teda súbory symptómov, ktoré sa spolu objavujú v popisoch prežívania stresu, a tieto idiómy sa v rôznych kultúrach líšia (Rogler, 1993). Je samozrejmé, že nie všetci príslušníci danej kultúry prežívajú stres a záťaž identickým spôsobom a že neexistujú žiadne intrakultúrne rozdiely. Je tiež zrejmé, že personál prichádzajúci do kontaktu s MBS nemôže poznať spôsoby prežívania stresu a záťaže všetkých kultúr. Dôležité je však to, aby MBS boli považovaní za spoľahlivých informátorov o ich psychickom svete,

¹³⁸ Univerzalistický prístup k duševnému zdraviu neberie do úvahy kultúrne rozdiely a vychádza z predpokladu, že ľudia z rôznych kultúr prežívajú psychické ťažkosti a poruchy rovnako, a teda vyžadujú aj rovnaký terapeutický postup, ktorý je ukotvený v tzv. západných interpretáciách (pojem „západný“ zahŕňa Európu, Severnú Ameriku a Austráliu). Protikladom k takémuto prístupu je partikularizmus, ktorý, naopak, zdôrazňuje úlohu kultúry pri interpretácii a prežívaní psychických problémov, avšak predpokladá, že terapeut nedokáže tieto rozdiely zachytiť. Uprostred stojí transcendentizmus, ktorý presadzuje koncept kultúrne kompetentných terapeutov a poradcov, ktorí sú citliví na kultúrne rozdiely a dokážu rozvíjať svoje schopnosti smerom k otvorenému multikultúrnemu poradenstvu (La Roche, Maxie, 2003).

hoci „nám zo Západu“ sa ich interpretácie môžu zdať nepochopiteľné až surreálne (Miller, et al., 2006).

Odporúčanie:

Personál, či už ide o sociálnych pracovníkov a pracovníčky, vychovávateľov a vychovávateľky alebo psychológov a psychologičky, by si mal zachovať otvorenú myseľ pri diskutovaní s MBS, prijímať ich výpovede ako autentické svedectvá ich vnútorného prežívania a nehodnotiť ich z toho „nášho“ európskeho pohľadu.

4.2.3. Interpretácia prežívania MBS

Problematickým bodom diagnostiky stresu a traumatizácie u MBS je na Slovensku nedostupnosť kultúrne citlivých diagnostických nástrojov, ktoré by nemali vychádzať zo západných kritérií. MBS pri interpretácii svojho prežívania a zvládání stresu a záťaže čerpajú z kultúrnych významov, ktoré sú im známe, a preto sú prístupné ich vnímaniu. Aplikácia západných prístupov k interpretácii prežívania u MBS môže viesť k dezinterpretáciám, k liečbe problémov, ktoré nemajú, a v konečnom dôsledku môže byť takýto prístup kontraproduktívny a môže pôsobiť ako ďalšia traumatizácia, keď pripisujeme MBS prežívanie, ktoré nemajú, aby sme ich vedeli definovať „našími“ kategóriami, ktoré sú nám známe. Takýmto dezinterpretáciám sa dá vyhnúť citlivým prístupom, rešpektom integrity každého jednotlivca a získavaním informácií od samotných MBS. Ako príklad citlivého prístupu a rešpektovania integrity a zároveň rizika vyvodzovania mylných záverov, ktoré by mohli mať potenciálne nebezpečné následky, uvádzame prípad kambodžskej ženy Ros, ktorá bola klientkou Dr. Eisenbrucha (Eisenbruch, 1991):

Mladá Kambodžanka v USA Ros sa od pôrodu jej najmladšieho syna trápila a mala znepokojujúce sny, v ktorých videla hrôzostrašné postavy, ktoré jej prikazovali, aby ublížila svojmu synovi. Cnelo sa jej za rodinou, ktorá ostala v Kambodži, často plakávala a sťažovala sa na výpadky pamäte, dýchavičnosť a brnenie v končatinách. Následne jej bola diagnostikovaná posttraumatická stresová porucha a popôrodná depresia s psychotickými znakmi a predpokladalo sa, že môže týrať svojho syna, ktorý jej mal byť preto odobraný.

V rozhovore s Dr. Eisenbruchom, ktorý prebiehal v jej rodnom jazyku, sa tiež sťažovala na kambodžských duchov prichádzajúcich cez strop jej bytu. Ako sa však v tomto rozhovore ukázalo, spomínané symptómy súviseli s nedodržaním tradičného postupu pri pôrode, z toho dôvodu sa obávala o bezpečnosť svojho syna. Ros si vyžiadala návštevu tradičného kambodžského liečiteľa *kruu*, ktorý ju diagnostikoval v súlade s ich kultúrnymi zvykmi a použil tiež tradičné metódy liečenia (napr. magický amulet na vyhnanie zlých duchov či vytvorenie ochrannej značky okolo domu ako ochranu proti útokom zlých duchov). Po tejto intervencii Rosine sny i fyzické symptómy prestali a začala sa cítiť bezpečnejšie aj vo vlastnom dome.

Podobný je aj prípad Samuela, mladého muža z Nigérie, ktorý pricestoval do Austrálie po tom, čo jeho otec a brat tragicky zahynuli v prestrelke medzi dvoma súperiacimi politickými stranami v Nigérii (Andary, Stolk, Klimidis, 2003):

Samuel navštívil lekára, pretože trpel silnými bolesťami, horúčavou v hlave a pocitom, že vnútri hlavy sa mu hmýri hmyz. Tieto symptómy sa objavili po tom, čo pred šiestimi mesiacmi začal študovať za elektrikára, aby mohol zabezpečiť svoju rodinu (nezamestnanú matku a mladšiu sestru). Samuel cítil veľký tlak a zodpovednosť, aby nezlyhal. Tieto príznaky mu však komplikovali štúdium, pretože sa nevedel na nič sústrediť a problémy mu robilo aj čítanie a vnímanie textu. Uvažoval nad tým, či takýto život má vôbec zmysel. Samuelovi napadla myšlienka, že príčinou jeho ťažkostí by mohla byť kľatba, ktorú naňho mohla uvaliť niektorá suseda.

Pri diagnostike sa zvažovali nasledujúce diagnózy: veľká depresívna porucha, úzkostná porucha, somatoformná porucha, afektívna porucha s psychotickými prvkami, schizofrénia a kognitívna porucha s úzkosťou a depresiou. Následne mu bola naordinovaná farmakologická liečba antidepresívami, ktorá však ani po troch mesiacoch neprinesla želaný efekt a Samuel liečbu prerušil. Následne vyhľadal pomoc tradičného liečiteľa, aby zrušil kľatbu, o ktorej bol presvedčený, že bola naňho uvalená. Po tejto intervencii príznaky zmizli, Samuel dokončil svoje vzdelávanie a aktívne sa zapojil aj do dobrovoľníckeho charitatívneho programu.

Z týchto prípadov je zrejmé, že západný spôsob liečby nemohol byť účinný, pretože nerešpektoval kultúrne špecifické interpretácie prežívania klientov, a teda ani ich očakávania ohľadom liečby. Namiesto toho ich „vtresnali“ do kategórií vhodných pre západnú civilizáciu, ktoré implikujú špecifický spôsob intervencie zahŕňajúci farmakologickú liečbu i značne radikálne postupy, akým je napríklad odobratie dieťaťa. Až tradiční liečitelia im poskytli pomoc, ktorá bola kultúrne vhodná, a teda aj účinná. Chung a Kagawa-Singer (1995) taktiež potvrdili, že utečenci z juhovýchodnej Ázie používajú odlišné názvoslovie na označovanie psychických problémov. Depresiu napríklad nazývajú problémami so spánkom, jedením, pocitmi únavy, podráždenosti, bolesťami hlavy, chrčtiece alebo tráviacimi problémami. Kultúrne podmienené je aj porozumenie emocionálneho prežívania. V západných kultúrach sú emócie vnímané ako výsostne intrapersonálna, teda osobná, individuálna záležitosť, zatiaľ čo nezápadné kultúry kladú väčší dôraz na komunitu a interpersonálne vzťahy aj pri individuálnom prežívaní emocionálnej záťaže. Preto je napríklad v niektorých ázijských kultúrach preferovaným spôsobom terapie potlačovanie emocionálnych prejavov a nie ich analýza, aby jednotlivec neprenášal svoje ťažkosti na komunitu. U nás je to naopak, jednotlivci sú často povzbudzovaní k vyjadrovaniu a analyzovaniu svojich emócií aj na úkor ich blízkych (Andary, Stolk, Klimidis, 2003). Aplikácia západného modelu riešenia emocionálnych problémov na ázijského klienta by teda mohla spôsobiť ešte väčší emocionálny stres. Taktiež smútok alebo utiahnutosť sa v našich podmienkach považuje za zvláštny, až patologický jav, zatiaľ čo napríklad v Iráne sú smutné osoby považované za ľudí s vnútornou hĺbkou (Good et al., 1985). Ani budhizmus nevníma depresiu alebo melancholickú náladu negatívne, ale ako prirodzenú súčasť života a prírody (Obeyesekere, 1985).

V záujme zabránenia sekundárnej traumatizácii je diagnostika psychického stavu MBS nesmierne dôležitá hneď v počiatočných fázach ich pobytu na Slovensku, avšak je nutné nepreceňovať klasické, západné diagnostické nástroje a spoľahnúť sa, naopak, na autentickú výpoveď samotného maloletého o tom, ako sa cíti a čo prežíva. Pri takomto rozhovore je, samozrejme, nevyhnutná prítomnosť

kvalifikovaného tlmočníka, ktorý je schopný tlmočiť aj kultúrne významy. Okrem toho, že takýmto spôsobom je možné predchádzať problémom spojeným s aplikáciou západných prístupov k riešeniu psychických ťažkostí, ktoré sme mali možnosť vidieť na vyššie uvedených príkladoch Ros a Samuela, môžeme tiež obmedziť nedorozumenia a napätie medzi klientom a poskytovateľom starostlivosti (či už je to sociálny pracovník, psychológ, vychovávateľ alebo opatrovník), ktoré vyplývajú z ich odlišností a možného vzájomného neporozumenia (Lee, 1996).

4.3. Podpora maloletých bez sprievodu na ceste k odolnosti

Práve vzhľadom na špecifickú zraniteľnosť a mimoriadne náročnú situáciu treba hľadať spôsoby, ako umožniť MBS nájsť cestu k odolnosti a zvládaniu záťaže, pričom sa domnievame, že táto úloha by mala byť v kompetencii personálu, ktorý je poverený starostlivosťou o MBS, teda opatrovník/čka, sociálni pracovníci a pracovníčky a vychovávatelia a vychovávateľky v detských domovoch a azylových zariadeniach. Odolnosť môžeme definovať ako dosiahnutie emocionálnej rovnováhy aj napriek pôsobeniu stresora (Betancourt a Khan, 2008). Predpokladom dosiahnutia odolnosti je podporné fyzické a emocionálne prostredie, ktoré je v prípade MBS v dôsledku nútej migrácie výrazne narušené, dalo by sa povedať, že až zničené, a preto by malo byť úlohou vyššie uvedených profesionálov pokúsiť sa vytvoriť takéto podmienky. Vzťah podpory s aspoň jedným dospelým môže pomôcť MBS pri vyrovnávaní sa s ich náročnou životnou situáciou, ako to preukázali Annan a Blattman (2006) v štúdiu ugandských detí, ktoré prežili vojnový konflikt. Tie deti, ktoré mali súdržné rodiny a sociálnu oporu, ľahšie zvládali emocionálnu a psychickú záťaž spôsobenú traumatickými zážitkami vojny. Veľký význam teda v starostlivosti o MBS nadobúda sociálna opora, ktorú im môže poskytnúť predovšetkým personál, ktorý s nimi prichádza do kontaktu každodenne. Treba však rozlišovať jednotlivé dimenzie sociálnej opory (Sherbourne a Stewart, 1991):

- inštrumentálna opora poskytuje pomoc pri vykonávaní nevyhnutných úloh;
- informačná opora zahŕňa poskytovanie informácií a poradenstva pri úspešnom vykonávaní každodenných úloh;
- emocionálna opora poskytuje starostlivosť a emocionálna útechu.

Dá sa povedať, že na Slovensku sa v starostlivosti o MBS kladie dôraz predovšetkým na prvé dve dimenzie sociálnej opory, zatiaľ čo emocionálna opora je do značnej miery zanedbávaná aj vzhľadom na vyťaženosť personálu a celkové nastavenie systému sociálnej starostlivosti. Inštitucionálna starostlivosť, ktorá je založená na poskytovaní nielen základnej starostlivosti, ale aj emocionálnej opory, však môže významne napomáhať zvládaniu záťaže u MBS tým, že funguje ako „náravník“ pri pôsobení záťažových situácií (Wolff, Fesseha, 1998; Cohen, McKay, 1984). Vnímanie dostupnosti sociálnej (emocionálnej) opory ovplyvňuje spôsob, akým jednotlivec vyhodnocuje záťažovú situáciu a svoje schopnosti zvládnuť ju. MBS, ktorí by teda mali dostatočnú oporu vo svojom okolí, by napríklad pozitívnejšie hodnotili svoje schopnosti zvládať náročné situácie.

4.4. Úloha a možnosti poskytovateľov starostlivosti

Osoby, ktoré sú zdrojom sociálnej (emocionálnej) opory môžu MBS napomáhať zvládať záťažové situácie viacerými spôsobmi, napríklad **poskytnutím alternatívnych interpretácií situácie alebo stratégií zvládania** (s odvolaním sa na skúsenosti iných MBS), či **zameriavaním pozornosti na pozitívne aspekty situácie a ich životov**. Ďalšími spôsobmi, ako poskytovať sociálnu oporu, môže

byť napríklad **prejavenie aktívneho záujmu o maloletého, spoluúčasti a empatie, rešpektovanie jeho autonómie, ocenenie jeho snahy o zvládnutie situácie** a podobne.

Odporúčanie:

Pri starostlivosti o MBS by sa mal klásť veľký dôraz na poskytovanie emocionálnej opory a nadviazovanie vzťahov dôvery medzi MBS a personálom povereným starostlivosťou o nich prostredníctvom dodržiavania nasledujúcich princípov:

- zameranie pozornosti MBS na pozitívne aspekty ich situácie,
- prejavenie aktívneho záujmu o MBS,
- prejavenie spoluúčasti a empatie,
- rešpektovanie MBS ako plnohodnotnej bytosti,
- vyjadrenie ocenenia snahy MBS o zvládnutie situácie,
- poskytnutie dostatočných možností na praktizovanie kultúrnych a náboženských tradícií, ak si to MBS želá.

4.4.1. Význam kultúry, viery a náboženstva pri zvládaní náročných situácií

Poskytovatelia starostlivosti o MBS by pri poskytovaní sociálnej opory svojim klientom nemali podceňovať **význam kultúrnych zdrojov pri zvládaní náročných situácií**. Ukázalo sa, že udržiavanie kultúrnych zvykov, tradícií a rituálov býva MBS vnímané ako významný zdroj sily pri vyrovnávaní sa so svojou situáciou. Možnosť zachovávať rôzne aspekty kultúry zabezpečuje MBS určitú kontinuitu medzi životom v krajine pôvodu a novým životom v neznámej spoločnosti. Hsu, Davies a Hansen (2004) napríklad priniesli zaujímavé zistenia o MBS z Kambodže, ktorí boli presídlení do Austrálie a USA, pričom niektoré z detí boli umiestnené do pestúnskej starostlivosti kambodžských rodín a iné do starostlivosti amerických a austrálskych rodín. Ukázalo sa, že deti, ktoré boli v amerických alebo austrálskych rodinách, a teda nemali prístup k svojej tradičnej kultúre, cítili určitý tlak, aby sa vzdali svojej kultúrnej identity a mali signifikantne väčšie problémy s adaptáciou na novú životnú situáciu, psychicky zotrvali v minulosti a pretrvávali u nich veľmi silné spomienky na traumatizujúce udalosti z krajiny pôvodu. Nostalgická časová orientácia je pritom spojená s výraznejšími prejavmi depresie. Na druhej strane, deti v pestúnskej starostlivosti kambodžských rodín hodnotili možnosť praktizovať svoje kultúrne tradície veľmi pozitívne. K tomu tiež patrí možnosť hovoriť svojím rodným jazykom a praktizovať náboženstvo, ktoré taktiež môže nadobúdať funkciu mosta medzi novým a starým životom. **Viera a náboženstvo** zostáva pre mnohých MBS jedným z mála stabilných prvkov v ich životoch aj napriek ostatným turbulentným zmenám. Viera v boha im zároveň umožňuje pripisovať udalostiam určitý zmysel a význam (boží zámer), vďaka čomu sa menej zamýšľajú nad negatívnymi skúsenosťami a nepátrajú po príčinách (Goodman, 2004). Orientácia na kultúrne zvyky a náboženstvo tak môže znižovať negatívne dopady rôznych strát (rodičov, priateľov, zázemia atď.) (Raghallaigh, Gilligan, 2010). MBS by preto mali mať čo najviac možností praktizovať svoje náboženstvo a kultúrne tradície a pri posudzovaní rozsahu týchto možností by sa malo vychádzať z preferencií ich samotných.

4.4.2. Úloha zmysluplných aktivít pri prekonávaní záťažových situácií

Zmysluplné aktivity taktiež pôsobia ako protektívny faktor pri prekonávaní záťažových situácií. K takýmto aktivitám môžeme v prípade MBS zaradiť predovšetkým jazykové vzdelávanie a pravidelnú školskú dochádzku, ktorá je hlavne v prípade MBS žiadajúcich o azyl starších ako 16

rokov problematická. Po podaní žiadosti o azyl sú MBS umiestnení v azylovom zariadení, a ak majú 16 rokov a viac, nevzťahuje sa na nich povinná školská dochádzka a počas azylového konania väčšinou nenavštevujú žiadne školy. Vzdelávanie by im však výrazne pomohlo pri rozvíjaní schopností potrebných pre samostatný život, čo by mohlo zvýšiť ich pocit kontroly nad situáciou, a teda aj pozitívne ovplyvniť hodnotenie situácie ako celku.

Raghallaigh a Gilligan (2010) identifikovali u MBS stratégiu zvládania stresu, ktorá sa môže zdať v istom zmysle paradoxná – **potláčanie emócií a vyhľadávanie rozptýlenia**. Ako bolo spomenuté vyššie, hovorenie o probléme a analyzovanie emócií nie je stratégia, ktorá je nevyhnutne efektívna vo všetkých kultúrach. Mnohí MBS nehovoria o svojich pocitoch a predchádzajúcich skúsenostiach jednak preto, že sa chcú vyhnúť nepríjemným pocitom a myšlienkam spojeným s týmito udalosťami, a jednak to môže súvisieť s kultúrnymi normami a pravidlami ohľadom odhaľovania svojho vnútorného prežívania pred cudzími ľuďmi. Preto by sme nemali MBS nútiť do rozhovorov, ale ponechať im vlastný priestor na vyjadrenie. Emóciám sa môžu vyhýbať aj vyhľadávaním aktivít, ktoré dostatočne zamestnávajú ich myseľ, a tak majú menej času cítiť sa osamelí alebo sa trápiť nad svojou situáciou. MBS sa snažia takýmto myšlienkam vyhýbať predovšetkým preto, že nie sú schopní zmeniť svoju situáciu. Voľnočasové aktivity preto môžu slúžiť ako vhodný nástroj zmiernenia negatívnych emócií, hoci je nutné poznamenať, že detské domovy a azylové zariadenia poskytujú vzhľadom na ich umiestnenie mimo miest či mestských centier veľmi limitované možnosti na vytváranie dostatočných príležitostí zapojiť MBS do aktivít. Takisto treba poznamenať, že takáto stratégia zvládania záťaže môže byť krátkodobou účinná, avšak z dlhodobej perspektívy nie je udržateľná, a preto by mala byť sprevádzaná aj inými stratégiami, predovšetkým vytvorením bezpečného a stabilného prostredia s dostupnou emocionálnou oporou.

4.5. Zhrnutie spôsobov poskytnutia podpory MBS na ceste zvládania ich náročnej situácie

Napriek mimoriadnej zraniteľnosti MBS alebo práve pre to je potrebné zamerať sa na spôsoby, ako im poskytnúť podporu na ceste zvládania ich náročnej situácie. **Psychologická starostlivosť by mala byť MBS dostupná neustále**, nielen v krízových situáciách, ktorým je možné predchádzať vhodným prístupom a starostlivosťou. Kľúčovú úlohu by v tomto procese mali zohrávať tí profesionáli, ktorí sú poverení každodennou starostlivosťou o MBS a majú teda tie najlepšie možnosti nadviazať vzťahy dôvery a poskytovať im oporu kedykoľvek. Tento text by mal slúžiť možno ako prvotná inšpirácia pre poskytovateľov starostlivosti MBS v tom, ako pristupovať k ich **vlastným interpretáciám svojho prežívania situácie**. Pri starostlivosti o MBS by sa rovnaká pozornosť mala venovať tak rizikovým faktorom, ako aj protektívnym faktorom a možnostiam posilňovania ich zdrojov zvládania záťaže, pričom cieľom by malo byť **poskytnutie efektívnej sociálnej opory** so všetkými jej dimenziami (inštrumentálna, informačná a emocionálna). **Bezpečné a stabilné prostredie, vzťah dôvery** s aspoň jedným dospelým a **akceptácia etnokultúrne špecifického prežívania** MBS by mali byť základom poskytovanej starostlivosti.

5. Návrhy vhodných postupov

V nasledujúcej kapitole by sme chceli venovať pozornosť niektorým vybraným oblastiam starostlivosti o MBS, ktoré považujeme za problematické. Okrem popisu aktuálneho stavu a problémových oblastí sa snažíme poukázať na úlohy a možnosti opatrovníka/poručníka MBS a poskytnúť akýsi návrh vhodného postupu v popisovaných situáciách tak, aby sa maximalizovala ochrana práv a oprávnených záujmov MBS. Nami navrhované postupy vychádzajú z analýzy možností, ktoré opatrovníkom/poručníkom poskytuje platná a účinná právna úprava, pričom zdôrazňujeme, že za východiskový právny predpis by mal byť vždy považovaný Dohovor OSN o právach dieťaťa a za východiskový princíp – princíp najlepšieho záujmu dieťaťa.

5.1. Umiestnenie MBS počas azylového konania

Každý MBS nájdený na území SR je umiestnený na základe predbežného opatrenia súdu¹³⁹ do detského domova určeného v predbežnom opatrení¹⁴⁰. Toto umiestnenie zodpovedá medzinárodným štandardom vzhľadom na to, že detský domov je zariadenie zákonom určené na ústavnú starostlivosť o deti. Podmienky starostlivosti o MBS v detskom domove sú upravené v zákone o SPOD a SK (viac k tomuto zákonu viď v kapitole 1.).

Problém z nášho pohľadu nastáva, keď MBS podá žiadosť o azyl. Podľa súčasne platnej legislatívy je totiž maloletý žiadateľ o azyl umiestnený v zariadení Migračného úradu MV SR na ubytovanie žiadateľov o azyl¹⁴¹. Zariadenia Migračného úradu MV SR slúžia na ubytovanie dospelých žiadateľov o azyl, to znamená, že maloletí žiadatelia o azyl bez sprievodu sú umiestnení v rovnakom zariadení s dospelými žiadateľmi o azyl.

Napriek tomu, že zákon o azyle predpokladá určité záruky pre maloletých žiadateľov o azyl, pokiaľ ide o ich ubytovanie v zariadeniach MÚ, konkrétne:

- ak ide o žiadateľa, na ktorého sa vzťahuje povinná školská dochádzka, je tento povinný navštevovať kurz slovenského jazyka;¹⁴²
- ministerstvo vytvorí v azylových zariadeniach vhodné podmienky na ubytovanie a starostlivosť pre MBS;¹⁴³ a
- osobitne sa podľa zákona umiestňujú maloleté a plnoleté osoby a MÚ pri umiestňovaní cudzinca v azylovom zariadení prihliada na jeho vek.¹⁴⁴

Prax však ukazuje, že uvedené zákonné ustanovenia sa neuplatňujú buď vôbec, alebo nedôsledne: Maloletí žiadatelia o azyl sú pravidelne umiestňovaní na spoločných izbách s dospelými osobami. Toto je však v rozpore tak s ustanoveniami Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj Prijímacej smernice EÚ, ktorá upravuje podmienky na prijímanie žiadateľov o azyl. Oba tieto právne záväzné dokumenty

¹³⁹ Vydaného podľa §75a OSP

¹⁴⁰ V súlade s Internou normou ÚPSVaR je týmto detským domovom v prípade MBS chlapcov Detský domov pre maloletých bez sprievodu Horné Orechové a v prípade MBS dievčat Detský domov v Medzilaborciach. V prípade, že uvedené detské domovy nemôžu z kapacitných alebo iných dôvodov dieťa prijať, môže byť súdom na návrh miestne príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny určený pre predbežné umiestnenie iný detský domov.

¹⁴¹ Zákon o azyle a zákon o SPOD a SK

¹⁴² §23 ods. 3 písm. f) zákona o azyle

¹⁴³ §39 ods. 1 zákona o azyle; zákon ďalej nešpecifikuje, čo sa myslí „vhodnými podmienkami“

¹⁴⁴ §39 ods. 2 zákona o azyle

požadujú umiestnenie detí v zariadeniach „vhodných pre starostlivosť o deti“¹⁴⁵, resp. „špecializovaných na poskytnutie ubytovania pre maloletých“ alebo „vhodných pre maloletých“.¹⁴⁶ Pri výbere takéhoto vhodného umiestnenia navyše treba brať ohľad na kontinuitu vo výchove dieťaťa a umiestnenie by počas pobytu MBS v hostiteľskom štáte malo byť obmedzené na prípady, keď je takáto zmena v najlepšom záujme dieťaťa.¹⁴⁷ Umiestnenie MBS s dospelými so sebou prináša vážne riziká. Dieťaťu umiestnenému v izbe s cudzími dospelými veľmi ľahko hrozí, že sa stane obeťou zneužívania alebo sa dostane do kontaktu s návykovými látkami (napr. alkohol, cigarety,...).¹⁴⁸ Okrem toho je pri umiestnení MBS v zariadeniach pre dospelých žiadateľov s pomerne voľným režimom pohybu zvýšené riziko, že sa k dieťaťu ľahko dostanú obchodníci s ľuďmi či prevádzací.¹⁴⁹ Komisia EÚ v Akčnom pláne EÚ týkajúcom sa MBS „zdôrazňuje, že MBS by mali byť od okamihu ich nájdania oddelení od dospelých, aby tak boli chránení a aby boli prerhnuté ich kontakty s obchodníkmi s ľuďmi a s prevádzací a predchádzalo sa tak ich reviktimizácii“.¹⁵⁰ Prijímacia smernica síce v čl. 19 ods. 2 uvádza, že „neplnoleté osoby bez sprievodu, ktoré sú staršie ako 16 rokov, v ubytovacích strediskách pre dospelých žiadateľov o azyl“ domnievame sa však, že takéto umiestňovanie je v rozpore tak s Dohovorom o právach dieťaťa, ktorý sa týka všetkých detí (do dosiahnutia veku plnoletosti), ako aj s uvedeným Akčným plánom EÚ. Program odlúčených detí v Európe vo svojom Návrhu vhodného postupu tiež uvádza, že „odlúčené deti nad 16 rokov, ktoré nie sú umiestnené v rodinách, by mali byť umiestnené vo vhodných ubytovacích zariadeniach a nemôže s nimi byť zaobchádzané ako s de facto dospelými a nemôžu byť umiestnení v zariadení alebo prijímacom centre pre dospelých“.¹⁵¹

Zariadenia Migračného úradu MV SR „nie sú zariadeniami, kde sa vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí, nepracujú v nich osoby, ktoré by boli dostatočne kvalifikované na prácu s MBS, prakticky tak dochádza k zanedbaniu (aj keď netvrdíme, že ide o úmysel) výchovy a ochrany MBS, sťaženiu kontaktu s opatrovníkom/poručníkom a narušeniu procesu integrácie MBS“.¹⁵²

Ďalším závažným problémom v starostlivosti o MBS v zariadeniach Migračného radu MV SR je prístup k vzdelaniu. Je síce pravda, že v azylových zariadeniach majú žiadatelia možnosť navštevovať kurz slovenského jazyka, maloletým žiadateľom starším ako 16 rokov však nie je zabezpečená povinná školská dochádzka a nie sú umiestnení do príslušného ročníka základnej alebo strednej školy. Azylové konanie, a teda umiestnenie MBS v zariadení Migračného úradu MV SR, môže v niektorých prípadoch trvať aj viac ako rok.¹⁵³ MBS v zariadení MÚ v podstate len čaká na vydanie rozhodnutia

¹⁴⁵ Čl. 20 ods. 3 Dohovoru o právach dieťaťa

¹⁴⁶ Čl. 19 ods. 3 Prijímacej smernice

¹⁴⁷ Body 39 a 40 Všeobecného komentára Výboru OSN pre práva dieťaťa. Viac k tomu pozri v časti „Medzinárodný a európsky rámec ochrany MBS“

¹⁴⁸ FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe.* 2009, str. 57

¹⁴⁹ Poukazujeme aj na čl. 27 Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý upravuje právo dieťaťa na životnú úroveň potrebnú na jeho telesný, duševný, mravný a sociálny rozvoj.

¹⁵⁰ Str. 9 Akčného plánu

¹⁵¹ SCEP. Návrh vhodného postupu, 4. Revidované vydanie, 2010, str. 28

¹⁵² FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe.* 2009, str. 57 – 58

¹⁵³ Migračný úrad MV SR má 90 dní na vydanie rozhodnutia v azylovom konaní. V prípade podania opravného prostriedku (lehota na podanie ktorého je 30 dní) proti rozhodnutiu o neudelení azylu na krajský súd (Bratislava/Košice) má tento ďalších 90 dní na vydanie rozhodnutia. V prípade neúspechu na krajskom súde OSP umožňuje podať odvolanie na Najvyšší súd SR do 15 dní. Podľa zákona o azyle má Najvyšší súd SR 60

a dva-, resp. trikrát do týždňa navštevuje kurz slovenského jazyka, ktorý je navyše veľmi základný a nie je prispôbený jeho individuálnym potrebám, nezohľadňuje jeho stupeň dosiahnutého vzdelania či schopnosti a plány do budúcnosti; nejde o prípravu na ďalšie štúdium.

Právo na vzdelanie je zaručené Dohovorom o právach dieťaťa.¹⁵⁴ Ako už je uvedené v inej časti tejto príručky¹⁵⁵ Výbor OSN pre práva dieťaťa v bode 41 Všeobecného komentára č. 6 k Dohovoru uvádza, že „každé dieťa bez sprievodu musí mať v hostiteľskej krajine neobmedzený prístup k vzdelaniu bez ohľadu na svoj právny status. Dieťa bez sprievodu, resp. odlúčené dieťa má byť zaregistrované vo vhodnej škole čo najrýchlejšie a dostať asistenciu, aby boli jeho vzdelávacie možnosti maximalizované.“ Prijímacia smernica upravuje, že „prístup do vzdelávacieho systému sa nesmie odložiť o viac ako tri mesiace od dátumu podania žiadosti o azyl maloletou osobou“.¹⁵⁶ Aj podľa školského zákona by MBS mali byť zaradení do príslušného ročníka základnej alebo strednej školy po zistení úrovne ich doterajšieho vzdelania a ovládania štátneho jazyka najneskôr do troch mesiacov od ich umiestnenia v detskom domove pre MBS.¹⁵⁷

Domnievame sa, že zákonné umožnenie umiestnenia MBS v zariadeniach MÚ, ktoré nie sú zariadeniami starostlivosti o deti, a v ktorých sa nevykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí ani v nich nie je zamestnaný pedagogický či iný personál s kvalifikáciou v oblasti starostlivosti o deti, sú v rozpore s medzinárodnými a európskymi normami a predovšetkým s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa. **Súčasnne platná právna úprava sa musí zmeniť tak, aby nebolo možné umiestňovať MBS žiadajúcich o azyl do iných zariadení, ako sú zariadenia starostlivosti o deti, teda detské domovy.**

Dokiaľ sa uvedená právna úprava nezmení, **odporúčame**, pokiaľ ide o umiestňovanie MBS počas azylového konania, nasledovný postup:

Migračný úrad MV SR môže podľa zákona o azyle povoliť žiadateľovi o azyl pobyt mimo pobytového tábora na základe jeho písomnej žiadosti, a to vtedy, ak a) je schopný uhradiť si všetky výdavky spojené s pobytom mimo pobytového tábora z vlastných prostriedkov alebo ak b) štátny občan SR s trvalým pobytom na území SR alebo cudzinec s povolením na pobyt na území SR predloží písomné čestné vyhlásenie o tom, že zabezpečí ubytovanie žiadateľa a úhradu všetkých výdavkov spojených s jeho pobytom na území SR.¹⁵⁸

Zastávame názor, že uvedené ustanovenie sa vzťahuje aj na MBS s tým rozdielom, že žiadosť o povolenie na pobyt mimo pobytový tábor, teda žiadosť o tzv. dlhodobú priepustku si MBS síce nemôže podať osobne (keďže je maloletý), ale môže ju zaňho podať jeho opatrovník, resp. poručník.

Po druhé, zastávame názor, že písomné čestné vyhlásenie o zabezpečení ubytovania a úhrade výdavkov spojených s pobytom žiadateľa na území SR možno v prípade MBS nahradiť rozhodnutím

---

dni na vydanie rozsudku. V prípade, že je prípad opätovne vrátený na Migračný úrad MV SR, tento má znovu 90 dní na nové rozhodnutie. Celý popísaný proces trvá viac než rok, a to aj za predpokladu, že uvedené orgány dodržia zákonom stanovené lehoty, resp. lehotu nepredĺžia.

¹⁵⁴ Čl. 28 – 32

¹⁵⁵ Kapitola 2. Medzinárodný a európsky rámec ochrany MBS

¹⁵⁶ Čl. 10 ods. 2 Prijímacej smernice

¹⁵⁷ § 146 ods. 4 Školského zákona

¹⁵⁸ § 22 ods. 3 zákona o azyle

súdu o umiestnení MBS v detskom domove, kde mu bude jednak zabezpečené ubytovanie a jednak mu budú uhradené všetky výdavky spojené s jeho pobytom v SR.

Podľa nášho názoru by opatrovník/poručník maloletého žiadateľa o azyl bez sprievodu mal podať na súd okamžite po podaní vyhlásenia návrh na umiestnenie dieťaťa v detskom domove. Súd rozhoduje o výchove maloletých detí v rámci starostlivosti súdu o maloletých,¹⁵⁹ avšak s ohľadom na čo najrýchlejšie zabezpečenie umiestnenia maloletého žiadateľa o azyl bez sprievodu v detskom domove počas azylového konania, **navrhujeme podať súdu návrh na vydanie predbežného opatrenia podľa § 75a OSP z dôvodu, že „priaznivý vývoj dieťaťa je vážne ohrozený alebo narušený“**. Vzhľadom na vyššie uvedené závažné obavy a riziká spojené s umiestnením MBS do zariadenia Migračného úradu MV SR spolu s dospelými žiadateľmi o azyl sa domnievame, že je namieste tvrdenie, že ide o vážne ohrozenie priaznivého vývoja dieťaťa.

Na základe takto vydaného rozhodnutia, resp. predbežného opatrenia súdu by potom opatrovník/poručník mal okamžite podať na Migračný úrad MV SR žiadosť o vydanie dlhodobej priepustky maloletému žiadateľovi o azyl, teda **povolenia na pobyt mimo tábora, a to na celé obdobie trvania azylového konania**.

Ako už bolo uvedené v iných častiach tejto príručky, je povinnosťou opatrovníka/poručníka dohliadať na priaznivý psychický a fyzický vývoj dieťaťa a zabezpečiť, aby všetky opatrenia, ktoré sa MBS týkajú, boli v jeho najlepšom záujme. Preto považujeme za povinnosť opatrovníka/poručníka postupovať vyššie uvedeným spôsobom s cieľom zabezpečiť, že MBS je umiestnený na bezpečnom mieste vhodnom pre jeho priaznivý duševný a fyzický vývoj, kde mu je zabezpečená adekvátna starostlivosť, ochrana a prístup k vzdelaniu.

Zároveň navrhujeme opatrovníkom/poručníkom, aby do času, kým MBS nie je umiestnený v detskom domove, ale sa nachádza v zariadení Migračného úradu MV SR, vykonávali **dohľad nad podmienkami, v ktorých sa MBS nachádza**, predovšetkým či je umiestnený oddelenie od dospelých žiadateľov o azyl; či dostáva stravu adekvátnu jeho veku, pohlaviu a zdravotnému stavu; či mu je poskytovaná zdravotná starostlivosť v takom rozsahu, aby bola dosiahnutá „najvyššia možná úroveň zdravotného stavu“ dieťaťa¹⁶⁰, či nie je vystavený potenciálnym rizikám či zlým vplyvom (obchodovanie, prevádzacstvo, ohrozovanie zo strany dospelých žiadateľov o azyl; negatívne vplyvy drog či alkoholu a pod.) a či navštevuje kurz slovenského jazyka. Tento dohľad by nemal byť realizovaný len komunikáciou so zamestnancami príslušného zariadenia, ale aj komunikáciou so samotným MBS, ak je to potrebné s pomocou tlmočníka. Opatrovník/poručníka by tiež mal vykonávať **pravidelné osobné návštevy zariadenia MÚ, v ktorom je dieťa umiestnené**.¹⁶¹ Dieťa by malo mať k dispozícii kontaktné údaje na opatrovníka/poručníka, aby ho mohlo kontaktovať kedykoľvek v prípade ohrozenia, problému či naliehavej potreby.

---

¹⁵⁹ § 176 a nasl. OSP

¹⁶⁰ Čl. 24 Dohovoru o právach dieťaťa; poskytnutie len „neodkladnej zdravotnej starostlivosti“ maloletému žiadateľovi o azyl, ako to predpokladá § 22 ods. 5 zákona o azyle, je v rozpore s Dohovorom o právach dieťaťa; každé dieťa nachádzajúce sa na území zmluvného štátu dohovoru má podľa uvedeného článku „právo na dosiahnutie najvyššej možnej úrovne zdravotného stavu a na využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení“, a to bez ohľadu na svoj právny status či občianstvo

¹⁶¹ Tu poukazujeme aj na čl. 25 Dohovoru o právach dieťaťa, kde je ustanovené právo dieťaťa umiestneného do zariadenia s cieľom zabezpečiť starostlivosť, ochranu alebo liečenie, pravidelné zaobchádzania s dieťaťom a všetky ďalšie okolnosti spojené s jeho umiestnením

5.2. Včasnosť prvého rozhovoru s MBS

Ako sme už uviedli v predchádzajúcich kapitolách našej príručky, MBS sú veľmi zraniteľnou skupinou detí, majú zvýšenú zraniteľnosť vo vzťahu k rôznym rizikám ovplyvňujúcim ich život, vrátane zvýšeného rizika (v porovnaní s inými deťmi, ako aj v porovnaní s dospelými migrantmi) stať sa obeťou obchodovania s ľuďmi, prevádzkačstva, vykorisťovania na účely nelegálnej práce, sexuálneho či iného zneužívania a ďalších foriem násilia páchaného na deťoch. V súlade s čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa je povinnosťou štátov chrániť právo detí na život, zachovanie života a rozvoj, a čl. 19 Dohovoru zasa ustanovuje ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním, zanedbávaním alebo nedbalým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním, vrátane sexuálneho zneužívania, pričom podľa Výboru OSN pre práva dieťaťa túto povinnosť treba chápať aj ako ochranu detí pred násilím a vykorisťovaním, a to v najširšom možnom rozsahu.¹⁶² Táto povinnosť zahŕňa aj včasné odhalenie potenciálnych riziká a predchádzanie uvedeným formám násilia a zneužívania detí.

Je preto podľa nášho názoru nevyhnutné, aby opatrovník, resp. kým nie je súdom ustanovený opatrovník, tak príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí,¹⁶³ vykonal **prvý rozhovor s MBS čo najskôr po jeho príchode do detského domova**, aby tak mohol včas odhaliť dôvody migrácie dieťaťa a jeho plány do budúcnosti a vysvetliť MBS, aká ochrana a starostlivosť sa mu dostane v SR. Toto vysvetlenie by malo zahŕňať informácie o tom, čo je detský domov; kto je opatrovník; že MBS na Slovensku nemožno zaistiť ani ho zo SR vyhostiť, teda proti vôli MBS vrátiť do krajiny pôvodu; aké sú právne možnosti riešenia pobytu MBS v SR v prípade, že nedôjde k zlúčeniu MBS s jeho rodinou. Dieťa si tak vytvorí aspoň základný obraz o tom, aké možnosti má na Slovensku, a ak sa napr. aj napriek tomu rozhodne opustiť územie SR, pôjde o informované rozhodnutie a nie o útek zo strachu pred tým, čo s ním bude, ak zostane v SR.¹⁶⁴ Hoci, samozrejme, úteku MBS z detského domova, ak sa raz rozhodne pokračovať v ceste do cieľovej krajiny, nemôže zabrániť ani opatrovník či sociálny pracovník orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, domnievame sa však, že je jeho povinnosťou podľa čl. 3 (ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa), čl. 6 (povinnosť zabezpečiť v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj), čl. 19 (ochrana pred zneužívaním, násilím a vykorisťovaním) a čl. 22 (prijatie potrebných opatrení, aby dieťa, ktoré žiada/chce žiadať o postavenie utečenca dostalo potrebnú ochranu a humanitárnu pomoc pri využívaní svojich práv¹⁶⁵) Dohovoru o právach dieťaťa, pokúsiť sa úteku či zmiznutiu MBS predísť vzhľadom na riziká, ktoré sú

---

¹⁶² Všeobecný komentár č. 6 k Dohovoru (viac podrobností vid' v časti Medzinárodný a európsky rámec ochrany práv MBS)

¹⁶³ V súlade so zákonným splnomocnením na výkon neodkladných úkonov v záujme dieťaťa, ktoré im je udelené ustanovením § 29 ods. 1 písm. a) zákona o sociálnoprávnej ochrane detí

¹⁶⁴ Ako vyplynulo aj z realizovaných rozhovorov s bývalými MBS, mnohí trpeli práve nedostatkom informácií po príchode do SR, nevedeli čo s nimi bude, či nebudú vyhostení alebo zaistení, aké možnosti majú, že môžu študovať, že sú v bezpečí a nútený návrat im nehrozí a pod.

¹⁶⁵ Vzhľadom na to, že MBS sú potenciálni maloletí utečenci, treba k nim tak pristupovať od začiatku a vykonať podrobný a dôverný rozhovor s cieľom zistiť všetky dôvody odchodu z domova a z krajiny pôvodu, aby tak mohol opatrovník zodpovedne vyhodnotiť, či ide o dieťaťa majúce dôvody na podanie žiadosti o medzinárodnú ochranu, alebo nie; dokiaľ opatrovník nedospeje na základe podrobnej analýzy príbehu MBS, a prípadne aj po porade s právnikom, k záveru o opaku, treba na každého MBS hľadieť ako na maloletého utečenca, pretože existuje veľká pravdepodobnosť (aj s ohľadom na krajiny pôvodu MBS prichádzajúcich na územie SR), že ním aj skutočne je.

s takýmto útekom či zmiznutím z detského domova spojené. Preto by prvý rozhovor s MBS mal zahŕňať aj **upozornenie dieťaťa na riziká spojené s migráciou detí**.¹⁶⁶

Interná norma UPSVR hovorí na str. 9 o odporúčanej adaptačnej fáze minimálne dva týždne, a že až po jej uplynutí by mal opatrovník v spolupráci s detským domovom zhodnotiť, ktoré z možností riešenia bude sledovať najlepší záujem dieťaťa. S tým súhlasíme a dokonca si myslíme, že dieťa môže potrebovať ešte viac času ako dva týždne, aby sa otvorilo, nadobudlo dôveru, porozprávalo pravdivo celý svoj príbeh, a aby tak bol opatrovník schopný určiť, ktoré z možných právnych riešení situácie je v najlepšom záujme dieťaťa. Rešpektovanie adaptačnej fázy však nebráni včasnemu vykonaniu prvého informačného stretnutia s MBS. Ideálne podľa nášho názoru by bolo vykonať prvý rozhovor s MBS ešte počas jeho pobytu v karanténnej časti domova. Ak to však z dôvodu opatrení súvisiacich s ochranou zdravia pri práci nie je možné, odporúčame vykonať rozhovor **najneskôr v prvý pracovný deň po umiestení dieťaťa v bytovej časti detského domova**, a to z dôvodu, aby bolo zaručené, že každý MBS dostane relevantné informácie ešte pred opustením (útekom, zmiznutím) detského domova. Súčasťou týchto informácií by malo byť poskytnutie kontaktných údajov na organizácie v SR a v iných krajinách EÚ,¹⁶⁷ ktoré môžu MBS pomôcť v prípadoch obchodovania s ľuďmi a ďalšie organizácie poskytujúce pomoc deťom či migrantom, vrátane nonstop liniek pomoci (pre deti, obchodované osoby, ženy a pod.).¹⁶⁸

Ako hlavné funkcie prvého informačného stretnutia s MBS vidíme:

- preventívna: prevencia rizík spojených s detskou migráciou,
- identifikačná: možná identifikácia dieťaťa ako obeť (obchodovania s ľuďmi, prevádzachta, sexuálneho násillia, príp. obeť inej formy násillia či vykorisťovania),
- informačná: poskytnutie vyššie uvedených relevantných informácií dieťaťu, aby MBS vedel spraviť informované rozhodnutie,
- spoznávacía: nadviazanie prvého kontaktu s dieťaťom, vytvorenie si prvotného obrazu o MBS a jeho situácii; prvý krok na vytvorenie vzťahu dôvery.¹⁶⁹

5.3. Azylový pohovor

Najdôležitejšou fázou azylového konania je vstupný pohovor, počas ktorého je MBS povinný uviesť pravdivo a úplne všetky požadované údaje a informácie potrebné na rozhodnutie o žiadosti o udelenie azylu.¹⁷⁰ Pri vstupnom pohovore sa vyplňuje tzv. dotazník žiadateľa o udelenie azylu, ktorý je ako príloha súčasťou zákona o azyle.¹⁷¹ Je dôležité, aby počas vstupného pohovoru žiadateľ o azyl uviedol vyčerpávajúco všetky dôvody svojej žiadosti o azyl, pretože vo väčšine prípadov sa v azylovom

---

¹⁶⁶ Vráťane informácií o hrozbách spojených s nelegálnou prácou; mnohí MBS cestujú do západnej Európy z dôvodu, že ich tam poslali rodičia, aby zarobili peniaze a posielali ich domov alebo im tam niekto sľúbil prácu za vysokú odmenu, alebo len chcú skúsiť šťastie, avšak nemusia poznať nástrahy s tým spojené (odňatie cestovných dokladov, práca v neľudských podmienkach, nútenie splácať dlh za cestu či vybavenie práce, sexuálne či iné zneužívanie a pod.)

¹⁶⁷ Predovšetkým v krajinách, ktoré patria medzi najčastejšie destinácie MBS, ale aj v tranzitných krajinách na ceste do krajín destinácie

¹⁶⁸ Tzv. „hotlines“ alebo „emergency call numbers“

¹⁶⁹ Rady by sme ešte upozornili na nevyhnutnosť komunikácie v MBS v jazyku, ktorému rozumie, teda vo väčšine prípadov za účasti kvalifikovaného tlmočníka

¹⁷⁰ § 4 ods. 1 zákona o azyle

¹⁷¹ Príloha 2 zákona o azyle

konaní uskutočňuje len tento jeden pohovor.¹⁷² Vzhľadom na to, že v azylovom konaní zväčša nie sú k dispozícii iné dôkazy ako výpovede samotného žiadateľa o azyl a objektívne informácie o krajine pôvodu, môže mať vstupný pohovor pre výsledok azylového konania zásadný význam.

Pohovor s MBS, ktorého na území Slovenskej republiky nesprevádza zákonný zástupca, možno vykonať len za prítomnosti jeho opatrovníka; opatrovník musí mať pred vykonaním pohovoru možnosť informovať MBS o význame a možných dôsledkoch pohovoru a na pohovor ho pripraviť.¹⁷³

Úlohu opatrovníka/poručníka počas azylového pohovoru, či už ide o vstupný pohovor, alebo následné doplňujúce pohovory, vnímame ako veľmi dôležitú, a to z nasledovných dôvodov:

- opatrovník/poručník vystupuje počas pohovoru ako ochranca práv dieťaťa, t. j. má možnosť zasiahnuť v prípade, že má napr. pocit, že sa pohovor nevedie spôsobom zohľadňujúcim vek a rozumovú vyspelosť MBS; ak má pocit, že MBS je vyčerpaný dlhým pohovorom a potrebuje prestávku; môže namietať proti spôsobu kladenia otázok dieťaťu a pod.
- opatrovník/poručník je, resp. by mal byť osoba, ku ktorej má MBS dôveru, a preto je jeho prítomnosť dôležitá pre MBS aj z psychologického hľadiska; MBS poskytuje oporu a zabezpečuje, aby bola atmosféra pohovoru priateľská a dieťa bolo schopné sa uvoľniť a otvoriť;
- opatrovník/poručník pozná príbeh dieťaťa (jeho dôvody žiadosti o azyl, opustenia krajiny pôvodu, strachu z návratu a pod.), jeho úlohou počas pohovoru preto je aj sledovať, či MBS, napr. v dôsledku stresu alebo strachu, nezabudne niektorú dôležitú skutočnosť svojej žiadosti uviesť a v prípade, že sa to stane, má opatrovník/poručník na túto skutočnosť povereného pracovníka Migračného úradu MV SR upozorniť, resp. položiť MBS v závere pohovoru doplňujúcu otázku/otázky, ktorými sa MBS na danú skutočnosť dopýta, a tým zabezpečiť, že bude táto skutočnosť v dotazníku zaznamenaná.

Z uvedených dôvodov sa domnievame, že je nevyhnutné, aby sa na azylovom pohovore zúčastnil pracovník ÚPSVaR poverený vykonávaním opatrovníckych/poručníckych úkonov osobne. Udelenie plnej moci na účasť na azylovom pohovore inému ÚPSVaR považujeme za nesprávny postup, ktorý je v rozpore s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa, a to predovšetkým z nasledovných dôvodov:

- sociálny pracovník splnomocneného ÚPSVaR dieťa nepozná; naše zistenia z terénneho výskumu ukazujú, že sa s ním stretne až na pohovore a maloletému ho predstaví pracovník Migračného úradu MV SR, teda dieťa vôbec nerozumie úlohe tejto osoby počas pohovoru a nevníma ho ako svoju oporu a dôverníka;
- tento pracovník taktiež nemá žiadne informácie o príbehu dieťaťa a dôvodoch jeho žiadosti o azyl, a preto nevie prípadne dieťaťu klásť podporné doplňujúce otázky alebo upozorniť pracovníka MÚ vedúceho pohovor na dôležité skutočnosti, ktoré MBS opomenul uviesť.

Zároveň odporúčame, aby opatrovníci/poručníci využívali zákonom o azyly udelenú možnosť informovať MBS o význame a možných dôsledkoch pohovoru a na pohovor ho pripraviť. Podľa nášho názoru by bolo vhodné v rámci tejto prípravy MBS ukázať dotazník k vstupnému pohovoru, ktorý, ako je uvedené vyššie, tvorí prílohu zákona o azyly, aby MBS mal predstavu o otázkach, na ktoré sa ho poverený pracovník Migračného úradu MV SDR bude počas pohovoru pýtať.

¹⁷² Podľa § 6 ods. 1 zákona o azyl má pracovník MÚ možnosť uskutočniť pohovor, resp. doplňujúci pohovor, avšak tento neuskutoční, „ak je možné vydať rozhodnutie na základe vstupného pohovoru“

¹⁷³ § 6 ods. 6 zákona o azyly

Podľa zákona o azyle, Migračný úrad MV SR zabezpečí vedenie pohovoru osobou spôsobilou zohľadniť osobné pomery žiadateľa, vrátane jeho pôvodu, pohlavia a veku a pri maloletej osobe sa prihliada na vek a stupeň rozumovej a vôľovej vyspelosti maloletého.¹⁷⁴ V praxi sa však často stáva, že pracovník Migračného úradu MV SR, ktorý vedie pohovor, a pracovník Migračného úradu MV SR, ktorý je poverený rozhodovaním žiadosti o azyl, je rozdielna osoba. Môže sa tak napr. stať, že osoba vedúca pohovor je opačného pohlavia ako MBS (napr. pracovník je muž a maloletá je mladá žena/dieťa) alebo opatrovník/poručník môže mať z iného dôvodu pocit, že pri pohovore nie je dostatočne zohľadnený vek, pôvod, pohlavie alebo rozumová vyspelosť MBS, čo môže taktiež namietat' a žiadať vykonanie nového alebo doplňujúceho pohovoru.

Po ukončení pohovoru má žiadateľ o azyl (za pomoci tlmočníka) a v prípade MBS aj jeho opatrovník/poručník právo prečítať si dotazník zo vstupného pohovoru (alebo zápisnicu z doplňujúceho pohovoru) a vznášať k jeho obsahu námietky a požadovať doplnenia či pozmenenie obsahu dotazníka/zápisnice v prípade, že tento nezodpovedá odpovediam žiadateľa. Opatrovník/poručník by si mal preto pozorne uvedený dotazník/zápisnicu prečítať a trvať na úpravách tak, aby obsah zodpovedal skutočnej výpovedi maloletého žiadateľa o azyl.

Dôležitú úlohu opatrovníka/poručníka počas pohovoru vidíme aj v sledovaní tlmočenia. Opatrovník/poručník síce nerozumie jazyku, do ktorého tlmočník tlmočí, avšak môže sledovať interakciu MBS s tlmočníkom; či MBS rozumie prizvanému tlmočníkovi; či tlmočník vystupuje profesionálne, t. j. či nekomentuje odpovede MBS a nevsúva do tlmočenia svoje vlastné názory a postoje a pod. Kvalita tlmočenia môže mať zásadný význam pre zaznamenané výpovede maloletého žiadateľa.¹⁷⁵

Naše základné odporúčania vo vzťahu k azylového pohovoru sú preto nasledujúce:

- osobná účasť opatrovníka/poručníka na azylovom pohovore bez ohľadu na to, či ide o vstupný, alebo doplňujúci pohovor¹⁷⁶;
- dôsledná príprava MBS na pohovor pred samotným pohovorom;
- využívanie práva vznášať námietky a uvádzať doplňujúce informácie alebo klásť doplňujúce otázky počas pohovoru, ak to opatrovník/poručník považuje za potrebné¹⁷⁷;
- sledovanie duševného rozpoloženia MBS a zabezpečenie jeho/jej pohody počas pohovoru;
- pozorovanie interakcie MBS s pracovníkom Migračného úradu MV SR povereným vedením pohovoru, ako aj interakcie s tlmočníkom a profesionalita vystupovania tlmočníka;
- dôkladné prečítanie si dotazníka/zápisnice z pohovoru pred jeho/jej podpísaním;
- žiadanie doplňujúceho pohovoru, ak opatrovník/poručník po vstupnom pohovore zistí, že MBS neuviedol skutočnosť/skutočnosti, ktoré by mohli byť dôležité pre posúdenie žiadosti o azyl.

---

¹⁷⁴ § 6 ods. 4 a 5 zákona o azyle

¹⁷⁵ Ku kvalite tlmočenia a k právnym dôsledkom tlmočenia odporúčame nasledovné publikácie Ligy za ľudské práva: TUŽINSKÁ, H.: *Komunikácia s cudzincami: právne dôsledky tlmočenia*. Porovnanie praktík v krajinách V4: v Poľsku, v Maďarsku, v Česku, na Slovensku a na Ukrajine, júl 2011, Bratislava; a TUŽINSKÁ, H.: *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnológie vo vedení a tlmočení interview s imigrantmi*. Bratislava : Stimul, 2010, druhé doplnené vydanie; obidve publikácie je možné stiahnuť na webovej stránke Ligy za ľudské práva: <http://hrl.sk/pages/publications>

¹⁷⁶ O účasti opatrovníka na pohovore hovorí aj Výbor OSN pre práva dieťaťa v Komentári č. 6 (viď kapitolu 2.)

¹⁷⁷ Toto právo dáva opatrovníkovi napr. aj čl. 17 Procedurálnej smernice (viď kapitolu 2.)

5.4. Opravné prostriedky v azylovom konaní

Všeobecný komentár č. 6 Výboru OSN pre práva dieťaťa hovorí o tom, že MBS má byť zaručená možnosť súdneho preskúmania rozhodnutia, rovnako ako by mal byť MBS zabezpečený prístup k bezplatnému právnomu zastúpeniu.¹⁷⁸ Právo na súdne preskúmanie rozhodnutia orgánu verejnej správy zakotvuje aj Ústava Slovenskej republiky.¹⁷⁹ Právo podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu Migračného úradu MV SR v azylovom konaní ustanovuje tak Procedurálna smernica, ako aj zákon o azyle. Okrem práva na súdne preskúmanie rozhodnutia Migračného úradu MV SR poukazujeme na právo MBS na zohľadnenie jeho názorov vo všetkých rozhodnutiach, ktoré sa ho týkajú, a na princíp najlepšieho záujmu dieťaťa.¹⁸⁰

Proti rozhodnutiu Migračného úradu MV SR o neudelení azylu, odňatí azylu, nepredložení doplnkovej ochrany a zrušení doplnkovej ochrany možno podať opravný prostriedok na krajský súd (Bratislava/Košice) do 30 dní od doručenia rozhodnutia; podanie opravného prostriedku má odkladný účinok. Proti rozhodnutiu, ktorým bola žiadosť o udelenie azylu zamietnutá ako nepripustná, možno podať opravný prostriedok na krajský súd (Bratislava/Košice) do 20 dní od jeho doručenia; podanie opravného prostriedku nemá odkladný účinok, ak súd nerozhodne inak.

O opravnom prostriedku rozhodne krajský súd do 90 dní odo dňa doručenia opravného prostriedku. Proti rozsudku krajského súdu je možné podať odvolanie na Najvyšší súd Slovenskej republiky. O odvolaní proti rozsudku krajského súdu rozhodne Najvyšší súd Slovenskej republiky do 60 dní od predloženia veci odvolaciemu súdu.

Vzhľadom na to, že príprava opravného prostriedku, ako aj následné zastupovanie v konaní pred súdom si vyžadujú komplexnú znalosť azylového práva, vrátane foriem prenasledovania typických pre deti,¹⁸¹ odporúčame, aby sa opatrovník/poručník dal zastúpiť kvalifikovaným právnikom.

Zároveň zastávame názor, že aj po doručení rozhodnutia o poskytnutí doplnkovej ochrany opatrovníkovi/poručníkovi je potrebné, aby sa zväžilo prípadné súdne preskúmanie rozhodnutia MÚ vo výrokovej časti o neudelení azylu. Ak sa opatrovník/poručník rozhodne nepodať opravný prostriedok, môže sa v budúcnosti stať, že MBS po dovŕšení plnoletosti opäť podá vyhlásenie, ktorým bude žiadať o azyl alebo doplnkovú ochranu, avšak Migračný úrad MV SR sa touto žiadosťou už nebude musieť zaoberať v jej merite, ale bude oprávnený vydať rozhodnutie o zastavení konania z dôvodu, že v konaní o azyle sa už právoplatne rozhodlo o tom, že sa MBS neudeľuje azyl a skutkový stav sa podstatne nezmenil. Preto je nevyhnutné, aby sa opatrovník/poručník vždy poradil s právnikom, ktorý mu, ako aj MBS, pomôže prijať rozhodnutie o postupe v čo v najlepšom záujme dieťaťa.

Opatrovník/poručník by v prípade každého MBS mal žiadať Migračný úrad MV SR, aby posúdil aj udelenie azylu z humanitných dôvodov. Tu odkazujeme na judikatúru Najvyššieho súdu SR vo vzťahu k udeleniu azylu z humanitných dôvodov, z ktorej vyplýva, že aj rozhodovanie MÚ musí byť

¹⁷⁸ Body 68 až 73 Komentára č. 6 (podrobnejšie k tomu viď kapitolu 2.)

¹⁷⁹ Čl. 46 ods. 2 Ústavy SR

¹⁸⁰ Vyplývajú tak z Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj z Procedurálnej smernice a z vnútroštátnej legislatívy (viď kapitoly 1. a 2.)

¹⁸¹ Tieto formy prenasledovania môžu zahŕňať: detskí vojaci, detská obriezka, nútené manželstvo, domáce násilie, prenasledovanie dievčat rodinou v záujme ochrany cti rodiny, nútené umiestnenie v radikálnej náboženskej škole „madrasa“ a pod.

„v súlade so zákonom a s medzinárodnými dohovormi, ktorými je SR viazaná. V tejto súvislosti odvolací súd poukazuje na Dohovor o právach dieťaťa, z ktorého vyplýva, že rozhodnutia štátnych orgánov krajín, ktoré k dohovoru pristúpili, musia byť najlepšom záujme maloletého dieťaťa“.¹⁸² Preto aj Mígračný úrad MV SR pri svojom rozhodovaní o udelení alebo neudelení azylu musí zväžiť najlepší záujem dieťaťa, a udelenie azylu z humanitných dôvodov by malo byť predmetom správnej úvahy Mígračného úradu MV SR v každom prípade MBS. Podľa uvedeného zastávame právny názor, že v prípade každého MBS, ktorému azyl nie je udelený, je potrebné podať opravný prostriedok na súd v záujme zabezpečenia súdneho preskúmania daného rozhodnutia Mígračného úradu MV SR nezávislým a nestranným súdom.

Naše odporúčania vo vzťahu k súdnemu preskúmaniu rozhodnutí Mígračného úradu MV SR zahŕňajú:

- podanie opravného prostriedku v prípade každého rozhodnutia o neudelení azylu MBS;
- podanie návrhu na udelenie azylu z humanitných dôvodov v prípade, že nie je udelený azyl z dôvodu opodstatnených obáv z prenasledovania (§ 8 zákona o azyle);
- udelenie plnej moci na napísanie a podanie opravného prostriedku a na zastupovanie v konaní pred súdom kvalifikovanému advokátovi alebo právnikovi;
- dôsledné zváženie podania opravného prostriedku aj v prípade, že MBS nie je udelený azyl, ale je mu poskytnutá doplnková ochrana (v danom prípade ide o podanie opravného prostriedku proti výrokovej časti o neudelení azylu, pričom výrovková časť o poskytnutí doplnkovej ochrany podaním opravného prostriedku nie je dotknutá);
- zohľadnenie názoru MBS, pokiaľ ide o podanie opravného prostriedku (ak je MBS schopný vzhľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť pochopiť právne následky nepodania opravného prostriedku), pričom toto zahŕňa podrobné informovanie MBS o obsahu rozhodnutia MÚ, predovšetkým o dôvodoch neudelenia azylu, a to v jazyku, ktorému MBS rozumie.

5.5. Určovanie veku¹⁸³

Otázka určenia veku osôb, ktoré o sebe vyhlásia, že sú MBS, môže byť jednou z podstatných otázok, ktoré je potrebné zodpovedať počas výkonu opatrovníctva/poručníctva. Preto je nevyhnutné, aby sa osoby vykonávajúce úlohy opatrovníka/poručníka vyznali v právnej úprave a vedeli využívať svoje práva a plniť svoje povinnosti.

5.5.1. Právna úprava

Viacere osoby, ktoré o sebe vyhlásia, že sú MBS, pochádzajú najmä z krajín, kde nie je zvykom zaznamenávať presné dátumy narodenia a úmrtia a vydávať príslušné doklady. Vek osoby sa v podmienkach Slovenskej republiky zisťuje prostredníctvom odborného vyšetrenia. Slovenský právny poriadok pozná dve situácie, v ktorých je možné vykonať odborné vyšetrenie cudzinca s cieľom určiť jeho vek. Ide však o určenie veku *vždy len na účely konkrétneho konania* podľa príslušného zákona, ktorým je zákon o pobyte cudzincov a zákon o azyle. Samostatné konanie,

¹⁸² Rozsudok NS SR v prípade MBS sp. zn. 1Sza/12/2010 zo dňa 23. 2. 2010. Na základe uvedeného rozsudku bol po vrátení prípadu na Mígračný úrad MV SR maloletému žiadateľovi o azyl udelený azyl z humanitných dôvodov. Uvedený rozsudok je dostupný na stiahnutie na webovej stránke NS SR.

¹⁸³ Autorkou tejto časti je Zuzana Števelová

v ktorom by došlo k jednoznačnému určeniu veku osoby s právnymi následkami pre všetky oblasti jeho života, zatiaľ v Slovenskej republike nebolo, podľa našich informácií, uskutočnené.

V praxi dochádza k vyšetreniu na určovanie veku *predovšetkým podľa zákona o pobyte cudzincov*, a to následne po nájdení osoby, ktorá o sebe vyhlási, že je MBS, alebo po umiestnení MBS do detského domova.

V prípade, ak *počas konania o udelenie azylu* dôjde k situácii, keď je nevyhnutné určiť vek žiadateľa o azyl, môže vyšetrenie s cieľom určiť vek nariadiť aj Migračný úrad MV SR, pričom postupuje podľa ustanovení zákona o azyle.

Z právneho hľadiska sa teda určovanie veku MBS uskutočňuje v režime zákona o pobyte cudzincov alebo zákona o azyle. Okrem týchto dvoch predpisov, ale na určovanie veku vplývajú aj ďalšie právne normy, a to predovšetkým zákon o SPOD a SK. Keďže konanie o azyle, ako aj konania podľa zákona o pobyte cudzincov sú správными konaniami, vzťahujú sa na ne aj všeobecné zásady správneho konania. Zároveň musí byť postup všetkých príslušných orgánov v súlade s Ústavou SR a, samozrejme, aj v súlade s Občianskym zákonníkom (základné ustanovenia týkajúce sa nadobúdania a straty spôsobilosti na právne úkony, plynutie času a pod.) a Občianskym súdnym poriadkom (procesná úprava konania vo veciach týkajúcich sa maloletých a v opatrovníckych záležitostiach). Ďalej je nevyhnutné poznať a postupovať v súlade s predpismi, ktoré upravujú výkon činnosti odborníkov, ktorí skúmajú vek osoby a podávajú o ňom svoje vyjadrenia alebo posudky (napríklad zákon o znalcoch a tlmočníkoch). Všetky konania, ktoré sa vykonávajú vo vzťahu k maloletej osobe, musia tiež prebiehať s náležitou starostlivosťou a musí sa prihliadať na najlepší záujem dieťaťa.

5.5.1.1. Postup podľa zákona o pobyte cudzincov

Určovanie veku je možné najskôr uskutočniť po tom, ako je policajným útvarom nájdená osoba, ktorá o sebe tvrdí, že je MBS. Postup policajných útvarov v prípade, ak je nájdená osoba, ktorá o sebe vyhlási, že je MBS, je podrobne popísaný v predchádzajúcich častiach.¹⁸⁴ V tomto prípade dôjde k určeniu veku ešte predtým, ako polícia prikočí k odovzdaniu maloletého príslušnému ÚPSVaR. K určeniu veku je možné pristúpiť však aj následne, po umiestnení dieťaťa do detského domova. V oboch prípadoch sa postupuje podľa špeciálnej právnej úpravy v zákone o pobyte cudzincov. V prípade, ak ide o dieťa umiestnené v detskom domove, musí s vyšetrením súhlasiť opatrovník/poručník.

Zákon o pobyte cudzincov predpokladá, že ak vzniknú pochybnosti o skutočnom veku osoby, ktorá deklaruje, že je maloletá, k ustáleniu jej veku by malo dôjsť čo najskôr po jej nájdení príslušným policajným útvarom, teda ešte predtým, ako je osoba ako MBS odovzdaná príslušnému orgánu sociálnoprávnej ochrany.¹⁸⁵ V takomto prípade policajný útvar ako správny orgán nariadi vyšetrenie

---

¹⁸⁴ Pozri napr. str. 10 tejto publikácie

¹⁸⁵ Pozri § 49 ods. 5 zákona o pobyte cudzincov

na určenie veku¹⁸⁶ a na základe výsledku vyšetrenia sa s osobou koná ako s maloletou alebo plnoletou. K postupu podľa § 80a zákona o pobyte cudzincov¹⁸⁷ pristúpi až na základe výsledku vyšetrenia.

V druhom prípade dôjde k určeniu veku až potom, ako je cudzinec ako MBS umiestnený v detskom domove. Ak vzniknú pochybnosti o jeho veku, v rámci konania podľa zákona o pobyte cudzincov môže byť nariadené vyšetrenie s cieľom určiť vek, s vykonaním ktorého musí súhlasiť opatrovník/poručník.

S určovaním veku úzko súvisí:

1. Súhlas opatrovníka/poručníka

Súhlas opatrovníka/poručníka s vyšetrením je nevyhnutný v prípade, ak MBS už bol umiestnený do detského domova a bol mu ustanovený opatrovník. V prípade, ak ide o vyšetrenie osoby, ktorá bola zadržaná v súvislosti s neoprávneným prekročením štátnej hranice alebo neoprávneným pobytom, policajný útvar opatrovníka skúmanej osobe neustanovuje, ale koná s ňou ako s plnoletou, až kým sa nepreukáže opak. O správnosti tohto postupu máme však pochybnosti, a to najmä z dôvodov, že Dohovor o právach dieťaťa ustanovuje, že základným princípom pri zaobchádzaní s deťmi je princíp ich najlepšieho záujmu. V súlade s tým, ak nejaká osoba o sebe vyhlási, že je maloletá, ide o natoľko závažnú situáciu, že k takejto osobe by sa malo ako k maloletej pristupovať až do času, kým sa nepreukáže opak. Tým sa zabezpečí, že k porušeniu práv dieťaťa a k následnému ohrozeniu jeho zdravého vývoja a jeho oprávnených záujmov nedôjde ani v teoretickej rovine. Myslíme si, že **aj v prípade, ak dôjde k určovaniu veku ešte predtým, ako je osoba odovzdaná orgánu SPOD a SK ako maloletá, mal by správny orgán, ktorý vyšetrenie nariadil, ustanoviť skúmanej osobe opatrovníka v súlade s §16 Správneho poriadku¹⁸⁸** tak, aby bola zabezpečená ochrana práv skúmanej osoby, ak sa dodatočne preukáže, že skutočne ide o MBS. Keďže táto príručka je určená predovšetkým opatrovníkom/poručníkom, v texte sa ďalej budeme zaoberať len situáciou, keď už MBS opatrovník bol súdom ustanovený.

¹⁸⁶ V praxi doteraz toto vyšetrenie vykonával lekár rádiológ na základe RTG snímky zápästia, prípadne ďalších častí tela, vek sa stanovuje na základe tzv. kostného veku.

¹⁸⁷ §80a zákona o pobyte cudzincov: „*Policajný útvar oznámi nájdenie a bezodkladne odovzdá maloletého cudzinca na území Slovenskej republiky úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého územnom obvode sa maloletý cudzinec našiel.*“

¹⁸⁸ §16 Správneho poriadku ustanovuje:

- (1) „*Účastníka konania, ktorý nemôže konať samostatne, zastupuje zákonný zástupca; ak nemá zákonného zástupcu a ak je to potrebné na obhajovanie jeho práv, správny orgán mu ustanoví opatrovníka.*
- (2) *Správny orgán ustanoví opatrovníka aj účastníkovi konania, ktorého pobyt nie je známy alebo ktorému sa nepodarilo doručiť písomnosť na známu adresu v cudzine a ktorý si neustanovil zástupcu, ako aj účastníkovi konania, ktorý je postihnutý duševnou alebo inou poruchou, pre ktorú nemôže konať, a nemá zákonného zástupcu.*“

Podľa nás má v tomto prípade Správny orgán možnosť ustanoviť ako opatrovníka zamestnanca orgánu SPOD a SK, ktorému zas splnomocnenie konať v mene maloletého aj predtým, ako bol ustanovený ako opatrovník príslušným súdom, vyplýva z § 29 ods. 1 písm. a) zákona o SPOD a SK. Toto ustanovenie, ktoré hovorí o tom, že do času, kým nie je MBS ustanovený poručník alebo kým sa tento neujme svojej funkcie, vykonáva neodkladné úkony v záujme dieťaťa orgán SPOD a SK, považujeme za zákonné splnomocnenie, ktoré umožňuje, aby bol orgán SPOD a SK nielen ustanovený ako opatrovník pri vyšetrení na určenie veku v rámci správneho konania, ale aby sa na vyšetrení zúčastnil ako tzv. „zúčastnená osoba“ v súlade s § 15a Správneho poriadku.

V prípade, ak ide o vyšetrovanie osoby, ktorej je ustanovený opatrovník/poručník, zastávame názor, že súhlas s vyšetrovaním podlieha *predchádzajúcemu schváleniu príslušným súdom, keďže nejde o záležitosť bežného charakteru.*

Rozsah splnomocnenia opatrovníka/poručníka je vo väčšine prípadov limitovaný na bežné záležitosti, akékoľvek iné záležitosti podliehajú schváleniu súdom. Myslíme si, že práve *vyšetrenie na určenie veku nie je otázkou bežnou a vzhľadom na jeho následky* (psychické, právne) pre maloleté dieťa je nevyhnutné, aby otázku vhodnosti nariadenia vyšetrovania *vždy posúdil a o nej rozhodol príslušný súd.* Preto **odporúčame**, aby súhlasu opatrovníka/poručníka s vykonaním vyšetrovania predchádzal písomný súhlas zo strany príslušného súdu.

Považujeme tiež za potrebné **upozorniť** na skutočnosť, že opatrovník/poručník má právo vyšetrovanie odmietnuť, ak jeho vykonanie nepovažuje za vhodné alebo účelné, alebo nevyhnutné.

2. Správne konanie

Keďže k vyšetrovaniu podľa zákona o pobyte cudzincov môže dôjsť len v súvislosti *s konaním podľa tohto zákona*, pôjde v každom prípade o správne konanie, v rámci ktorého je vyšetrovanie nariadené. Každé správne konanie sa riadi okrem iného aj všeobecnými ustanoveniami Správneho poriadku týkajúcimi sa priebehu konania, dokazovania a náležitostí rozhodnutia. Správny poriadok priznáva v tejto súvislosti účastníkom konania, v tomto prípade MBS a jeho zákonnému alebo ustanovenému zástupcovi, významné oprávnenia.

Účastníkovi konania, ktorým je MBS, ako aj jeho opatrovníkovi/poručníkovi musí byť vyšetrovanie *vopred oznámené*, musí byť o ňom, o spôsobe jeho vykonania a o jeho následkoch aj *riadne poučený*. Ak sa vyšetrovanie uskutočňuje formou ustanovenia znalca, MBS, ako aj opatrovníkovi/poručníkovi musí byť doručené *rozhodnutie o ustanovení znalca*, proti ktorému má *možnosť podať námietky*. Účastník konania môže *navrhnuť aj ustanovenie iného znalca*, ak je napríklad presvedčený, že ide o odborne zdatnejšiu osobu. V prípade, ak policajný útvar odmietne námietky účastníka konania alebo ním navrhovanú osobu znalca, má účastník konania právo obstarat' si prípadne aj ďalší znalecký posudok vlastnými nákladmi a tento v konaní použiť.

V praxi sa vyskytli prípady, keď bolo lekárske vyšetrovanie vykonané odborníkom lekárom napríklad z odboru rádiológia, ktorý však nebol ustanovený ako znalec, ale poskytol len svoje odborné vyjadrenie. Myslíme si, že dôkazná hodnota takéhoto vyjadrenia je minimálna, keďže nemá právom ustanovenú formu znaleckého posudku, a spochybniteľná, preto **odporúčame**, aby opatrovníci/poručníci v prípade, ak je navrhované vykonať lekárske vyšetrovanie inou osobou ako znalcom, zvažili udelenie súhlasu s takýmto postupom v záujme čo najmenšieho traumatizovania dieťaťa a v záujme právnej istoty.

Po vyhotovení výsledku vyšetrovania (znaleckého posudku) má MBS, ako aj ustanovený opatrovník/poručník právo oboznámiť sa s výsledkom, má právo na kópiu výsledku vyšetrovania, má právo vyjadriť sa písomne alebo ústne do zápisnice k výsledku vyšetrovania, má právo oboznámiť sa s podkladmi pre vydanie rozhodnutia ešte predtým, ako je rozhodnutie vydané, a má právo vyjadriť sa k nim.

Akékoľvek rozhodnutie, ktoré je výsledkom konania v rámci ktorého došlo k určeniu veku, musí byť účastníkovi konania oznámené, vrátane poučenia o možnosti podať opravný prostriedok.

3. Odbornosť vyšetrenia a jeho výsledok

Zákon o pobyte cudzincov neuvádza, akým spôsobom má byť lekárske vyšetrenie na určenie veku vykonané, ani aký lekár/znalec má toto vyšetrenie vykonať. V praxi dochádza k RTG vyšetreniu zápastia, prípadne ďalších kostí, na základe ktorého za určuje tzv. kostný vek. V prípade, ak sa príslušný orgán rozhoduje, akým spôsobom a v akej forme nechá vykonať vyšetrenie na určenie veku, je nevyhnutné, aby sa riadil príslušnými normami, ktoré upravujú výkon danej odbornej činnosti.

Predovšetkým sa treba riadiť zákonom o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch¹⁸⁹ a príslušnou vyhláškou č. 490/2004 Z. z. Tiež je nutné postupovať v súlade s inštrukciou 7/2009 Ministerstva spravodlivosti SR z 25. marca 2009 č. 23635/2009-51, ktorá upravuje rozdelenie znaleckých odvetví a definuje ich náplň.

Treba tiež uviesť, že RTG vyšetrenie nie je jediným vyšetrením, na základe ktorého je možné určiť vek osoby. Preto by bolo viac ako vhodné, ak by sa na základe dôkladného výskumu zameraného na prieskum dobrej praxe v iných krajinách, zaviedol jednotný postup, ktorým by sa určoval vek osôb, ktoré o sebe vyhlásia, že sú maloleté bez sprievodu.¹⁹⁰

4. Postup po získaní výsledku vyšetrenia

Keď odborník určí, aký je vek skúmanej osoby, koná sa s ňou ďalej ako s plnoletou alebo maloletou.

V prípade, ak je lekárske vyšetrením určené, že osoba, ktorá má ustanoveného opatrovníka/poručníka je staršia ako 18 rokov,¹⁹¹ musí byť výsledok vyšetrenia doručený príslušnému súdu so žiadosťou o rozhodnutie o ďalšom postavení osoby. Je to tak preto, že o osobe, ktorá má ustanoveného opatrovníka/poručníka a je teda minimálne *de iure* maloletá, môže zákonným spôsobom rozhodnúť len príslušný súd, ktorý musí dať súhlas s vykonaním vyšetrenia, ale musí zároveň preskúmať, či získané výsledky odôvodňujú zrušenie uznesenia o ustanovení opatrovníka/poručníka MBS. Až keď je právoplatne rozhodnuté o zrušení uznesenia o ustanovení opatrovníka/poručníka, je možné s takouto osobou konať ako s plnoletou.

¹⁸⁹ Zákon č. 382/2004 o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁹⁰ K Návrhu vhodného postupu odporúčaného Programom odlúčených detí v Európe (SCEP) pozri kapitolu 2., podkapitolu 2.3., časť 2.3.1.

¹⁹¹ Tu však považujeme za potrebné upozorniť na skutočnosť, že vo viacerých krajinách EÚ sa upustilo od metódy určovania veku len na základe RTG vyšetrenia, ale preferuje sa či už kombinované vyšetrenie zahŕňajúce aj psychologický posudok (vrátane prihliadnutia na rozumovú a vôľovú vyspelosť dieťaťa, ktorá sa zisťuje rozhovormi a prípadným psychologickým vyšetrením), alebo sa od vyšetrenia úplne upúšťa a s osobou, ktorá deklaruje, že je maloletá, sa zaobchádza ako s maloletou. V prípade lekárskeho vyšetrenia sa v súčasnosti veda priklonila ku kombinovanému vyšetreniu, ktoré pozostáva z RTG snímky ľavého zápastia, vyšetrenia stavu zubov a fyzického vyšetrenia, ktoré zahŕňajú antropometrické merania a posúdenie vývoja sekundárnych pohlavných znakov. Takéto vyšetrenie poskytuje oveľa vyššiu mieru istoty o tom, či skúmaná osoba dovŕšila 18. rok veku, ako len pri vykonaní RTG vyšetrenia. (Pozri k tomu napríklad Schmidt, S., Nitz, I., Schultz, R., Schmeling, A.: *Applicability of the skeletal age determination method of Tanner and Whitehouse for forensic age diagnostic.*, original article, Int J Legal Med (2008) 122:309–314, DOI 10.1007/s00414-008-0237-3, published online 6 May 2008, Springer-Verlag 2008) Okrem toho pri vyšetrení na určenie veku môže dôjsť k odchýlke v presnosti od niekoľkých mesiacov až po dva roky, čo môže mať podstatný vplyv najmä pri skúmaní osôb v hraničnom veku 17 – 18 rokov. Preto navrhujeme, aby štátne orgány pri skúmaní veku uprednostnili multidisciplinárny prístup a aby bol zavedený jednotný postup pri určovaní veku tak, aby sme sa vyhli prípadným pochybnostiam o správnosti výsledkov.

Od januára 2012 dôjde k zmene ustanovení o postupe pri určovaní veku podľa zákona o pobyte cudzincov, pretože nadobudne účinnosť nový zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V novom zákone ostane zachovaná povinnosť cudzinca, ktorý o sebe vyhlási, že je MBS, podrobiť sa lekárskemu vyšetreniu na určenie jeho veku s výnimkou, ak je celkom zjavné, že ide o maloletú osobu.¹⁹² Ak sa cudzinec odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu, považuje sa na účely konania podľa tohto zákona za plnoletú osobu.¹⁹³

Celkom nanovo zákon upravuje, že ak sa cudzinec podrobí lekárskemu vyšetreniu, *považuje sa za plnoletú osobu až do výsledku lekárskeho vyšetrenia na určenie jeho veku*. Ak na základe lekárskeho vyšetrenia nie je možné určiť, či ide o plnoletú, alebo maloletú osobu, na konanie podľa tohto zákona sa považuje za maloletú osobu.¹⁹⁴ O tomto, ako aj o spôsobe vykonania lekárskeho vyšetrenia, jeho dôsledkoch na konanie podľa zákona o pobyte cudzincov, ako aj o dôsledkoch odmietnutia vyšetrenia, je policajný útvar povinný cudzinca poučiť.

Tieto ustanovenia sa však *vzťahujú len na tie prípady, keď sa skúma vek osoby, ktorá o sebe vyhlási, že je maloletá, ale nebola ešte zverená do starostlivosti detského domova a nebola jej ešte ustanovený opatrovník*. Avšak podľa nášho názoru aj v takomto prípade je nanajvýš sporné, či je ustanovenie o tom, že osoba sa považuje za plnoletú až do času, kým sa nepreukáže opak, v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa a s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa. Preto znova **dôrazne odporúčame**, aby bol v takomto prípade skúmanej osobe **ustanovený opatrovník podľa §16 Správneho poriadku**, alebo aby bol **minimálne** k vyšetreniu prizvaný **zamestnanec orgánu SPOD a SK ako tzv. zúčastnená osoba** podľa §15a Správneho poriadku. V prípade, ak ide o určenie veku osoby, ktorá má ustanoveného opatrovníka/poručníka, musí sa postupovať len v súčinnosti s príslušným súdom.

5.5.1.2. Postup podľa zákona o azyle

Zákon o azyle obsahuje v ustanovení § 23 ods. 7¹⁹⁵ podobnú právnu úpravu ako zákon o pobyte cudzincov. Vyšetrenie na určenie veku je možné vykonať, ak v konaní o azyle vzniknú pochybnosti o veku žiadateľa o azyl.

Právna úprava v zákone o azyle je v mnohom podobná ako úprava, ktorá bude platiť v zákone o pobyte cudzincov od 1. januára 2012 sjedným podstatným rozdielom. Podľa zákona o azyle, v prípade, ak ide o určenie veku osoby, ktorá má ustanoveného opatrovníka, zákon jasne ustanovuje, že je potrebný jeho súhlas na vykonanie vyšetrenia a výsledok tohto vyšetrenia sa

¹⁹² § 111 ods. 6 zákona č. 404/2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁹³ § 127 ods. 1 prvá veta zákona č. 404/2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁹⁴ § 127 ods. 1 druhá a tretia veta zákona č. 404/2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁹⁵ § 23 ods. 7 zákona o azyle: „*Žiadateľ je povinný podrobiť sa lekárskemu vyšetreniu, ak má ministerstvo pochybnosti o jeho veku; ak ide o cudzinca podľa § 16 ods. 2, je potrebné udelenie súhlasu zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Ak sa na základe lekárskeho vyšetrenia zistí, že ide o plnoletú osobu, ministerstvo s ňou koná ako s plnoletou osobou a o výsledku lekárskeho vyšetrenia bezodkladne informuje jej zákonného zástupcu alebo opatrovníka a príslušný súd. Ak sa cudzinec odmietne podrobiť lekárskemu vyšetreniu alebo ak zákonný zástupca alebo opatrovník neudelí súhlas na jeho vykonanie, na konanie podľa tohto zákona sa považuje za plnoletú osobu. Ak na základe lekárskeho vyšetrenia nie je možné zistiť, či ide o plnoletú osobu alebo maloletú osobu, na konanie podľa tohto zákona sa považuje za maloletú osobu, o čom ministerstvo bezodkladne informuje jej zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Ministerstvo informuje žiadateľa, v rámci poučenia podľa § 4 ods. 2, o možnosti vykonať lekárske vyšetrenie na určenie jeho veku, spôsobe jeho vykonania a dôsledkoch vyšetrenia na posúdenie žiadosti o udelenie azylu, ako aj o dôsledkoch odmietnutia vyšetrenia.*“

oznamuje opatrovníkovi/poručníkovi aj príslušnému súdu. V prípade, ak je na základe vyšetrenia určené, že ide o plnoletú osobu, za plnoletú sa považuje *na konanie podľa zákona o azyle*. Aj v tomto prípade je však sporné, či možno konať ako s plnoletou (aj keď len na účely konania o azyle) s osobou, ktorá má ustanoveného opatrovníka/poručníka a príslušný súd ešte nerozhodol o pripustení dôkazu o veku a následnom zrušení uznesenia o ustanovení opatrovníka. Táto otázka by mala byť uspokojivo vyriešená, aby sa predišlo prípadným pochybnostiam o platnosti právnych úkonov, ktoré sú s takouto osobou vykonané.

Aj konanie o azyle je správnym konaním, preto má opatrovník/poručník v tomto konaní rovnaké práva ako už boli popísané vyššie. Rovnako aj pre toto konanie platí, že zákon neustanovuje formu vyšetrenia, medicínske odvetvie, ktoré má vyšetrenie vykonať, ani spôsob, akým sa má vyšetrenie vykonať.

5.6. Obchodovanie s deťmi¹⁹⁶

Obchodovanie s deťmi sa považuje za vážne porušovanie ľudských práv dieťaťa. V procese obchodovania deti zažívajú veľa rôznych porušení ich práv a trpia ako fyzicky, tak i psychicky. Obchodovanie s deťmi zbavuje deti výkonu celého radu ich práv, vrátane práva na zachovanie vlastnej identity, práva na vzdelanie, na zdravotnú starostlivosť, na odpočinok a voľný čas, rovnako ako práva nebyť podrobený mučeniu alebo krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a nebyť zbavený slobody nezákonne alebo svojvoľne. Mnohé fyzické zdravotné problémy, ktorým čelia obchodované deti, sú dôsledkom zlého zaobchádzania a zanedbávania a zahŕňajú medzi iným: podvýživu, dentálne problémy, spomalený rast, oneskorenie vývoja, infekčné ochorenia zo zlej hygieny, infekcie alebo zmrzačenia spôsobené nevhodnou „lekárskou“ liečbou, zranenia z mučeniu a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, očné problémy, ochorenia dýchacích ciest, svalov a kĺbov, únavu, poruchy sluchu.

Medzi emocionálne a behaviorálne problémy patria najmä: úzkosť a strach; depresia; zlé sociálne schopnosti; hnev a nepriateľstvo; neschopnosť dôverovať a vybudovať zmysluplné vzťahy; neisté roly a hranice; sexualizované správanie; pocity viny, hanby, pocity odlišnosti od ostatných; izolácia; užívanie návykových látok a ich zneužitie; sebaškodzovanie vrátane samovražedných sklonov; posttraumatická stresová porucha.

Článok 35 Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý ustanovuje:

„Zmluvné štáty prijímú všetky nevyhnutné vnútroštátne, bilaterálne a multilaterálne opatrenia na prevenciu únosov detí, predaja a obchodovania s deťmi s akýmkoľvek cieľom a v akejkoľvek podobe.“

Dohovor o právach dieťaťa zaväzuje zmluvné štáty na prijatie opatrení k tomu, aby deti boli rehabilitované z týrania spôsobeného buď v procese obchodovania, alebo za iných okolností.

Zmluvné štáty sa ďalej zaviazali prijať všetky vhodné opatrenia na **podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie dieťaťa**, ktoré je obeťou akejkoľvek formy zanedbávania, vykorisťovania alebo zneužívania, mučenia alebo inej formy krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, alebo ozbrojeného konfliktu. Toto zotavenie a reintegrácia sa uskutočňujú v mieste a prostredí podporujúcim zdravie, sebauctu a dôstojnosť dieťaťa (článok 39 Dohovoru).

¹⁹⁶ Autorkou tejto časti je Alexandra Malangone

Okrem opatrení, ktoré sú štáty povinné prijať podľa článku 35 Dohovoru, aby sa zabránilo obchodovaniu s deťmi, vlády sa zaviazali za podmienok ustanovených v článku 19 na prijatie súboru opatrení (legislatívnych, administratívnych, sociálnych a vzdelávacích) na ochranu detí pred oveľa širším rozsahom zneužívania: „všetkých foriem telesného alebo duševného násillia, zranenia alebo zneužívania, zanedbávania alebo nedbanlivého zaobchádzania, týrania alebo vykorisťovania vrátane sexuálneho zneužívania“, zatiaľ čo sú deti v starostlivosti svojich rodičov, zákonného zástupcu alebo kohokoľvek iného.

Uznanie práva dieťaťa na zvláštne ochranné opatrenia boli prijaté členskými štátmi Rady Európy v Dohovore Rady Európy proti obchodovaniu s ľuďmi (2005). Článok 5 v kapitole o „prevencii, spolupráci a ďalších opatreniach,“ zaväzuje všetky krajiny, ktoré ratifikovali Dohovor, aby presadzovali prístup založený na podpore ľudských práv detí, citlivý prístup pri vývoji, realizácii a hodnotení všetkých politík a programov určených na prevenciu obchodovania s ľuďmi a obchodovania s deťmi. Rovnaký článok členské štáty zaväzuje k tomu, aby každá strana prijala osobitné **opatrenia na zníženie ohrozenia detí obchodovaním, a to najmä vytvorením ochranného prostredia**. Ochranné prostredie je pojem používaný UNICEF-om a je zložený z jednotlivcov rodiny, komunity a spoločnosti, ktoré dieťa obklopujú, rovnako ako aj politiky, legislatívneho rámca, služieb, štruktúry, inštitúcií a rozhodovacích mechanizmov, ktoré tvoria systém na ochranu detí.

Dohovor Rady Európy proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorý je v SR po jeho ratifikácii priamo aplikovateľný, definuje obchodovanie s deťmi ako „**akékoľvek zlákanie, preprava, prechovávanie alebo odovzdanie dieťaťa s cieľom vykorisťovania**“. Účelom vykorisťovania dieťaťa môže byť sexuálne vykorisťovanie, nútená práca či nútená služba, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo, drobná kriminalita, žobranie, odoberanie orgánov alebo iné formy vykorisťovania. Dieťa je akákoľvek osoba do 18. veku života. **Akýkoľvek súhlas dieťaťa v procese obchodovania je irelevantý a neplatný**. V prípade obchodovania s deťmi **nie je nutné preukázať použitie tzv. „nehodných prostriedkov“**, akými sú napr. podvodné konanie, lesť, zneužitie bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia, aby skutok naplnil definíciu trestného činu obchodovania s deťmi podľa Dohovoru. **K vykorisťovaniu dieťaťa ešte nemuselo dôjsť, aby bol skutok klasifikovaný ako obchodovanie s deťmi**. Podstatné je preukázanie účelu, na ktorý bolo dieťa zlákané, prepravené, prechovávané alebo odovzdané. Nejde preto o trestný čin v štádiu pokusu, ako môže byť často mylne interpretované. V súlade s Protokolom OSN proti obchodovaniu s ľuďmi, najmä so ženami a s deťmi, tzv. Palermským protokolom, ako aj Dohovorom Rady Európy a novou smernicou Rady 2011/36/EÚ z 5. 4. 2011¹⁹⁷, obchodovanie s deťmi je vždy prirážajúcou okolnosťou, ktorej má zodpovedať vyššia trestná sadzba. Akékoľvek zlákanie, preprava, prechovávanie alebo odovzdanie dieťaťa s cieľom vykorisťovať je obchodovaním s deťmi, preto dieťa nemôže byť obeťou trestného činu kupliarstva.

Slovenská právna úprava obchodovania s deťmi je roztrieštená a nie je v súlade s predmetnými právne záväznými medzinárodnými normami.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

¹⁹⁸ Predmetné ustanovenie je v slovenskom Trestnom zákone nazvané „obchodovanie s ľuďmi“, nie „obchodovanie s deťmi“. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť aj na ustanovenie § 179 ods. 3 písm. b), ktoré upravuje použitie prísnejšej trestnej sadzby, ak je obeťou „dieťa“. Uvedené ustanovenie výslovne neobsahuje pojem „dieťa“, ale pojem „chránenej osoby“, ktorý zahŕňa podľa ustanovenia § 139 ods. 1 písm. a) aj deti (osoby mladšie ako 18 rokov). Pre zodpovedanie otázky u obetí mladších ako 18 rokov, či daný skutok má byť

Priamymi dôsledkami roztrieštenosti ustanovení týkajúcich sa obchodovania s deťmi, ako aj nepochopenia definície obchodovania s deťmi pri transpozícii medzinárodných právnych noriem sú okrem iných nulová výpovedná hodnota štatistík o trestných stíhaniach a právoplatných rozsudkoch za trestný čin obchodovania s deťmi; **nízky počet odhalených prípadov obchodovania s deťmi**; nepochopenie definície obchodovania s deťmi, ktorej základnou premisou je, že dieťa (osoba do veku 18 rokov) nemôže byť obeťou trestného činu kupliarstva a konzekventne začínanie trestných konaní za trestný čin kupliarstva aj v prípadoch, keď sú obeťami deti; nejednotnosť trestných sadzieb v prípadoch obchodovania s deťmi; roztrieštenosť úpravy prítiažujúcich okolností v prípade obchodovania s deťmi.

Všeobecné zásady postupov v prípade obchodovaných detí sú:

- nevyhnutnosť, aby dieťa malo ustanoveného opatrovníka, ktorý bude dieťa sprevádzať v priebehu celého procesu, až kým nie je nájdené a realizované trvalé riešenie situácie dieťaťa v súlade s najlepším záujmom dieťaťa;
- opatrovníkom, resp. povereným zamestnancom ÚPSVaR by mala byť osoba so zodpovedajúcimi znalosťami v otázkach obchodovania s deťmi vrátane osobitných práv a potrieb detských obetí obchodovania;
- opatrovníci by mali dostávať odborné školenia týkajúce sa špecifických potrieb obchodovaných detí a odbornú pomoc;
- úzka spolupráca opatrovníka s orgánmi činnými v trestnom konaní a s organizáciami poskytujúcimi obetiam obchodovania pomoc a právne poradenstvo.¹⁹⁹

Podľa Smernice UNICEF-u o ochrane práv detských obetí obchodovania s ľuďmi bez ohľadu na právne postavenie jednotlivca je zodpovednosťou ustanoveného opatrovníka:

- a) zabezpečiť, aby všetky prijaté rozhodnutia boli v najlepšom záujme dieťaťa;
- b) zabezpečiť, aby detské obeť mali zodpovedajúcu starostlivosť, ubytovanie, zabezpečenie zdravotnej starostlivosti, psychosociálnej podpory, vzdelávania a jazykovej podpory;
- c) zabezpečiť, aby detské obeť mali prístup k právnej pomoci a právnenému zastúpeniu v prípade potreby;

---

postihovaný podľa § 179 ods. 2 alebo § 179 ods. 3 písm. b) je v praxi posudzované, či daný čin bol spáchaný v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby (§ 139 ods. 2 TZ). Dané ustanovenie je máťúce, neprispieva k právnej istote, a je v rozpore s hore uvedenými záväznými právnymi normami, pretože každé obchodovania s deťmi, teda všetkými osobami do 18 rokov, vyžaduje prísnejšiu trestnú sadzbu. Osobitné prítiažujúce okolnosti, akými je napr. spáchanie daného činu v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby, je vhodné upraviť na inom mieste.

Trestný čin nazvaný „obchodovanie s deťmi“ v slovenskom Trestnom zákone postihuje nezákonnú adopciu (§ 180). Základná skutková podstata trestného činu podľa § 180 ods. 1 je postavená na postihu páchatel'a, ktorý v rozpore s platnou právnou úpravou zverí inej osobe dieťa na účel adopcie. Pre naplnenie skutkovej podstaty tohto trestného činu je irelevantné, aký je úmysel páchatel'a a či získal za dané konanie nejaký prospech. Nasledovné odseky § 180 (§180 ods. 2 a ods. 3) postihujú konanie páchatel'a s prísnejšou trestnou sadzbou (4 – 10 rokov, 10 – 15 rokov odňatia slobody) s ohľadom na naplnenie ďalších znakov, ako je napríklad získanie väčšieho prospechu pre seba alebo pre iného, závažnejší spôsob konania, spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti. **Nezákonná adopcia však nie je obchodovaním s deťmi**. Musel by totiž existovať úmysel takto adoptované dieťa vykorisťovať. Ďalej trestný čin „obchodovania s deťmi“ postihuje vykorisťovanie dieťaťa na detskú prácu alebo iný účel bližšie nešpecifikovaný (§ 181) s tým rozdielom v porovnaní s § 179 (2), že páchatel'om trestného činu podľa § 180 a § 181 môže byť len osoba, ktorej je dieťa zverené do starostlivosti. Tu opäť platí hore uvedené, že osobitné prítiažujúce okolnosti, akými je napr. spáchanie daného činu v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom dieťaťa, je vhodné upraviť na inom mieste.

¹⁹⁹ Napr. Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

- d) konzultovať, radiť sa a informovať detské obeť o ich právach;
- e) prispievať k určovaniu dlhodobého riešenia v najlepšom záujme dieťaťa;
- f) referovať detské obeť na rôzne organizácie, ktoré im môžu poskytovať služby;
- g) pomáhať pri pátraní po rodinných príslušníkoch dieťaťa;
- h) zabezpečiť, aby návrat do krajiny pôvodu alebo zlúčenie rodiny bolo vykonané v najlepšom záujme dieťaťa.

Uvedené zásady a postupy sa majú aplikovať v prípade, že MBS už ako obeť obchodovania bola/á identifikovaná/ý. Považujeme však za potrebné poukázať na skutočnosť, že každý MBS potenciálne môže byť obeťou obchodovania, pričom, ako už bolo uvedené vyššie, k vykorisťovaniu dieťaťa ešte nemuselo dôjsť, aby bol skutok klasifikovaný ako obchodovanie s deťmi. V momente, keď je dieťa nájdené na území SR, môže byť v štádiu zlákania a prepravy. Je preto podstatné, aby opatrovník, ale aj iné osoby prichádzajúce do kontaktu s MBS (sociálni pracovníci či vychovávatelia detského domova) dokázali medzi MBS identifikovať potenciálne obeť, a aby v prípade podozrenia okamžite kontaktovali príslušné policajné orgány a/alebo organizácie špecializujúce sa na obchodovanie s ľuďmi. V súvislosti s identifikáciou potenciálnych obetí odporúčame dodržať nasledovné základné postupy:

- zaradiť do otázok kladených MBS pri prvom rozhovore s opatrovníkom základné otázky smerujúce k získaniu informácií od MBS relevantných pre identifikáciu potenciálnej obeť (ide najmä o otázky týkajúce sa cieľovej krajiny; kto dieťa na cestu do cieľovej krajiny nahovoril, na aký účel do cieľovej krajiny smeruje, kto preňho cestu zorganizoval a kto za ňu zaplatil; ak dieťa naznačí, že účelom jeho cesty je získanie práce, tak informácie týkajúce sa „pracovnej ponuky“ – či už má sľúbenú konkrétnu prácu, kto mu ju sľúbil, aké informácie má o druhu práce, odmene za prácu a mieste výkonu práce; kde bude bývať v cieľovej krajine a pod.);
- zachovávať maximálnu obozretnosť pri rozhovore s MBS, aby opatrovníkovi neunikla dôležitá informácia naznačujúca, že dieťa by mohlo byť obeťou obchodovania;
- zodpovedné vyhodnotenie odpovedí MBS zo strany opatrovníka – opatrovník by si mal uvedomiť, že „ekonomická migrácia“ sa nevyhnutne spája s nútenou prácou, vykorisťovaním či obchodovaním, a to predovšetkým u migrujúcich detí, ktorých zraniteľné postavenie môžu prevádzkači či obchodníci s ľuďmi ľahko využiť (dieťa si pritom rizik spojených s jeho „dobrovoľnou“ migráciou za prácou nemusí byť vôbec vedomé alebo ich môže podceňovať);
- v prípade aj toho najmenšieho podozrenia na obchodovanie s MBS by opatrovník mal okamžite kontaktovať odborníkov na otázky obchodovania s ľuďmi – Národnú linku pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi prevádzkovanú IOM, ktorí formou cieľeného rozhovoru vedia najlepšie určiť, či skutočne ide alebo nejde o obeť obchodovania s deťmi, a následne v spolupráci s orgánom SPOD a SK zvoliť postup referovať dieťa do Programu pomoci a ochrany pre obeť obchodovania s ľuďmi;
- opatrovník by mal každé dieťa bez ohľadu na to, či má, alebo nemá podozrenie na prípad obchodovania, hneď pri prvom rozhovore upozorniť na riziká spojené s migráciou vrátane rizika obchodovania, a poskytnúť mu kontaktné údaje na organizácie (v SR aj v zahraničí) zaoberajúce sa poskytovaním pomoci a ochrany obetiam obchodovania s deťmi/ľuďmi.²⁰⁰

---

²⁰⁰ Informácie o obchodovaní s deťmi a kontaktné údaje na organizácie poskytujúce pomoc obetiam obchodovania v SR aj v zahraničí obsahuje napr. brožúra určená MBS a preložená do šiestich jazykov, ktorá bola vypracovaná Ligou za ľudské práva (FAJNOROVÁ, MARINOVÁ: *Môj život na Slovensku*, 2009), brožúra je dostupná na stiahnutie na webovej stránke Ligy za ľudské práva v slovenskom jazyku: <http://hrl.sk/pages/publications> (v iných jazykoch je dostupná na požiadanie v Lige za ľudské práva); odporúčame však vypracovanie samostatných letákov, ktoré budú obsahovať základné informácie

6. Poručníctvo MBS v Holandsku a Belgicku

Do našej publikácie sme sa rozhodli zaradiť aj krátku komparatívnu časť s cieľom poukázať na odlišné systémy poručníctva/opatrovníctva²⁰¹ v iných krajinách EÚ. Vybrali sme si na porovnanie krajiny Beneluxu, konkrétne Holandsko a Belgicko, vzhľadom na ich pomerne prepracované systémy poručníctva MBS, ktoré sú však zároveň veľmi odlišné od nášho slovenského systému. Zatiaľ čo v Holandsku vykonáva poručníctvo MBS ministerstvom vnútra financovaná súkromná nadácia Nidos, oficiálne poverená vládou na vykonávanie poručníctva MBS v roku 2001, v Belgicku sa rozhodli pre zmiešaný systém dobrovoľného a profesionálneho poručníctva, ktorí riadi poručnícka služba pre MBS zriadená ministerstvom spravodlivosti. Napriek tomu, že tieto systémy sú veľmi odlišné od slovenského, majú veľa spoločných črt, najmä pokiaľ ide o úlohy a zodpovednosti poručníkov. V závere popisu systému poručníctva v uvedených dvoch krajinách poukazujeme na niektoré prvky daných systémov, ktoré považujeme za príklady pozitívnej praxe, a to predovšetkým fungujúce mechanizmy kontroly kvality výkonu poručníctva; zabehnutú prax spolupráce poručníkov s právnikmi pri riešení právnych aspektov situácie MBS, predovšetkým azylu, pobytov a hľadania vhodného trvalého riešenia; a zadefinovanie základných funkcií a úloh poručníctva vo vzťahu k MBS. Napokon stručne poukazujeme aj na niektoré praktické problémy, s ktorými sa belgickí poručníci stretávajú, a ktoré sa nám javia ako veľmi podobné s problémami slovenských opatrovníkov/poručníkov.

6.1. Poručníctvo MBS v Holandsku²⁰²

Podľa ustanovení Občianskeho zákonníka súd za poručníka MBS ustanoví inštitúciu určenú vládou. Touto inštitúciou je Nidos, (súkromná) nadácia financovaná ministerstvom vnútra a závislosťou kráľovstva. Nidos bola poverená vládou na vykonávanie poručníctva MBS a niektorých ďalších kategórií detí cudzincov (napr. detí nachádzajúcich sa v Holandsku v sprievode svojich rodičov, avšak títo sa o nich nemôžu alebo nevedia postarať) v roku 2001, avšak poručníctvu MBS sa venuje od deväťdesiatych rokov, predtým pod názvom “De Opbouw”. Nidos zamestnáva takmer 250 zamestnancov, z ktorých väčšina sa venuje priamo vykonávaniu poručníctva.

6.1.1. Konanie o ustanovení poručníkov MBS v Holandsku

Nidos podáva v mene MBS žiadosti o ustanovenie poručníka na súd. V roku 2010 podal Nidos 1 043 takýchto žiadostí a v roku 2009 to bolo 1 427 žiadostí o ustanovenie za poručníka MBS. Poručníctvo MBS zaniká a) keď MBS dosiahne 18 rokov veku; b) keď MBS opustí Holandsko; c) keď prevezme

---

o obchodovaní, ktoré deťom môžu pomôcť v „seba-identifikácii“ a kontaktné údaje vrátane nonstop telefónnych liniek, tzv. „hotlines“ spravovaných organizáciami zaoberajúcimi sa obchodovaním.

²⁰¹ Správy a komparatívne analýzy v anglickom jazyku, z ktorých sme pri našej komparácii vychádzali, používajú pojem „guardianship“, čo je možné preložiť aj ako poručníctvo, aj ako opatrovníctvo. Na účely komparatívnej časti našej publikácie sme sa rozhodli daný pojem prekladať ako „poručníctvo“, pretože sa nám tento termín javí vhodnejší vzhľadom na obsah úloh a zodpovedností, ktoré zahŕňa.

²⁰² Informácie o systéme poručníctva MBS v Holandsku pre potreby našej publikácie zozbieral a vyselektoval externý dobrovoľný spolupracovník Lígy za ľudské práva Christian Mommers. Vychádzal pritom z informácií verejne dostupných na internete, predovšetkým z holandských zákonov a usmernení na ich implementáciu, informácií na webovej stránke Nidosu (vrátane výročných správ a informačných letákov) a informácií uverejnených na webovej stránke Inšpektorátu starostlivosti o mládež.

zákonné zastupovanie nad MBS opäť jeho/jej rodič (napr. v prípade, že tento za ním pricestuje do Holandska). Ku koncu roku 2010 vykonával Nidos poručníctvo celkovo nad 2 624 MBS.²⁰³

6.1.2. Rola poručníkov v živote MBS

Poručníci, teda zamestnanci Nidosu, sú vo všeobecnosti zodpovední za výchovu a starostlivosť o MBS. Avšak v praxi poručník vykonáva hlavne všeobecný dohľad nad starostlivosťou a výchovou o MBS, keďže tieto sú MBS poskytované v zariadení, kde je MBS umiestnený. Každodenná starostlivosť môže byť v kompetencii Ústrednej agentúry pre žiadateľov o azyl, inštitúcie starostlivosti o mládež alebo náhradnej rodiny (v závislosti od toho, kde je MBS súdom umiestnený).

Kompetencie poručníka MBS sú v zásade tie isté, ako majú rodičia. To zahŕňa:

- zastupovanie MBS pri právnych úkonoch a v jednotlivých konaniach vedených s MBS;
- správa majetku MBS;
- výchova a starostlivosť vrátane výberu miesta umiestnenia MBS;
- výber vhodnej školy;
- zabezpečenie, aby MBS mal možnosť ukončiť povinnú školskú dochádzku.

6.1.3. Základné funkcie poručníctva MBS

Inšpektorát starostlivosti o mládež ministerstva zdravotníctva identifikoval tri základné funkcie poručníctva a viaceré jeho „pod-funkcie“, na základe ktorých je vyhodnocovaná efektívnosť práce poručníkov²⁰⁴:

1. Zabezpečiť ochranu práv MBS
  - a. zaistiť spravodlivý a hladký priebeh azylového konania,
  - b. identifikovať riziká, ktorým môže byť MBS vystavený a
  - c. zasiahnuť v prípade existencie ohrozenia vývoja MBS.
2. Zabezpečiť/stimulovať rozvoj MBS
  - a. stanoviť ciele rozvoja MBS a v súlade s nimi mu určiť zmysluplný rozvrh dňa a
  - b. pomôcť MBS dostať svoj život pod kontrolu a pomáhať mu pri všetkých rozhodnutiach.
3. Zabezpečiť bezpečné a vhodné bývanie a životné prostredie
  - a. zabezpečiť, aby MBS bol a zostal ubytovaný v zariadení, ktoré je preňho a situáciu, v akej sa nachádza, vhodné a
  - b. zabezpečiť, aby sa MBS cítil bezpečne a isto v mieste svojho pobytu.

---

²⁰³ Nidos annual report 2010, p. 38 (http://www.nidos.nl/Homepage%20artikelen/~media/jv_nidos2010.ashx, last accessed 10 December 2011).

²⁰⁴ Inspectie Jeugdzorg (2011). *De voogdijtaak van Nidos* (<http://www.inspectiejeugdzorg.nl/documenten/DEF%20Eindrapport%20Nidos%20sept.2011.pdf>, last accessed 10 December 2011).

6.1.4. Druhy poručníctva

Okrem klasického druhu poručníctva popísaného vyššie Nidos zabezpečuje aj tzv. „krízové poručníctvo“, ktoré sa aplikuje vtedy, keď je potrebný okamžitý zásah v prípade maloletého, ktorý je „v ohrození“. Krízové poručníctvo môže byť nariadené Radou pre starostlivosť o a ochranu dieťaťa, aby sa vytvoril čas na vyhodnotenie dlhodobějších opatrení, ktoré majú byť v prípade dieťaťa prijaté, aby mu bola zabezpečená náležitá starostlivosť a ochrana.²⁰⁵

6.1.5. Kontakt medzi poručníkom a MBS

Vzhľadom na to, že poručníci neposkytujú MBS každodennú starostlivosť, kontakt medzi poručníkmi a deťmi je nepravidelný. Stretnutia medzi poručníkmi a MBS sa uskutočňujú „najmenej raz do mesiaca“, hoci častejší kontakt je možný (napr. telefonicky) na požiadanie MBS. Vo vyhodnotení poručníckych aktivít Inšpektorát pre mládež (spomínaný vyššie) vzniesol obavu nad nepravidelným kontaktom medzi Nidos poručníkmi a MBS, a to najmä vo vzťahu k obdobiu po príchode MBS do Holandska. Inšpektorát vo svojej správe vyhodnocujúcej prácu poručníkov uvádza:

„Obmedzený kontakt medzi poručníkom a maloletým v prvých týždňoch pobytu MBS v Holandsku musí byť zlepšený/zintenzívnený. Poručník musí mať dostatok informácií o maloletom a prebiehajúcich právnych konaniach, aby bol schopný vyhodnotiť potreby dieťaťa a existenciu rizík. Preto intenzívny kontakt s maloletým je nevyhnutný na vytvorenie vzťahu dôvery, predovšetkým v prvej fáze pobytu. Avšak, ako sa ukázalo, v období po príchode MBS s nimi majú poručníci príliš malý kontakt.“²⁰⁶

6.1.6. Úloha poručníka v azylovom konaní v Holandsku

Na rozdiel o slovenského azylového systému v Holandsku môže maloletý starší ako 12 rokov podať žiadosť o azyl samostatne²⁰⁷, teda bez ustanoveného poručníka. Poručník podáva žiadosti o azyl namiesto detí mladších ako 12 rokov. V prípade MBS, ktorí podajú žiadosť o azyl samostatne (teda starších ako 12 rokov), títo sa automaticky podaním žiadosti o azyl nachádzajú v tzv. „pred-poručníckom“ štádiu. Všetci MBS, ktorí chcú žiadať o azyl, sa musia prihlásiť v tzv. Aplikačnom centre (AC), kde s nimi pracovníci Nidosu vykonajú vstupný pohovor. Na základe vstupného pohovoru Nidos podá návrh na súd na ustanovenie za poručníka. V samotnom azylovom konaní majú teda poručníka aj deti staršie ako 12 rokov.

Jednou z hlavných úloh poručníka v azylovom konaní je zabezpečiť hladký priebeh azylového konania, čo súvisí s ochranou záujmov MBS v konaní. Podľa Inšpektorátu starostlivosti o mládež adekvátne splnenie tejto úlohy zahŕňa informovanie MBS o azylovom konaní a o kompetenciách poručníka v tomto konaní. Poručník sa v azylovom konaní zúčastňuje vstupného azylového pohovoru s MBS pred Imigračným a naturalizačným úradom (IND) a udržiava kontakt s právnikom (v

²⁰⁵ Nidos webstránka:

<http://www.nidos.nl/Voogdij%20en%20gezinsvoogdij/Voogdij%20bij%20Nidos/Soorten%20voogdij.aspx>

²⁰⁶ Inspectie Jeugdzorg (2011). *De voogdijtaak van Nidos* (<http://www.inspectiejeugdzorg.nl/documenten/DEF%20Eindrapport%20Nidos%20sept.2011.pdf>, str. 21.

²⁰⁷ Sekcia C9/1.2, Usmernenie na implementáciu cudzineckého zákona 2000

Holandsku právnicki väčšinou nie sú prítomní na azylových pohovoroch a len následne dostanú zápisnice, pričom k nim môžu vznášať pripomienky a žiadať doplnenia).

6.1.7. Právne zastupovanie MBS v azylovom konaní

Zatiaľ čo poručník je súdom ustanoveným zástupcom MBS vo všeobecnosti, právne zastupovanie počas azylového konania vykonáva právnik. Všetci žiadatelia o azyl v Holandsku majú nárok na bezplatnú právnu pomoc. V azylovom konaní je to teda právnik, kto zohráva vedúcu úlohu pri komunikácii s IND v azylovom konaní, predovšetkým prednášajú IND dôvody na udelenie azylu a podávajú odvolania proti negatívnym rozhodnutiam. Úlohy poručníkov sú predovšetkým vykonávať „dohľad“ prostredníctvom udržiavania kontaktu s právnikom a kontrolovať, či sa v konaní nevyskytli žiadne problémy, ktoré by mohli byť v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa. V prípade nespokojnosti môže poručník zväžiť zmenu právnika.

6.1.8. Supervízia

Práca Nidosu je začlenená do zákona o starostlivosti o mládež a vykonávacieho dekrétu k tomuto zákonu. Supervíziu nad prácou poručníkov Nidosu preto vykonáva Inšpektorát starostlivosti o mládež, ktorý síce patrí pod ministerstvo zdravotníctva, ale jeho aktivity vykonávané vo vzťahu k Nidosu realizuje pre ministerstvo imigrácie a azylu. Inšpektorát vykonáva inšpekcie a vypracúva správy o implementácii ustanovení zákona. Môže tak robiť na základe podanej sťažnosti, oficiálnej žiadosti alebo z vlastnej iniciatívy. V prípade neuspokojivej implementácie poručnícka inštitúcia (v tomto prípade Nidos) môže byť zaradená do režimu tzv. „zvýšenej supervízie“. Čo znamená, že musí vypracovať a predložiť plán na zlepšenie implementácie a svoj progres v napĺňaní tohto plánu musí hlásiť priamo Inšpektorátu. V prípade náhlych alebo pretrvávajúcich problémov môže Inšpektorát požiadať ministerstvo alebo iný zodpovedný orgán o vydanie právne záväzného príkazu poručníckej inštitúcii na podniknutie konkrétnych krokov. Nesplnenie tohto príkazu môže viesť k trestnému stíhaniu.²⁰⁸

6.1.9. Pozitívne príklady z praxe v Holandsku:

- *prax ustanovovania právnikov MBS v azylovom konaní, pričom poručník vykonáva úlohu akéhosi dohľadu, t. j. sleduje, či právnik koná v najlepšom záujme MBS;*
- *existencia efektívneho a fungujúceho mechanizmu pravidelnej supervízie práce poručníkov Inšpektorátom starostlivosti o mládež;*
- *identifikácia základných funkcií poručníctva MBS, ktorých napĺňanie je monitorované Inšpektorátom starostlivosti o mládež;*
- *veľký počet zamestnancov poručníckej inštitúcie/agentúry Nidos venujúcich sa priamo výkonu poručníctva MBS;*
- *možnosť MBS starších ako 12 samostatne podať žiadosť o azyl ihneď po príchode na územie Holandska s tým, že následne im je okamžite ustanovený poručník, aby hájil ich záujmy v konaní.*²⁰⁹

²⁰⁸ “Hoe werkt de Inspectie?”, webstránka Inšpektorátu starostlivosti o mládež, <http://www.inspectiejeugdzorg.nl/en/>

²⁰⁹ Podľa nášho názoru je tak zabezpečené, že vstup do azylového konania nie je závislý od rozhodnutia, resp. súhlasu jeho opatrovníka/poručníka MBS

6.2. Poručníctvo MBS v Belgicku²¹⁰

V Belgicku sa systém poručníctva MBS zaraďuje pod ministerstvo spravodlivosti. Poručnícka služba zložená z 20 až 30 úradníkov a asistentov je zodpovedná za určenie poručníkov. V Belgicku je ročne ustanovený poručník v približne v 1 500 prípadoch. Aj Belgicko má problém s miznutím MBS zo starostlivosti, do ktorej sú zverení, a to najmä z toho dôvodu, že cez Belgicko prechádzajú mnohí MBS v snahe dostať sa do Spojeného kráľovstva. Odhadovaný počet zmiznutí je 50 % MBS. Najpočetnejšie podľa správy sú skupiny MBS z Afganistanu a z krajín severnej Afriky.

6.2.1. Prijímanie MBS

Prijímanie MBS je v Belgicku rozdelené do dvoch fáz. V prvej fáze je poručnícka služba kontaktovaná ohľadne nájdania MBS (služba funguje 7 dní v týždni 24 hodín denne). Po tomto oznámení je MBS privezený do „Orientačného a pozorovacieho centra“. V prípade pochybností o veku MBS má poručnícka služba jeden mesiac na určenie, či maloletý je skutočne maloletý, čo sa zväčša určuje formou rozhovorov a RTG vyšetrení. Imigračné orgány by mali záver poručníckej služby rešpektovať, aj keď je možné v prípade pochybností požiadať o preskúmanie. Poručnícka služba má jeden mesiac na určenie, kam dieťa bude umiestnené z Orientačného a pozorovacieho centra, hoci výber je obmedzený. MBS môže z centra v zásade prejsť buď do prijímacieho centra Fedasil-u²¹¹, alebo do menších ubytovacích jednotiek špeciálnej starostlivosti o mládež.

Rozhodnúť o prijímacom statuse maloletého by sa malo do štyroch mesiacov. Približne 20 % z celkového počtu MBS dostane povolenie na trvalý pobyt. Po týchto štyroch mesiacoch sú MBS presunutí do iného systému starostlivosti, do miestnych prijímacích inštitútov, ktoré poskytujú viac nezávislosti. Jednotlivé možnosti prijímania sú ponúkané samosprávnymi jednotkami a financované Fedasil-om (ide o miestne prijímacie iniciatívy). Poručníci však aj po presune MBS zostávajú tí istí, a ak je to možné, aj kraj, resp. okres umiestnenia MBS sa nemení. Po uplynutí troch rokov získava každý MBS trvalý pobyt, a to bez ohľadu na prebiehajúci druh konania, v ktorom sa MBS nachádza (azylové či iné imigračné konania s cieľom udeliť pobyt).

6.2.2. Ustanovovanie poručníkov

V Belgicku sa uplatňuje zmiešaný model dobrovoľného a profesionálneho poručníctva. Pôvodne pri zavádzaní poručníctva MBS v roku 2004 belgický zákonodarca uprednostnil dobrovoľné poručníctvo, avšak čoskoro prax ukázala, že nie je dostatok dobrovoľných poručníkov, čo viedlo k vytvoreniu uvedeného zmiešaného modelu. Zatiaľ čo ako dobrovoľní poručníci vystupujú jednotlivci (v praxi cca 75 % prípadov), profesionálne poručníctvo ponúkajú mimovládne organizácie zamestnávajúce poručníkov na plný úväzok (sú ustanovovaní v cca 25 % prípadov). Dobrovoľní poručníci sú združení v organizácii Gardanto; profesionálnych poručníkov majú k dispozícii organizácie Caritas, Červený kríž, Solidarite Sociale Exile a niektoré ďalšie.

---

²¹⁰ Zdrojom informácií o systéme poručníctva MBS v Belgicku je komparatívna analýza systémov poručníctva v jednotlivých krajinách EÚ: NIDOS, Smerom k vytvoreniu európskej siete poručníckych inštitúcií, február 2010.

²¹¹ Fedasil je Belgická agentúra zodpovedná za prijímanie žiadateľov o azyl

Poručníkov vyberá a určuje spomínaná poručnícka služba zriadená ministerstvom spravodlivosti, ktorá je zároveň zodpovedná za ich vzdelávanie. Osoba sa môže stať poručníkom absolvovaním 5-dňového školenia a poručnícka služba ponúka každoročne 4-denné školenie pre poručníkov.

6.2.3. Dobrovoľní poručníci

Vláda vidí výhodu dobrovoľného poručníctva práve v tom, že často ide o silne motivovaných jednotlivcov, ktorí sú ochotní investovať do jednotlivých prípadov a do osobných kontaktov s deťmi viac času a energie.

6.2.4. Úlohy a povinnosti poručníka

Poručnícke predpisy popisujú úlohy a povinnosti poručníka pomerne detailne:

- pomáhať MBS so žiadosťou o azyl; avšak MBS môže podať žiadosť o azyl aj bez poručníka;
- ak MBS nepodá žiadosť o azyl, pomôcť mu podať žiadosť o iný druh pobytu (existujú špeciálne zákonné ustanovenia upravujúce možnosť podať žiadosť o udelenie pobytu pre obeť obchodovania s ľuďmi /s cieľom zlúčiť rodinu/ z humanitárnych dôvodov a pod.);
- ustanoviť právnik. Právnik poskytuje odbornú radu o tom, aké právne riešenie situácie MBS by bolo najvhodnejšie; konečné rozhodnutie o výbere riešenia je však v kompetencii poručníka. Právnik však koná v mene dieťaťa, takže ak sa vyskytnú rôznejšie názory medzi dieťaťom a jeho poručníkom, právnik bude konať v záujme dieťaťa;
- vystupuje ako zástupca dieťaťa vo všetkých konaniach – vrátane odvolacích konaní proti negatívnym rozhodnutiam;
- je fyzicky prítomný na každom pojednávaní/pohovore/výsluchu; nemal by byť žiaden pohovor/výsluch bez jeho prítomnosti. Ak počas pohovoru/výsluchu príslušné orgány zistia, že ide o MBS, musia zo zákona zastaviť pohovor/výsluch a kontaktovať poručnícku službu, aby dieťaťu ustanovila poručníka, inak sa na pohovor/výsluch hľadí akoby sa neuskutočnil;
- starať sa o sociálne blaho dieťaťa s ohľadom na jeho vzdelanie a psychické a fyzické zdravie. Vzťah poručníka so sociálnym pracovníkom dieťaťa bude závisieť od druhu zariadenia, v ktorom je dieťa umiestnené, avšak vo všeobecnosti, ak je dieťa umiestnené v zariadení, kde sa mu venuje sociálny pracovník, bude to práve on, kto MBS poskytne každodennú podporu, ako napr. sprevádzanie MBS do školy, zatiaľ čo poručník bude zodpovedný predovšetkým za prijímanie právnych rozhodnutí. Ak dieťa býva samostatne, poručník bude vykonávať viacero z uvedených úloh sociálneho pracovníka;
- nájsť pre dieťa ubytovanie, v ktorom sa bude cítiť dobre a v bezpečí;
- rešpektovať vierovyznanie, politické presvedčenie a psychológiu dieťaťa;
- pomáhať v pátraní po rodine. Ak sa podarí vypátrať rodinu dieťaťa, toto nevyhnutne nemusí znamenať, že dieťa bude vrátené domov; musia byť zohľadnené názory MBS. Je v prvom rade úlohou poručníka rozhodnúť, či udržiavanie kontaktu s rodinou a návrat k rodine je v najlepšom záujme dieťaťa, a imigračné orgány musia vziať odporúčania poručníka do úvahy;

- snažiť sa pre dieťa dosiahnuť trvalé riešenie jeho situácie. Poručníci dávajú návrhy, ako toto trvalé riešenie dosiahnuť, a je úlohou imigračných orgánov rozhodnúť o tom. Ak sa rozhodne, že dieťa má byť vyhostené, dieťať a je o tom informované; avšak momentálne sa maloletí pod 18 rokov v praxi nevyhostujú;
- vysvetliť dieťaťu každé relevantné rozhodnutie a zabezpečiť, aby dieťa rozumelo všetkým prebiehajúcim konaniam;
- spravovať majetok dieťaťa;
- pomôcť dieťaťu, aby malo prístup k dávkam sociálnej pomoci;
- vypracúvať o prípade každého MBS správu pre poručnícku službu; prvú správu po 15 dňoch od ustanovenia za poručníka a každú ďalšiu každých 6 mesiacov.

6.2.5. Monitorovanie kvality výkonu opatrovníctva

Kontrola kvality výkonu poručníctva MBS prebieha formou predkladania písomných správ poručníckej službe, ako aj súdu. V prípade pochybností o kvalite práce poručníka môže nad ním poručnícka služba zintenzívniť svoj dohľad. Avšak v konečnom dôsledku je poručník vo svojom konaní aj tak nezávislý. Preto v prípade konfliktu medzi poručníkom a poručníckou službou rozhoduje súd a jeho rozhodnutie môže viesť k zmene poručníka.

6.2.6. Zánik funkcie poručníka

Funkcia poručníka zaniká automaticky, keď sa dieťa zlúči s rodičom/rodičmi, keď dieťa zmizne na viac ako štyri mesiace a keď je MBS udelené povolenie na trvalý pobyt, pretože vtedy bude dieťaťu ustanovený klasický civilný poručník.

6.2.7. Pozícia poručníka MBS v súčasnej praxi

Poručník MBS v Belgicku má jasnú a silnú pozíciu. V praxi je úloha poručníka MBS výzvou, pretože nie je ľahké rozhodovať o blahu a situácii dieťaťa v spolupráci s toľkými odbornými aktérmi (právnik, sociálni pracovníci prijímacieho zariadenia, vládne služby). Preto musí mať opatrovník MBS okrem znalostí zákonov a azylového konania a schopnosti pozitívnej interakcie s dieťaťom aj schopnosti komunikácie s ľuďmi a budovania komunikačných sietí.

Hoci, ako už bolo uvedené vyššie, majú dobrovoľní poručníci zo zákona možnosť mať v poručníctve až 40 detí naraz, v praxi je to 1 až 2 deti naraz na jedného poručníka. Profesionálni poručníci, teda tí, ktorí sú zamestnaní na plný úväzok príslušnou organizáciou, sa zvyknú starať v rovnakom časovom období aj o 25 detí (na jedného poručníka). Zväčša majú kvalifikáciu sociálna práca.

6.2.8. Problémy poručníkov MBS v Belgicku

Štúdia ako hlavné problémy, na ktoré v praxi narážajú belgickí poručníci, vyhodnotila nasledovne:

- poručník je povinný hájiť najlepší záujem dieťaťa, avšak zároveň belgické zákony vyžadujú, aby poručník všetky relevantné informácie oznámil príslušným imigračným orgánom, čo môže v konkrétnom prípade vyústiť do kontradikcie s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa a narušiť vzťah dôvery medzi poručníkom a dieťaťom;

- poručník má zodpovednosť vybrať riešenie, ktoré je v najlepšom záujme dieťaťa, pričom je však v tomto výbere obmedzený možnosťami, ktoré ponúka existujúci imigračný systém;
- poručník má riešiť aj otázku návratu MBS do krajiny pôvodu ako jedného z udržateľných riešení pre dieťa, čo je však problematické v tom smere, že opatrovník nemá dostatok informácií a ani nie je vytvorená sieť organizácií, s ktorými by mohol v tomto smere spolupracovať;
- napriek tomu, že pátranie po rodine je úloha poručníkov, nemajú k tomu k dispozícii žiadne prostriedky. Spoliehajú sa preto v zásade na pomoc mimovládnych organizácií, napr. Červeného kríža, ktorý spravuje pátraciu a odkazovú službu so súhlasom dieťaťa.
- napokon, poručník sa môže dostať do konfliktných situácií s imigračnými orgánmi a nemusí mať k dispozícii nezávislý orgán, na ktorý by sa mohol obrátiť, preto problémy a porušenia zákona nemusia byť zaznamenané.

6.2.9. Pozitívne príklady z praxe v Belgicku

- *existencia mechanizmu kontroly výkonu poručníctva poručníckou službou ministerstva spravodlivosti;*
- *jasné zadefinovanie úloh a povinností poručníka vo vzťahu k MBS;*
- *spolupráca poručníka s právnikom pri riešení právnych aspektov situácie MBS (azyl, pobyt) a pri hľadaní vhodného trvalého riešenia pre MBS;*
- *zverenie určenia veku dieťaťa poručníckej službe a stanovenie lehoty jeden mesiac, ktorú táto služba má na určenie, či ide o maloletého, alebo nie.*

ZÁVER

Cieľom tejto publikácie bolo priblížiť inštitúty opatrovníctva a poručníctva v zrozumiteľnej podobe každému, kto má záujem zistiť, čo je ich podstatou a základnou filozofiou. Publikácia zahŕňa právne, sociálne, ako aj psychologické pohľady na starostlivosť a ochranu maloletých bez sprievodu, ktorí s ocitli na našom území bez svojich rodičov, prostredníctvom náhradnej právnej ochrany, a ktorí sú v dôsledku svojho odlúčenia považovaní za jednu z najzraniteľnejších skupín cudzincov vyžadujúcich dôkladnú pozornosť všetkých relevantných štátnych, medzinárodných alebo mimovládnych aktérov.

V súvislosti s maloletými bez sprievodu by sme chceli ešte na záver poukázať aj na významnú zmenu v oblasti cudzineckej legislatívy, ktorú v roku 2011 predstavuje prijatie nového zákona o pobyte cudzincov dňa 21. októbra 2011 Národnou radou Slovenskej republiky. Nový zákon o pobyte cudzincov nadobudne účinnosť 1. januára 2012, pričom najzávažnejšou zmenou týkajúcou sa maloletých bez sprievodu bude možnosť získať trvalý pobyt na neobmedzený čas, a to aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone, v prípade, ak bývalý maloletý bez sprievodu mal pred dovŕšením plnoletosti udelený tolerovaný pobyt na území Slovenskej republiky podľa znenia nového ustanovenia, § 58 ods. 2 písm. a)²¹² zákona o pobyte cudzincov, a to najmenej tri roky, počas ktorých študoval na škole na území Slovenskej republiky. Otázne bude, koľko maloletých bez sprievodu sa stane príjemcom takejto výnimky, a teda poskytnutej ochrany zo strany štátu, a či obdobie troch rokov nebude príliš prísny kritériom, keď je zrejmé, že maloletí bez sprievodu prichádzajúci na územie Slovenskej republiky majú zväčša 16 alebo 17 rokov a teda, či sa dané ustanovenie bude v praxi vôbec aplikovať.

Pri práci s maloletými bez sprievodu treba mať neustále na pamäti, že sú v prvom rade deťmi a ich právne postavenie je až druhoradé. Pri všetkých opatreniach a rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú, musí byť zohľadnený najlepší záujem dieťaťa. Opatrovník/poručník má nenahraditeľnú a veľmi významnú rolu pri zabezpečovaní ochrany práv a oprávnených záujmov maloletých bez sprievodu. Taktiež treba zvýrazniť potrebu vzájomnej spolupráce všetkých orgánov a organizácií, či už štátnych, medzinárodných, alebo mimovládnych, ktoré pracujú s maloletými bez sprievodu, čím sa ľahšie podarí konať v najlepšom záujme dieťaťa.

Na záver by sme chceli ešte raz zdôrazniť, že maloletí bez sprievodu sú deti, ktoré potrebujú čo najdôslednejšiu a najdostupnejšiu ochranu už od svojich prvých krokov na území Slovenskej republiky. Hájiť práva a oprávnené záujmy maloletých bez sprievodu a ich najlepší záujem je povinnosťou všetkých dotknutých subjektov, ktorí vykonávajú opatrenia na zabezpečenie ich ochrany a starostlivosti. Ako už bolo v publikácii uvedené, je vždy lepšie, ak sa starostlivosť poskytuje aj tým, o ktorých neskôr zistíme, že sú dospelí, ako keby sme čo i len jedinú dieťa vystavili porušeniu jeho práv dieťaťa a nepostupovali v jeho najlepšom záujme. Ľudia sú rôzni, ale každý je dieťaťom len raz. Doprajme detstvo aj maloletým cudzincom na Slovensku.

---

²¹² § 58 ods. 2 písm. a) zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudne účinnosť 1. januára 2012: „*Policajný útvar udeli tolerovaný pobyt štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ak nie sú dôvody na zamietnutie jeho žiadosti podľa § 59 ods. 12, ktorý je maloletou osobou nájdenou na území Slovenskej republiky.*“

POUŽITÁ LITERATÚRA

AHERN 2000, GOODMAN 2004. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5. S. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

ANDARY, L., STOLK, Y., KLIMIDIS, S. (2003). *Assessing Mental Health Across Cultures*. Bowen Hills: Australian Academic Press Pty. Ltd.

ANNAN, J., BLATTMAN, C., HORTON, R. (2006). *The State of Youth and Youth Protection in Northern Uganda. Findings from the Survey for Was Affected Youth*. A Report for UNICEF Uganda. [29.11.2011] Dostupné na http://www.poverty-action.org/sites/default/files/SWAY.Phase1_FinalReport.pdf

BARGEROVÁ, CHUDŽÍKOVÁ, FAJNOROVÁ: *Stav integrácie cudzincov s doplnkovou ochranou do spoločnosti*, Bratislava : Stimul – Liga za ľudské práva, 2011.

BATISTA PINTO WIESE, E., BURHORST, I. (2007). The Mental Health of Asylum-seeking and Refugee Children and Adolescents Attending a Clinic in the Netherlands. *Transcultural Psychiatry*, 44(4), 596-613.

BETANCOURT, T.S., KHAN, K.T. (2008). The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. *International Review of Psychiatry*, 20(3), 317-328.

BLACKWELL, MELZAK 2000. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5. s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

CARVER, CH.S., SCHEIER, M.F., WEINTRAUB, J.K. (1989). Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283.

CHUNG, R. C., & KAGAWA-SINGER, M. (1995). Interpretation of symptom presentation and distress: A Southeast Asian refugee example. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 183, 639–648.

COHEN, S., MCKAY, G. (1984). Social Support, stress and the buffering hypothesis: A theoretical analysis. In A. Baum, J.E. Singer, & S.E. Taylor (Eds.), *Handbook of psychology and health, vol. 4*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

DERLUYN, I., BROEKAERT, E. (2008). Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31, 319-330.

DERLUYN, I., BROEKAERT, E., SCHUYTEN, G. (2008). Emotional and Behavioral problems of migrant adolescents in Belgium. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 17(1), 54-62.

EGGERMAN, P., PANTER-BRICK, C. (2010). Suffering, hope and entrapment: Resilience and Cultural Values in Afghanistan. *Social Science & Medicine*, 71(1-2), 71-83.

- EISENBRUCH, M. (1991). From post-traumatic stress disorder to cultural bereavement: Diagnosis of Southeast Asian Refugees. *Social Science and Medicine* 33(6), 673-680.
- EISENBRUCH, M. (1998). From post-traumatic stress disorder to cultural bereavement. In S. Van der Geest & A. Rienks (Eds.) *The Art of Medical Anthropology. Readings*. Amsterdam: Het Spinhuis, pp. 251-260.
- FAJNOROVÁ, ŠTEVULOVÁ: *Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe*. Gerthofer.2009
- GOOD, B.J., GOOD, M.D. & MORADI, R. (1985). The interpretation of Iranian depressive illness and dysphoric affect. In A. Kleinman, B.J.Good (Eds.), *Culture and depression: Studies in the anthropology and cross-cultural psychiatry of affect and disorder* (pp. 369-428). Berkeley: University of California Press.
- GOODMAN, J.H. (2004). Coping with Trauma and Hardship Among Unaccompanied Refugee Youths from Sudan. *Qualitative Health Research*, 14(9), 1177-1196.
- HOWE at al. (1999) Zdroj: KOHLI, Ravi: *Child and Family Social Work with Asylum Seekers and Refugees: CFS Special issue*. Blackwell Publishing, 2003.s. 202.
- HSU, E., DAVIES, C.A., HANSEN, D.J. (2004). Understanding mental health needs of Southeast Asian refugees: Historical, cultural and contextual challenges. *Clinical Psychology Review*, 24, 193-213.
- JEPPSON, O., HJERN, A. (2005). Traumatic Stress in Context. A study of unaccompanied minors from Southern Sudan. In D.Ingleby (ed.) *Forced Migration and Mental Health. Rethinking the Care of Refugees and Displaced Persons*. Utrecht: Utrecht University, pp. 67-80.
- KLEINMAN, A.M. (1977). Depression, Somatization and the „New Cross-Cultural Psychiatry“. *Social Science and Medicine*, 11, 3-10.
- KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5. s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>
- KOHLI, Ravi: *Child and Family Social Work with Asylum Seekers and Refugees: CFS Special issue*. Blackwell Publishing, 2003. s. 201
- KOHLI, Ravi: *Social Work with unaccompanied asylum-seeking young people*. In: Forced migration review, 2002. s. 31.
- LA ROCHE, M.J., MAXIE, A. (2003). Ten Considerations in Addressing Cultural Differences in Psychotherapy. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(2), 180-186.

LAZARUS, R., DELONGISOVÁ, A., FOLKMANOVÁ, S., GRUEND, R. (1985). Stress and Adaptational Outcomes. The Problem of Confounded Measures. *American Psychologist*, 40(7), 770-779.

LEE, M-Y. (1996). A Constructivist Approach to the Help-seeking Process of Clients: A Response to Cultural Diversity. *Clinical Social Work Journal*, 24(2), 188-202.

MILLER, K. ET AL. (2006). The Afghan Symptom Checklist: A Culturally Grounded Approach to Mental Health Assessment in a Conflict Zone. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(4), 423-433.

OBEYESKERE, G. (1985). Depression, Buddhism, and the work of culture in Sri Lanka. In A. Kleinman, B.J.Good (Eds.), *Culture and depression: Studies in the anthropology and cross-cultural psychiatry of affect and disorder* (pp. 134-152). Berkley: University of California Press.

RAGHALLAIGH, M.N., GILLIGAN, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child and Family Social Work*, 15, 226-237.

ROGLER, L.H. (1993). Culture in psychiatric diagnosis: An issue of scientific accuracy. *Psychiatry*, 56, 324-327.

ROUSSEAU 1998. Zdroj: KOHLI, Ravi: *Working to ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. In: Child Abuse Review. Volume 20, Issue 5. s. 311-323.2011. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/car.1182/full>

SILOVE, D. (2004). The Global Challenge of Asylum. In J.P. Wilson & B. Droždek (Eds.) *Broken Spirits. The Treatment of Traumatized Asylum Seekers, Refugees, and War and Torture Victims*. New York, NY, Hove, UK: Brunner- Routledge, pp. 13-33.

SHERBOURNE C.D., STEWART A.L. (1991). The MOS social support survey. *Social Science & Medicine*, 32(6), 705-714.

TERR, L.C. (2003). Childhood Traumas: An Outline and Overview. *Focus. The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry*, 1(3), 322-333.

TUŽINSKÁ H.: *Komunikácia s cudzincami: právne dôsledky tlmočenia*. Porovnanie praktík v krajinách V4: v Poľsku, v Maďarsku, v Česku, na Slovensku a na Ukrajine, júl 2011, Bratislava.

TUŽINSKÁ H.: *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnológie vo vedení a tlmočení interview s imigrantmi*. Bratislava : Stimul, 2010, druhé doplnené vydanie

WOLFF, P.H., FESSEHA, G. (1998). The orphans of Eritrea: Are orphanages part of the problem or part of the solution? *American Journal of Psychiatry*, 155(10), 1319.